

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Ksenia Kondraškin

**PANDIMAJAPIDAJATE ROLL EESTI RAHAPESU JA
TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS**

Magistritöö

Õppekava HAJM08/15 - Õigusteadus, peeriala Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Urmas Pai, MA

Kaasjuhendaja: Dmitri Teplõhh, MA

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 18 567 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Ksenia Kondraškin

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 162694HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: ksenia.kondrashkin@gmail.com

Juhendaja: Urmas Pai, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Dmitri Teplõhh, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

Sisukord

LÜHENDID	5
LÜHIKOKKUVÕTE	7
1. RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMINE EESTIS	13
1.1. Rahapesu ja terrorismi rahastamise olemus ja ajalooline taust.....	13
1.2. Eesti rahvusvahelise rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi osalisena	24
1.3. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide subjektid Euroopa Liidu ja Eesti õiguses.....	31
2. PANDIMAJAPIDAJAD RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUSE SUBJEKTINA	39
2.1. Pandimajapidajate tegevuse õiguslik raamistik.....	39
2.2. Pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase tegevuse osalisena Eestis ja Euroopa Liidus	44
2.3. Eesti pandimajapidajate tegevuse ülevaade.....	51
3. PANDIMAJAPIDAJATE RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE SEADUSE SUBJEKTIKS OLEMISE MÕJU.....	55
3.1. Pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks olemise vajaduse analüüs.....	55
3.2. Euroopa Liidu direktiivist 2015/849 tulenevate muudatuste mõju pandimajapidajate tegevusele	60
3.3. Läbiviidud analüüsi tulemuste kokkuvõte ja ettepanekud seadusemuudatuseks	64
KOKKUVÕTE	67
SUMMARY	70
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	75
Teadusraamatud.....	75
Teadusartiklid	76

Eesti õigusaktid.....	77
EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid	78
Teiste riikide õigusaktid	79
Õigusakti eelnõud.....	83
Eesti kohtulahendid	83
Muud allikad.....	83
LISAD	91
Lisa 1. Pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide subjektiks olemine Euroopa Liidu liikmesriikides	91
Lisa 2. Ekspertintervjuude küsimused ja vastused	94
Intervjuu pandimajapidajate esindajatega	94
Intervjuu krediitiasutuse esindajaga	98
Intervjuu RAB esindajaga	100

Lühendid

4AMLD	- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015
5AMLD	- Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis muudab direktiivi (EL) 2015/849 rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ja muudab direktiivi 2009/101/EÜ
ACAMS	- Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists
AML	- anti-money laundering
AS	- aktsiaselts
AÕS	- asjaõigusseadus
AÕSRS	- asjaõigusseaduse rakendamise seadus
CTF	- Counter Terrorist Financing – terrorismi rahastamise tõkestamine
EBA	- Euroopa Pangandusjärelevalve
EL	- Euroopa Liit
EVK	- Eesti Väärtpaberite Keskdepositoorium
EÜ	- Euroopa Ühendus
FATF	- Financial Action Task Force - rahapesuvastase töökond
FI	- Finantsinspektsioon
IAIS	- Rahvusvahelise kindlustusjärelevalve assotsiatsioon
ICA	- International Compliance Association
KarS	- karistusseadustik
KaubTS	- kaubandustegevuse seadus
KOV	- kohalik omavalitsus
KYC	- Know You Customer (Tunne oma klienti) põhimõte
MONEYVAL	- Euroopa Nõukogu rahapesu tõkestamise meetmeid hindav ekspertkomitee
MTVS	- maksualase teabevahetuse seadus
MTÜ	- mittetulundusühing
PEP	- Politically Exposed Person – riikliku taustaga isik
PPA	- Politsei- ja Piirivalveamet
RAB	- Rahapesu Andmebüroo
RahaPTS	- rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus

RKHKo	- Riigikohtu halduskolleegiumi otsus
RSanS	- rahvusvahelise sanktsiooni seadus
SA	- sihtasutus
TlnRgKo	- Tallinna Ringkonnakohtu otsus
USA	- United States of America - Ameerika Ühendriigid
VÕS	- võlaõigusseadus
ÜRO	- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
ÜVJP	- Euroopa Liidu ühtne välis- ja julgeolekupoliitika (Common Foreign & Security Policy - CFSP)

Lühikokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida pandimajapidajate Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes subjektiks olemise mõju rahapesu ja terrorismi tõkestamise eesmärgi saavutamisele.

Töö autor püstitas hüpoteesi, et pandimajapidajad ei pea olema Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks. Püstitatud hüpoteesi testimiseks otsis autor uurimistöö käigus vastuseid küsimustele, kui suur on pandimajade kasutamise oht rahapesu ja terrorismi rahastamiseks Eestis, kas on põhjendatud laialdaste rahapesu tõkestamise alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ning kuidas saaks pandimajapidajatele kehtivaid nõudeid efektiivsemaks muuta.

Püstitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks tegi autor kvalitatiivanalüüsi põhjal ülesehitatud uurimistööd, mis peamiselt seisnes teaduskirjanduse ja õigusaktide tekstianalüüsi teostamises ning avatud ekspertintervjuude läbiviimises. Ekspertintervjuude raames vestles käesoleva lõputöö autor Rahapesu Andmebüroo nõuniku, Eestis tegutseva krediitiasutuse rahapesu tõkestamise ja finantsturbe osakonna juhataja ja seitsme pandimaja esindajaga.

Läbiviidud uurimistöö abil on autor jõudnud järeldusele, et kohalike pandimajapidajate rahapesuks või terrorismi rahastamiseks kasutamise oht on väike, ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest tulenevate nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ei ole Eestis põhjendatud ja efektiivne.

Pandimajapidajatele kehtivate nõuete efektiivsemaks muutmiseks pakkus autor pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse kohaldamisalast välja arvamist. Üheks võimaluseks allutada pandimajapidajaid seaduslikule kontrollile võib olla nende tegevuse reguleerimine Rahandusministri määrusega, mille nimetuseks pakkus autor „Rahandusministri määrus pandimaja asutamise ja tegevuse kohta“.

Võtmesõnad: pandimaja, pandimajapidaja, rahapesu, käsipant.

Sissejuhatus

Euroopa Liidu IV rahapesu tõkestamise direktiiviga 2015/849 (EU IV anti-money laundering directive (EU) 2015/849) ning sellest lähtuvalt ka uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusega, mille eelnõu algatati 4. mail 2017 ja mis jõustus 27. novembril 2017, seatakse nimetatud seaduse subjektidele rangemat kohustust läheneda rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste hoolsusmeetmete rakendamisele riskipõhiselt, sätestada riskiisu ning tuvastada koduriigi riikliku taustaga isikuid (edaspidi PEP - politically exposed person). Olulisemateks täiendusteks seni kehtinud rahapesu- ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuetele on ka näiteks tegelike kasusaajate registri loomise kohustus ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete rikkumise eest rahaliste karistuste suurendamine.¹

Rahapesuvastase töökonna (Financial Action Task Force (edaspidi - FATF)) uued soovitusel² rõhuvad aga rohkem riskide ennetavale hindamisele, eesmärgiga saavutada sisulisem riskipõhine lähenemine, paindlikkus ja kulude optimaalne suunamine just sinna, kus tähelepanu kõige rohkem vaja oleks.

Pandimajapidajad on samaaegselt näiteks krediidasutuste, finantseerimisasutuste ja õnnemängude korraldajatega Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektid, kuigi neid pole Euroopa Liidu IV rahapesu tõkestamise direktiivi 2015/849 kohustatud isikute nimekirjas, mille kohaselt kohaldatakse direktiivi alljärgnevate isikute suhtes:

- 1) krediidasutused;
- 2) finantseerimisasutused;
- 3) järgmised füüsilised või juriidilised isikud nende kutsetegevuse puhul:
 - a) audiitorid, raamatupidamis- või nõustamisteenuse osutajad ja maksunõustajad;
 - b) notarid ja teised sõltumatud õigusteenuse osutajad, kui nad osalevad oma kliendi heaks või tema nimel mõnes finants- või kinnisvaratehingus või aitavad kliendil kavandada või täita tehingut, mis on seotud järgmisega:

¹ Pikaro, M. (2016) Pestud raha ei ole puhas raha. – *Äripäev*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/sisuturundus/2016/11/10/pestud-raha-ei-ole-puhas-raha>, 9. oktoober 2017

² FATF on 1989. aastal asutatud valitsustevaheline organ, mis kehtestab norme, töötab välja ja edendab rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse poliitikat. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/>, 9. oktoober 2017

- i) kinnisasja või ettevõtte ost ja müük;
 - ii) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamine;
 - iii) panga-, hoiu- või väärtpaberikontode avamine või haldamine;
 - iv) äriühingute asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike sissemaksete hankimine;
 - v) usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste või sarnaste üksuste asutamine, korraldamine või juhtimine;
- c) usaldusfondi- või äriühinguteenuste pakkujad, kes ei ole juba hõlmatud alapunktiga a või b;
 - d) kinnisvaravahendajad;
 - e) muud isikud, kes kauplevad kaupadega, kui see hõlmab vähemalt 10 000 euro väärtuses sularahamakse tegemist või saamist, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud;
 - f) hasartmänguteenuste osutajad.³

Pandimajapidajaid ei ole direktiivis kohustatud isikutena otsesõnu (nii nagu Eestis kehtivas rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses, edaspidi - RahaPTS) välja toodud. Keeruka tõlgenduse abil võib nad toodud direktiivi mõistes liigitada finantseerimisasutuseks, kuid see läheb Eesti seaduse sõnastusega, kus nad ei ole finantseerimisasutuste alla liigitatud, vastuollu. Samal seisukohal on olnud Rahandusministeerium uue RahaPTS eelnõu väljatöötamisel, tuues seletuskirjas välja järgmist:⁴

„Viimases punktis nimetatakse kohustatud isikutena pandimajapidajad. Pandimajad ei ole rahvusvaheliste standardite järgi kohustatud subjektideks, kuid on mainitud FATF-i lisamaterjalides kui potentsiaalseid riske kandev valdkond. Pandimajapidajana käsitletakse ettevõtjat, kes oma igapäevases majandustegevuses annab lühiajalist laenu vallasasjade s.o. tarbeesemete või väärtasjade käsipandi tagatisel. Kuivõrd FATF-i soovitusel antud sektori ettevõtjaid spetsiifiliselt ei nimetata, ei ole neid käsitletud ka MONEYVAL-i hindamisvoorudes.

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), artikkel 2, p 1. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

⁴ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde, lk 16. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seadus>.

2012. aastal oli pandimajades tööl 286 isikut. Pandimajade käive on piisavalt väike: veidi üle 6 miljoni euro kokku.⁵

Pandimajapidajate rahvusvaheliste tehingute osakaal oli raamatupidamise aruannete põhjal väike – 560 970 euro ulatuses (eksportis 60 ettevõtjat). Riskantsemate klientide osakaalu osas tõenduslikud andmed puuduvad. Arvestades valdkonna toimemehhanisme, on enamik pandimajade klientuurist siiski kohalikud elanikud ja vähetõenäoliselt on klientide hulgas ka kõrgendatud riskiga isikuid (nagu riikliku taustaga isikud). Pandimajapidajad on olnud kohustatud isikuteks alates kehtiva seaduse jõustumisest 2008. aastal. Siiski antud sektor ei ole RAB-ile teateid esitama asunud. RAB teostab pandimajapidajate üle ka riiklikku järelevalvet. Kuigi pandimajade puhul on tuvastatud riskid, et nende teenustest võivad olla huvitatud varavastaste kuritegude toimepanijad, on antud sektoris liikuvad summad siiski suhteliselt väikesed.⁶

Järjest täienevad hoolsusmeetmed nõuavad aga rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil pandimajapidajatelt üha rohkem ressursse, mida ei pruugi väiksemate tehingute ja sellest tulenevalt ka väikse käive juures igal pandimajal olla, mis võib omakorda viia kas seaduse mittetäitmiseni või paljude pandimajapidajate sulgemiseni. Eesti praktikas pandimajadega seotud rahapesu kaasusi teada aga ei ole. Seega on ülaltoodust tulenevalt vajalik hinnata, kas pandimajapidajate suhtes võivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest tulenevad nõuded olla ebaproportsionaalsed ja mittepõhjendatud ning ei pruugi efektiivselt kaasa aidata rahapesu ja terrorismi tõkestamise eesmärgi saavutamisele.

Käesoleva magistritöö autori eesmärgiks on analüüsida pandimajapidajate Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes subjektiks olemise mõju rahapesu ja terrorismi tõkestamise eesmärgi saavutamiseks.

Töö autor püstatab hüpoteesi, et **pandimajapidajad ei pea olema Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks**. Autor oletab, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest Eestis tegutsevatele pandimajapidajatele tulenevad nõuded on ebaproportsionaalsed ja mitte põhjendatud ning pandimajad ei suuda järjest karmistuvaid hoolsusmeetmeid seadusjärgselt täita. Püstitatud hüpoteesi tõestamiseks otsib autor uurimistöö

⁵ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav Rahandusministeeriumis.

⁶ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav Rahandusministeeriumis.

käigus vastuseid küsimustele, kui suur on pandimajade kasutamise oht rahapesu ja terrorismi rahastamiseks Eestis, kas on põhjendatud laialdaste RahaPTS alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ning kuidas saaks pandimajapidajatele kehtivaid nõudeid efektiivsemaks muuta.

Töö esimeses peatükis selgitab autor, mis on rahapesu ja terrorismi rahastamine, millised on rahapesu klassikalised etapid, rahapesu ja terrorismi rahastamise levinumad skeemid ning uurib nende muutumist läbi aegade. Samuti kirjutab autor Eesti rahapesu vastase regulatsiooni kujunemise ajaloost ja Euroopa Liidu õiguse mõjust selle muutumisele ning selgitab erinevate Eesti avalike institutsioonide osalemist rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamises. Esimese töö osa viimases alapeatükis toob autor välja rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektid Eestis ja Euroopa Liidu riikides. Töö esimene osa põhineb eelkõige õiguslase kirjanduse, õigusaktide ja õigusteadlaste seisukohtade analüüsil.

Käesoleva magistr töö teine osa on pühendunud pandimajapidajatele kui rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektidele. Autor uurib, milliste seadustega on reguleeritud pandimajapidajate tegevus Eestis ning kui suurt osalust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis eeldatakse pandimajapidajatelt Eestis ja Euroopa Liidu riikides. Viimases alapeatükis analüüsib autor Eesti pandimajade tegevust ehk annab ülevaate kohalikust pandimajade turust.

Kolmas osa põhineb suuresti läbiviidud ekspertintervjuude ja teises osas teostatud dokumendianalüüsi tulemustel. Autor analüüsib pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks olemise vajadust lähtuvalt eelnevalt tehtud kohalike pandimajade turuülevaatest ja erinevate valdkondade ekspertidelt saadud sisendist. Samuti püüab autor anda hinnangut Euroopa Liidu direktiivist 2015/849 tulenevate muudatuste mõjule pandimajapidajate tegevusele - rangemate rahapesuvastaste hooldusmeetmete rakendamise võimalikkusele ja kulukusele. Töö kolmanda osa lõpus võtab autor läbiviidud analüüsi tulemusi kokku ja teeb ettepanekuid seadusemuudatuseks.

Magistr töö peamistele peatükkidele eelnevad sisukord, sissejuhatus ja lühiülevaade ning järgnevad kokkuvõte ja inglisekeelne lühikokkuvõte (*summary*). Viimasena on esitatud kasutatud allikate loetelu ja lisad.

Käesoleva magistritöö raames teostatud empiiriline analüüs on ülesehitatud kvalitatiivanalüüsi põhjal. Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks teostas töö autor teaduskirjanduse ja õigusaktide tekstianalüüsi ning viis läbi avatud intervjuud Rahapesu Andmebüroo nõuniku, Eestis tegutseva krediitiasutuse rahapesu tõkestamise ja finantsturbe osakonna juhataja ja seitsme pandimaja esindajaga. Intervjuu kutse oli saadetud ka rahandusministeeriumi esindajale, kes ei ole autori pöördumisele vastanud. Uurimistöö läbiviimisel kasutas käesoleva magistritöö autor andmekogumismeetodina ekspertintervjuusid ehk avatud intervjuusid, mille käigus vestles erinevate asjakohaste valdkondade spetsialistidega autori koostatud intervjuukava põhjal. Autor valis kvalitatiivsed uurimismeetodid, kuna tegemist on sotsiaalteadusliku uuringuga, mille eesmärk on selgitada välja kehtiva õigusliku regulatsiooni selle subjektidele avanevat mõju teoreetilisest raamistikust lähtuvalt.

Autor on oma töös kasutanud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid siseriiklikke ja rahvusvahelisi õigusakte ja juhendeid, sealhulgas rahapesu tõkestamise ja terrorismi rahastamise tõkestamise Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi, Euroopa Nõukogu ja ÜRO konventsioone, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust ja selle seletuskirja ning siseriiklikke ja välismaiseid õiguslaseid raamatuid ja artikleid. Püstitatud uurimisküsimuste vastuste leidmiseks kasutas autor peamiselt rahvusvahelist kirjandust ja praktikat ning toetavateks allikateks kasutas lisaks ekspertintervjuude jooksul saadud seisukohti.

Teema valiku tingis selle aktuaalsus, uudsus ning autori huvi valdkonna efektiivse toimimise vastu. Valides antud teema Politsei- ja Piirivalveameti poolt uurimiseks pakutud teemadest soovib autor vaadata rahapesu- ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnale teise nurga alt – kas regulatsioon on pandimajapidajate puhul eesmärgipärane. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest on kirjutatud mitmed lõpu-, bakalaureuse- ja magistritööd, kuid seda peamiselt krediitiasutuse vaatenurgast. Autorile teadaolevalt ei ole varasemalt uuritud rahapesu ja terrorismi rahastamise hoolsusmeetmete täitmist pandimajapidajate poolt ega analüüsitud nende subjektiks olemise mõju rahapesu tõkestamise süsteemi toimimisele Eestis.

1. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine Eestis

1.1. Rahapesu ja terrorismi rahastamise olemus ja ajalooline taust

Mõiste "rahapesu" seostatakse kõigepealt "musta" ehk illegaalse rahaga ning selle "pesemisega" ehk toomisega tsiviilkäibesse eesmärgiga varjata selle tegelikku päritolu. Samuti seostatakse rahapesuga selliseid nähtusi nagu korruptsioon, maksudest kõrvalehiilimine, salakaubavedu, relvade ja narkootiliste ainete ebaseaduslik käitlemine, mis võivad olla rahapesule eelnevateks kuritegudeks.

Rahapesu vastaste meetmete ajalugu ulatub juba antiikaegadesse ning on tihedalt seotud raha ja panganduse arenguga. Rahapesu oli esmakordselt toime pandud jõukate inimeste poolt, kes püüdsid peita riigi eest oma tegelikku jõukust selleks, et vältida maksustamist või vara konfiskeerimist või mõlemat korraga. Hiinas 20. sajandil eKr peitsid kaupmehed nende maavalitsejate eest oma tegeliku vara koosseisu, kuna valitsejad oleksid nende vara ära võtnud ja kaupmehi maalt välja saatnud. Lisaks selle peitmisele viiksid kaupmehed oma raha omalt maalt välja viia ning investeerida ettevõtetesse teistes provintsidest või isegi väljaspool Hiina.⁷

Esmakordselt kasutati mõistet "rahapesu" narkotulude legaliseerimise tõkestamisele suunatud 1988. aasta Viini konventsiooni (United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances) artikli 3 punktis 1. Tegemist ei olnud siiski rahapesu mõistega selle kaasaegses juriidilises tähenduses. Konventsioonis käsitleti rahapesu eelkõige kui narkootiliste ainete müügist saadud tulude legaliseerimist.

Rahapesuna käsitlevate kuriteokoosseisude ringi laiendati Strasbourg'i 1990. aasta konventsiooniga. Konventsiooni 6. artikli 1. punktis antakse mõistele "rahapesu" definitsioon, mis

⁷ Seagrave, S. (2010). *Lords of the RIM*. 2nd ed. USA: Putnam.

sarnaneb paljus kaasaegse rahapesu olemuse käsitlusega: rahapesu on (a) kriminaaltuluna saadud vara teadlik muundamine või üleandmine, et varjata vara ebaseaduslikku päritolu, samuti aitamine eelkuriteo toimepannud isikul vältida tema tegevuse õiguslike tagajärgi; (b) kriminaaltuluna saadud vara tegeliku laadi, allika, asukoha ja paigutuse ning vara liikumise ning varal olevate õiguste või vara omandi teadlik varjamine või vara muundamine; (c) vara omandamine, valdamine või kasutamine teadmises, et vara on saadud kriminaaltuluna.⁸

Eesti õiguses on rahapesu mõiste defineeritud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses (edaspidi - RahaPTS). Selle sõnastus kehtis muutmata kujul alates 28. jaanuarist 2008 kuni viimase seaduse redaktsiooni jõustumiseni 1. jaanuaril 2018. Hetkel kehtiva RahaPTS § 4 lg 1 kohaselt rahapesu on kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara: 1) muundamine või üleandmine, kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest, eesmärgiga varjata vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest; 2) omandamine, valdamine või kasutamine, kui selle saamisel on teada, et see on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest; 3) tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamine või varaga seotud muude õiguste varjamine või kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest.⁹

Rahapesuga on tegemist ka juhul, kui kuritegelik tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara, toimus teise riigi territooriumil.¹⁰ Võrreldes eelnevalt kehtinud seadusega oli 2008. aastal asendatud rahapesu mõistes kuritegu kuritegeliku tegevusega, mis viitab seadusandja tahtele sisustada laiemalt varjamis- ja muundamistegevusele eelnevat tegevust. Varem kehtinud õigusega võrreldes jäeti rahapesu mõistest välja sõnad „või sellisest tegevusest osavõtmisest“, sest mõiste „kuritegelik tegevus“ on juba ise piisavalt lai ja hõlmab nii kuritegu kui ka kuriteost osavõttu.¹¹

Rahapesu kui protsessi jagatakse klassikaliselt kolmeks etapiks, milleks on paigutamine, laotamine ja integreerimine.¹² Paigutamise etapil tuuakse illegaalse päritolu omavad rahalised

⁸ Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica*. Nr 8, lk. 579.

⁹ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 4 lg 1

¹⁰ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 4 lg 2

¹¹ Evestus S.-H. (2015). Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. - *Juridica*. Nr 5, lk 360-361.

¹² Aruste V. (2008). *Rahapesu vältimine: uued nõuded*. Tallinn: Hansa Æriteenuste OÜ, lk 7-8.

vahendid finantssüsteemi selleks, et neid edasi kasutada. Tavaliselt on tegemist sularahaga, mida makstakse pangakontole sisse, et seda oleks lihtsam edasi kanda ja kasutada. Laotamise käigus "segatakse jälgi" tehes mitmeid tehinguid erinevate osapoolte ja kontode vahel varjamaks raha tegelikku allikat. Viimase etapi ehk integreerimisetapi käigus siirdatakse vara legaalsesse majandusse näiteks kinnisvara, kunsti või ettevõtteid ostes.¹³

Rahapesule on iseloomulikud järgmised tunnused, mis esinevad kogu selle protsessi vältel (Tibar 2007):

1. seotus sularahaga - tänapäeval on sularahas arveldamine suuremate summade ulatuses kahtlust äratav ning võib olla suunatud raha ebaseadusliku päritolu varjamisele;
2. rahvusvaheliskus - hinnanguliselt 80% rahapesujuhtumitest on suuremal või vähemal määral rahvusvahelise iseloomuga.¹⁴ Piiriülene kuritegevus ning varimajandus muudavad kurjategijate jälitamise keeruliseks;
3. seotus pangandus- ja finantssüsteemiga - illegaalset vara püütakse enamus juhtudel tuua finantssüsteemi eesmärgiga, et selle päritolu oleks lihtsam ja kiirem maskeerida ning teostada sellega erinevaid vajalikke tehinguid;
4. ohvri puudumine - rahapesu kui kuritegu iseloomustab ka otsese ohvri puudumine. Sealjuures avaldab ta kahjulikku mõju riigi ja kogu maailma finantsstabiilsusele.¹⁵

Rahapesu kuriteo koosseisu kindlaksmääramisel on oluliseks mõisteks "eelkuritegu". Rahapesule eelnevaks kuriteoks ja ühtlasi ebaseaduslike rahaliste vahendite allikaks võib olla narkokaubandus, terrorikuritegu, relvade ebaseaduslik käitumine, salakaubavedu, maksukelmus, korruptsioon ja palju muud. Kuna Eesti karistusseadus lähtub avatud kataloogist ning kõik KarS eriosas sätestatud kuriteod võivad olla rahapesule eelnevaks kuritegelikuks tegevuseks, siis on aja jooksul praktikas tõusnud põhjendatud küsimus, kas kriminaaltulu mittetootvad ebaseaduslikud tegevused võivad olla rahapesule eelnevaks kuritegelikuks tegevuseks. Eesti kohtupraktika on asunud selles küsimuses seisukohale, et rahapesule eelnev kuritegelik tegevus eeldab konkreetset kuriteosündmust, millest on saadud varjamis- ja/või moondamistehingutes kasutatav kuritegelik vara.¹⁶

¹³ Aruste V. (2008). *Rahapesu vältimine: uued nõuded*. Tallinn: Hansa Æriteenuste OÜ, lk 8.

¹⁴ Tibar, I. (2007). Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. (Magistritöö). Tartu Ülikooli Õigusteaduskond, Tartu, lk 46 - 48.

¹⁵ Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. - *Juridica*. Nr 8, lk. 579 – 580.

¹⁶ Evestus S.-H. (2015). Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. – *Juridica*. Nr 5, lk 363.

Rahapesu tõkestamise lähemat ajalugu mõjutasid mitu rahvusvahelist skandaali, nagu nn Panama-paberite¹⁷ ja Bahama-skandaal.¹⁸ Mõlema skandaali puhul on tegemist ulatusliku andmelekkega, mille tulemusel olid paljastatud mitmete maailma mõjukamate inimeste poolt offshore-piirkondadesse varjatud varad. 2015. - 2016. aastatel oli kokku avaldatud 11,5 miljoni Panama paberit ehk 1970. - 2016. aastatel Panama õigusabiteenuseid osutava ettevõtte Mossack Fonseca poolt loodud dokumenti. Kuigi Bahama skandaal ei olnud nii mahukas - avaldatud oli 1,3 miljoni erinevat dokumenti - heitis see järjekordse varju offshore-piirkondadega seotud äridele ja isikutele. Bahama äriregistrist lekkinud andmed Bahamal registreeritud ettevõtete ja nende seotud isikute kohta sisaldasid andmeid alates 1990. aastast ning töid päevavalgele mitmeid maksupettureid. Offshore-piirkonnad meelitavad ettevõtteid paljudest maailma riikidest, kuna pakuvad postkastifirmade kiiret, soodsa hinnaga ja maksuvaba asutamist.¹⁹ Kuna offshore-piirkondades registreeritud ettevõtete struktuuri, nendega seotud isikute ja tegevuse kohta on praktiliselt võimatu ülevaadet saada (avalikult kättesaadavaid registreid pole), on nendega koostööd tegevatel krediidi- ja finantseerimisasutustel raske järgida KYC põhimõtteid ja täita rahapesu vastaseid hoolsusmeetmeid.

Eesti kohalikest intsidentidest võib kõige tuntumaks nimetada Danske panga Eesti filiaali juhtumi, mis sai laiemale avalikkusele teada novembris 2017 tänu Taani ajalehele Berlingske. Kahtlustuste järgi varjas pank kahtlase taustaga klientide identiteete, seega rikkus AML ja KYC reegleid. Kahtlase taustaga isikud kasutasid väidetavalt Danske panga kontosid transiitkontodena, mille kaudu liikus raha näiteks Moldovast ja Aserbaidžaanist edasi maksude eest offshore-piirkondades varjavatele ettevõtetele. "Finantsinspeksioon tegi 2014. aastal Danske panga Eesti filiaalis mitu kontrolli, mille käigus tuvastas olulised puudused panga tegevuses rahapesu tõkestamise valdkonnas. Puuduste kõrvaldamiseks astus finantsinspeksioon pangaga dialoogi ja tegi ka 2015. aastal ettekirjutuse, mille tulemusena pank lõpetas riskiallikaks olnud mitteresidente teenindava pangandustegevuse."²⁰

¹⁷ Pegg, D. (2016). Panama Papers: Europol links 3,500 names to suspected criminals. - *The Guardian*, 1 December. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/news/2016/dec/01/panama-papers-europol-links-3500-names-to-suspected-criminals>, 17. veebruar 2018.

¹⁸ Garside, J. (2016). Bahamas files leaks expose politicians' offshore links. - *The Guardian*, 21 September. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/business/2016/sep/21/leaked-bahamas-files-expose-politicians-offshore-links>, 17. veebruar 2018.

¹⁹ Müller, L. (2008). *Tegevuspaik Zürich: pilguheit rahvusvahelise finantskuritegevuse varjatud maailma*. Tallinn: Juura, lk 14.

²⁰ Väikenurm, M. (2017). Danske panga seifidest kukub kolinal luukeresid. - *Äripäev*, 3. november. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/uudised/2017/11/03/danske-panga-seifidest-kukub-kolinal-luukeresid>, 17. veebruar 2018.

Maksukuritegude kui rahapesu eelkuritegude ennetamine on jätkuvalt rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu võitlevate rahvusvaheliste ja siseriiklike organisatsioonide ning ka kohustatud subjektide fookuses. Aktiivselt tegeletakse ettevõtluskeskkonna läbipaistvuse suurendamise ning juriidiliste isikute struktuuride ja seotud isikute tuvastamise lihtsustamisega. Üheks olulisemaks kohustuseks, mis aitab omada paremat ülevaadet ettevõtete struktuuridest ning mida RahaPTS subjektid peavad täitma järgides seadusest tulenevaid hoolsusmeetmeid, on tehingu ja kogu äritegevuse tegeliku kasusaaja või tegelike kasusaajate tuvastamine. Uus 1. jaanuaril 2018 jõustunud RahaPTS teeb selle nõude täitmise seaduse subjektidele lihtsamaks kohustades kõik Eestis registreeritud ettevõtteid avaldama äriregistris oma ettevõtte tegelike kasusaajate andmeid.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise maastikul on viimasel ajal eriti teravaks muutunud ka krüptovaluuta vahendustegevuse läbipaistvuse probleem. Krüptovaluuta või teisiti krüpto- või virtuaalraha oli tegelikult esmakordselt kaevandatud 1998. aastal, kuid seda peetakse suhteliselt uueks nähtuseks, kuna krüptoraha populaarsus tõusis just bitcoin'i välja tulekuga 2009. aastal. Bitcoin on tuntuim krüptovaluutade alaliik, kuigi tänaseks eksisteerib üle 600 teise krüptoraha.

Peale bitcoini tulekut Eestisse tõusis küsimus, kas ja kuidas tuleks seda õiguslikult käsitleda. kas bitcoin ja teised krüptovaluutadele on õigemini lähtuda kui kaubale või maksevahendile. Ringkonnakohus püüdis anda selles küsimuses selgust ning asus oma otsuses 3-14-5058 seisukohale, et bitcoin tuleb liigitada alternatiivseks maksevahendiks, kuivõrd see vastab kõigile RahaPTS § 6 lõikest 4 tulenevatele kriteeriumitele:

- a) bitcoin'il on traditsioonilises rahas väljendatav hind igal ajahetkel (vahetusväärtus);
- b) bitcoin'e on võimalik osta ja müüa traditsioonilise raha eest kasutajate keskkonnas;
- c) bitcoin'e aktsepteerib maksevahendina teatav hulk kauplejaid (maksevahend).²¹

Kuigi bitcoin'idest rääkides on meedias levinud sõnakasutus „virtuaalraha“ või „vääring“, ei saa bitcoin'i pidada rahaks, nagu seda majanduskirjanduses käsitatakse, ega rahaks õiguslikus tähenduses. Bitcoin'e ei tunnusta seadusliku maksevahendina täna ükski riik.²² Vaatamata sellele leidis Riigikohus oma 11. aprillil 2016 aastal tehtud lahendis, et bitcoin'idega kauplemise näol on tegemist majandustegevusega, mis allub rahapesuvastasele regulatsioonile ja riiklikule

²¹ TlnRgKo 3-14-50581, p 8.

²² Siibak, K. (2015). Mõningad virtuaalrahaga seotud õiguslikud probleemid. – *Juridica*. Nr 5, lk. 326-331.

järelevalvele.²³ Hetkel ei ole krütovaluuta kaevandamine ja selle vahendamine eraldi seadusega reguleeritud, kuid Eestis allub krütovaluutaga kauplejate tegevus Rahapesu Andmebüroo järelevalvele.

Krütovaluutas tehtavate tehingute puhul on varade algne päritolu tuvastamine tihti problemaatiline, kuna reeglina jõuab pangakontole vaid väljamakse krütovaluuta vahendamise keskkonnas asuvalt kontolt ning vahepealset tegevust ehk kust pärineb raha, mille eest oli krütovaluuta ostetud ja milliseid tehinguid sooritas isik krütovaluuta kontol, krediidasutused kontrollida ise ei saa. Näitena krütovaluuta kasutamisest seadusevastases tegevuses võib tuua 2017. aasta maikuus toimunud ülemaailmset WannaCry (eesti kl. "tahad nutta") nimelist küberrünnakust. Selleks, et vabastada nakatunud arvutit lunavarast, nõudis viirus arvuti kasutajalt 300 dollari suuruse lunaraha tasumist krüptorahas Bitcoin.²⁴ Krütovaluuta kaevandamise ja vahendamise temaatika põhjustab selle valdkonna mittereguleerituse tõttu hetkel suurt ebakindlust nii RahaPTS mõistes kohustatud subjektides kui ka turuosalistes ja tavalistes inimestes, kes proovivad krütovaluutasse investeerida. Eesti Panga makse- ja arveldussüsteemide osakonna juhataja Mihkel Nõmmela arvates on krüptoraha näol tegemist Ponzi-skeemi²⁵ sarnase spekulatiivse investeeringuga.²⁶ 2017. aasta suvel oli Eestis esmakordselt paljastatud krütovaluutaga seotud kuritegu. Krüptoraha - nimelt bitcoin'e - kasutas kurjategija narkootiliste ainetega kaubitsemisel. Peale kurjategija kinnipidamist arestis Eesti Keskkriminaalpolitsei maakohtu määruse alusel narkootikumede müügist saadud bitcoinid.²⁷ Vaatamata Eestis ja kogu maailmas valitsevale skepsisele krüptoraha tuleviku osas, hakati eelmise aasta detsembris esimest korda krüptoraha futuuridega kaupleva reguleeritud börsil.²⁸

Rahapesu tõkestamise ülemaailmseteks aktuaalsemateks suundadeks on süvendatum ja koordineeritum võitlus maksude vältimise vastu ning juriidiliste isikute ja kogu

²³ RKHKo 3-3-1-75-15, p 21.

²⁴ Kook, K. (2017). WannaCry lunavaraga saadud krüptoraha läks liikvele. – *Geenius*, 5. august 2017. Kättesaadav: <https://geenius.ee/uudis/wannacry-lunavaraga-saadud-krüptoraha-laks-liikvele/>

²⁵ Ponzi skeemi puhul on tegemist investeerimisprogrammidega, kus investorile lubatakse korralikke tulusid mingist majanduslikku tulu toovast tegevusest, kuid tegelikult makstakse eelmistele investoritele järgmiste investorite rahaga ja mingit muud majanduslikku tulu ei ole või on see märkimisväärselt lubatust väiksem. Lõpptulemusena saab raha otsa ja viimased investorid kaotavad.

²⁶ Nõmmela, M. (2017). Eesti Pank: krüptoraha on Ponzi skeem. – *Ärileht*, 13. detsember 2017. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/eesti-pank-krüptoraha-on-ponzi-skeem?id=80474914>.

²⁷ Sibold, G. (2017). Eesti riik arestis esimesed kuritegelikul teel saadud Bitcoinid. – *Geenius*, 13. detsember 2017. Kättesaadav: <https://geenius.ee/uudis/eesti-riik-arestis-esimesed-kuritegelikul-teel-saadud-bitcoinid/>.

²⁸ Oja, T. (2017). Bitcoin tegi marulise börsidebüüdi. – *Postimees*, 11. detsember 2017. Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/4340261/bitcoin-tegi-marulise-borsidebuudi>.

ettevõtluskeskkonna läbipaistvuse süvendamine.²⁹ Pööratakse täiendavat tähelepanu tegelike kasusaajate tuvastamise efektiivsusele, KYC põhimõtete jälgimisele, tähelepanelikult jälgitakse krüptovaluuta maailmas toimuvat ning krüptovaluutaga seotud tehingutesse suhtutakse ettevaatlikult oodates seejuures selle uudse valdkonna reguleerimist. Riigikohtu Halduskollegium tõi oma bitcoinidega kauplemist käsitlevas otsuses välja, et RahaPTS eelnõu seletuskirjast on võimalik järeldada seadusandja selget tahet allutada rahapesuvastasele regulatsioonile ka ebatraditsiooniliste rahalist väärtust omavate vahendite vahetusteenust pakkuvad isikud. Rahapesu tõkestamise vastu esineb kaalukas avalik huvi.³⁰

Rahapesu ja terrorismi rahastamise olemuse ja ajaloolise tausta uurides ei puutunud käesoleva töö autor ühtegi korda pandimajapidajatega seotud asjaoludega. Sellest võib järeldada, et vähemalt ajaloo mahukamad rahapesu kaasused ei olnud pandimajapidajate tegevusega seotud ega rahapesu tõkestamise prioriteetsemate suundade määratlemisel ei ole seadusandja pandimajapidajaid kui täiendavat tähelepanu vajavaid subjekte käsitlenud.

Terrorismi rahastamise kuritegelik maailm samuti oli läbi aegade muutunud ning arenenud olles tihedalt seotud rahapesuga. Terrorism kui sotsiaalne nähtus pärineb tsivilisatsiooni alguspäevilt ehk rohkem kui kaks tuhat aastat. Esmakordselt kirjanduses jäädvustatud terroristliku iseloomuga sündmusteks võib pidada poliitilisi mõrvasid Vana-Kreekas. Etümoloogiliselt pärineb sõna "terrorism" prantsuskeelsest sõnast "*la terreur*", millega tähistati Prantsuse revolutsiooni päevil jakobiinide³¹ hirmupoliitikat.³² Kuid universaalset, kõiki tunnuseid hõlmavat terrorismi õiguslikku definitsiooni ei ole siiani leitud.

Esmakordselt oli terrorismile sarnastele kuritegudele viidatud kehtivas õigusaktis alles Teise maailmasõja järel. 1963. aastal võeti ÜRO-s nn Tokyo konventsiooni ehk konventsiooni kuritegude ja mõningate teiste tegude kohta õhusõiduki pardal.³³ Konventsiooni esimese artikli punkt b sätestab, et konventsioon kehtib kriminaalkuritegude juures ka selliste tegude suhtes,

²⁹ Vabariigi Valitsuse poolt 4. mail 2017.a algatatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu nr 2-6/17-01245. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20\(459%20SE%20I\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20(459%20SE%20I)).

³⁰ RKHKo 3-3-1-75-15, p 19.

³¹ Jakobiinid olid Prantsuse revolutsiooni aegse Jakobiinide Klubi liikmed. Nad pooldasid kodanike täielikku võrdõiguslust.

³² Rask, R. (2006). Terrorismi koht rahvusvahelises õiguses ja tema karistusõiguslik määratlus. – *Juridica*. Nr 6, lk 369.

³³ Rask, R. (2006). Terrorismi koht rahvusvahelises õiguses ja tema karistusõiguslik määratlus. – *Juridica*. Nr 6, lk 369.

olenemata sellest, kas need on kuriteod või mitte, millised võivad ohustada või ohustavad õhusõiduki ohutust, tema pardal olevaid isikuid või vara, tegusid, millised rikuvad vajalikku korda ja distsipliini pardal. Samuti viitab konventsiooni teine artikkel poliitilist iseloomu omavate kriminaalkuritegudele või kuritegudele, millised baseeruvad rassilisel või religioosel diskrimineerimisel.³⁴ Sarnaste tunnustega kuritegusid peetakse ka praegu üldiselt terroristliku iseloomu omavateks kuritegudeks. Enne Tokyo konventsiooni oli terrorismi mõiste sõnastatud 1937. aastal loodud terrorismivältimise ja karistamise konventsioonis, mis ei olnud jõustunud, kuna seda ei ratifitseerinud piisav hulk riike.³⁵ Konventsioonis esimese artikli lõikes 2 defineeritakse terrorismi kui "kõiki riigi vastu suunatud kriminaalseid tegusid, mis kavatselt või loodetult pidid esile kutsuma hirmu konkreetsetes inimestes või nende gruppides või avalikus üldsuses".³⁶

Eesti õiguskirjanduses sisustas ühena esimestest terrorismi mõistet Ramon Rask oma artiklis "Terrorismi koht rahvusvahelises õiguses ja tema karistusõiguslik määratlus", milles ta defineerib terrorismi kui teatud eesmärkide saavutamiseks kasutatavat spetsiifilist vägivallameetodit, kus võtmerolli mängib hirm ning millel on neli põhitunnust:

1. üldohtlik iseloom;
2. avalikkus;
3. ettekavatsetult hirmuolustiku loomine elanikkonna seas;
4. vägivalla mõju ei ole lõppadressaadile vahetu, vaid vahendlik.³⁷

Terrorismi mõiste defineerimise katseid on võrreldud Püha Graali otsingutega.³⁸ Paljud õigusteadlased ja juristid on proovinud sisustada terrorismi mõistet, kuid keegi ei ole siiani leidnud ühist ja samas ka täpset definitsiooni.

Vaatamata sellele, et terrorismile ei ole leitud universaalset mõistet, tänapäeval on selge see, et terrorismi võib toime panna mitte ainult üksikisik või ühendus vaid ka riik. Mitmed resolutsioonid viitavad võimalusele, et lisaks terrorismi toetamisele võivad riigid ka terrorismiakte ise toime

³⁴ Konventsioon kuritegude ja mõningate teiste tegude kohta õhusõiduki pardal, art 2. RT II 1993, 30, 104. Kätesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13150041>.

³⁵ Värk, R. (2005). Terrorismi definitsioon: kas tänane tegelikkus või kättesaamatu Püha Graal? - *Acta Societatis Martensis*, Nr 1, lk 139–157.

³⁶ Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, Genf, 16. november 1937 (ei ole jõustunud). - *19 League of Nations Official Journal*, Nr 23.

³⁷ Rask, R., (2006). Terrorismi koht rahvusvahelises õiguses ja tema karistusõiguslik määratlus. - *Juridica*, Nr 6, lk 369.

³⁸ Levitt, G. (1986). Is 'Terrorism' Worth Defining? - *Ohio Northern University Law Review*, No 13, lk 97.

panna.³⁹ Nii nõudis Iraagi-Kuveidi sõda lõpetanud resolutsioon, et Iraak „ei pane toime [...] ühtegi rahvusvahelist terrorismiakti.“⁴⁰ Resolutsiooni ülesehitusest tuleb selgelt välja, et selle autorina pidi Julgeolekunõukogu silmas just riigi enda poolt toime pannud terrorismiakte, kuna riigipoolne terrorismi soodustamine ja toetamine on mainitud dokumendis eraldi.

Riikliku terrorismiga on tegemist juhul kui riik annab ametnikele korralduse panna toime terrorismiakte või juhib ja kontrollib terroristlike rühmitusi, mis teevad seda riigi eest. Sellise tegevuse raames kasutab riik terrorismi kui alternatiivset sõjapidamise meetodit. Terrorismi kasutatakse, kui soovitakse tarvitada vägivalda teiste riikide vastu lootuses vältida vastutust ja sõjategevust piiravate relvakonflikti õiguse reeglite kohaldumist. Terrorismi riigipoolne juhtimine on kõige selgem näide riikliku poliitika, õigemini sõjategevuse jätkamisest teiste vahenditega. Seda terrorismi vormi hakati aktiivselt kasutama alates 1980. aastate algusest. Riiklikku terrorismi on kasutanud näiteks Iraak, Iraan, Jeemen, Liibüa, Põhja-Korea, Kuuba, Sudaan ja Süüria.⁴¹

Terrorismi rahastamise võitlemise arengule avaldas kõige suuremat mõju ajaloo üks suurimatest terrorirünnakutest - 11. septembril 2001. aastal al-Qā'idah' poolt toime pandud terrorirünnakute seeria, millal terroristide poolt kaaperdatud 2 lennukit rammisid New Yorgi Maailma Kaubanduskeskuse kaksiktorne.⁴² Kokku röövisid al-Qā'idah' terroristid 4 lennukit. Kolmas lennuk rammis Pentagoni ning neljas lennuk oma sihtmärgini ei jõudnud ja kukkus Pennsylvanias alla. Rünnakutes hukkus kokku üle 2500 isiku.⁴³ Peale 11. septembri 2001. aasta terroriakte G7 ühenduse (Seitsme gruppi) kuuluvad riigid survestasid rahapesu tõkestamise tööühema kaudu mitmeid maailma valitsusi eesmärgiga suurendada finantstehingute seiret ja järelevalvet ning jagada seda teavet riikide vahel. Alates 2002. aastast on valitsused kogu maailmas oluliselt täiendanud rahapesuvastaseid seadusi ning finantstehingute järelevalve- ja seiresüsteeme. Näiteks võeti 26. oktoobril 2001. aastal Ameerika Ühendriikides Patriot Act'i - sisejulgeoleku seaduse täisnimega Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001, mis muuhulgas lubab terrorismivastases tegevuses kohtu loal salaja pealt kuulata ja salvestada mitmeid telefonikõnesid, "külmutada" ja arestida

³⁹ Värk, R. (2010). Julgeolekunõukogu tõlgendused terrorismi olemusele. - *Juridica*, Nr 17 (2), lk 136.

⁴⁰ ÜRO JN resolutsioonid 1160, 31. märts 1998; 1199, 23. september 1998, ja 1203, 24. oktoober 1998.

⁴¹ Värk, R. (2010). Julgeolekunõukogu tõlgendused terrorismi olemusele. - *Juridica*, Nr 17 (2), lk 137.

⁴² Morris-Cotterill, N. (1999). *A brief history of money laundering*. The Anti Money Laundering Network group of companies.

⁴³ The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (2011). Government Printing Office, USA. Kättesaadav: <http://avalon.law.yale.edu/sept11/911Report.pdf>.

varasid terrorismivastastes operatsioonides ning viia läbi varjatud jälgimist mittekodanikust üksikisiku suhtes, keda kahtlustatakse terrorismiga seotuses, kuid kes ei pruugi olla teadaoleva terroristliku grupi liige.⁴⁴ Rahapesu tõkestamise eeskirjad on 11. septembri 2001 terrorirünnakute ajast muutunud finantsasutuste jaoks palju suuremaks koormaks. 2011.-2015. aastatel olid mitmele rahvusvaheliselt tegutsevale pangale määratud ajaloo ühed suuremad trahvid rahapesu käsitlevate eeskirjade rikkumiste eest. Näitena võib tuua 2012. aastal USA justiitsministeeriumi poolt HSBC pangale määratud trahvi summas 1,9 miljardi dollarit. USA senati komitee väite kohaselt HSBC kesised rahapesuvastased meetmed lubas terroristidel ja narkokartellidel siseneda Ühendriikide finantssüsteemi.⁴⁵

Vaatamata rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste meetmete karmistamisele ulatub igal aastal pestud rahaliste vahendite summa miljardite USA dollariteni,⁴⁶ mis tekitab jätkuvalt kõikide maailma riikidele muret ning paneb riike rahapesu tõkestamise valdkonda aina rohkem ressursse panustama.

Euroopa Liidus on järelevalveasutuste ja rahapesu andmebüroode rahvusvaheline koostöö vajalikkus ja kiire reageerimise olulisus esile tõusnud eriti viimasel ajal toimepandud terrorirünnakute tõttu. Eelkõige olid Euroopa Komisjoni terrorismivastase tegevusplaanis silmas peetud novembris 2015. aastal Pariisis ning märtsis 2016. aastal Brüsselis toimunud ulatuslikud terroriaktid, mis hõlmasid mitu pommiplahvatust sealhulgas sooritatud ka enesetaputerroristide poolt.⁴⁷ 2016. aastal teatas Euroopa Politseiamet (Europol) kaheksa ELi liikmesriigi poolt kokku 142 nurjunud, ära hoitud ja lõpetatud terrorirünnakust. Ühendkuningriik teatas üle poole (76) neist. Prantsusmaa teatas 23 rünnakust, Itaalia 17, Hispaania 10, Kreeka 6, Saksamaa 5, Belgia 4 ja Madalmaad 1 rünnakust. Nende terrorirünnakute ohvriteks langes 142 inimest, vigastada sai kokku 379 inimest ELis. 2016. aastal vahistati terroriaktide eest 1002 inimest.⁴⁸ Euroopa Komisjon avalikustas 02.02.2016 oma terrorismivastase tegevuse plaani, mis muu hulgas sisaldas IV rahapesu tõkestamise direktiivi võimalikult kiiret ülevõtmist ja sama direktiivi muutmist, vastusena toimunud terrorirünnakutele ja täiendava toena maksude vältimise vastases võitluses.

⁴⁴ USA PATRIOT Act (H.R. 3162) 24.10. 2001. Kättesaadav: <https://epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>.

⁴⁵ Esse, F.-E. (2012). Euroopa suurim pank sai rahapesu eest hiigeltrahvi. – *Äripäev*, 11. detsember 2012.

Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/uudised/2012/12/11/euroopa-suurim-pank-sai-rahapesu-eest-hiigeltrahvi>.

⁴⁶ Reuter, P., M. Truman. M. (2004). *Chasing Dirty Money*. USA: Peterson Institute for International Economics.

⁴⁷ EL institutsioonid käsitletud Komisjoni tegevusplaani. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/aml-factsheet_en.pdf

⁴⁸ Europol. (2017). *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2017*. USA: Shutterstock. Kättesaadav: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2017-eu-terrorism-report-142-failed-foiled-and-completed-attacks-1002-arrests-and-142-victims-died>.

Viimati nimetatu peamine meede on direktiivis sisalduv nõue EL liikmesriikide äriühingute tegelike kasusaajate info ühetaoliseks kogumiseks äriregistrite (või muude asjakohaste registrite juurde) ja perspektiivis selle info vahetamine äriregistrite vahel ühtse platvormi kaudu. IT-tehnilised nõuded kehtestab Komisjon eraldi rakendusaktidega.⁴⁹

Terrorismi ühtse definitsiooni puudumine põhjustab nii teoreetilisi kui ka praktilisi probleeme, samuti tekitab õiguslikku ebakindlust ning vähendab riikide usaldusväarsust ja nende käitumise legitiimsust terrorismi vastases võitluses. ÜRO Julgeoleku nõukogu on korduvalt nimetanud terrorismi ohuks rahule, mida võib pidada väga üldiseks mõisteks.⁵⁰ Tänapäeval tuleb tõdeda, et terrorism omab rahvusvahelist iseloomu ning terrorirünnakute eest ei ole kaitstud ühtegi riik. Kuigi terrorism on üle kahe aastatuhande vana nähtul, eriti suureks julgeoleku probleemiks on see muutunud just viimastel aastakümnetel nii riigisiselisel kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Kokkuvõttes on nii rahapesu kui ka terrorismi vastu võitlemine nüüdisaja olulisim ülemaailmse ja riikliku julgeoleku kaitsmise tagamise osa. Viimastel aastakümnetel mõjutab nii rahapesu kui ka terrorismi kuritegude iseloomu ja ulatust tehnoloogia areng, piiride kaotamine ning üldine geopoliitiline olukord. Tulles tagasi pandimajapidajate kui rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise subjektide juurde tuleb mainida, et eeltoodud rahapesu ja terrorismi olemuse ja ajaloolise tausta põhjal ei nähtu nende seotust globaalsete rahapesu ja terrorismi rahastamise juhtumitega. Siiski pandimajapidajate kasutamine rahapesust või terroristlikust tegevusest saadud varade varjamiseks ei ole täielikult välistatud. Järgnevalt uurib autor, kuivõrd tõenäone on pandimajapidajate kasutamine rahapesuks või terrorismi rahastamiseks, kas ja millistes Euroopa Liidu riikides on pandimajad kohustatud subjektideks ning kas pandimajapidajaid on kunagi kasutatud rahapesualaste kuritegude toimepanemiseks Eestis ja Euroopa Liidus, kuid enne seda selgitab autor, kuidas Eesti riik tervikuna osaleb rahvusvahelises rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamises tuues välja erinevate rahvusvaheliste ja kohalike organisatsioonide osalemise sisu ülemaailmses rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tegevuses.

⁴⁹ Seletuskiri rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20tõkestamise%20seadus>, 17. veebruar 2018.

⁵⁰ Värk, R. (2010). Julgeolekunõukogu tõlgendused terrorismi olemusele. - *Juridica*, Nr 17 (2), lk 140.

1.2. Eesti rahvusvahelise rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi osalisena

Rahvusvahelise kogukonna ja Euroopa Liidu liikmena on Eesti ühtse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud regulatsioonide süsteemi osaline ning on kohustatud tegema koostööd rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu organisatsioonidega ja jälgima nende poolt kehtestatud juhiseid.

Eelkõige on Eesti osa EL ühtsest välis- ja julgeolekupoliitikast (ÜVJP; ingl k Common Foreign and Security Policy - CFSP). ÜVJP loodi 1993. aastal Maastrichti lepinguga, mis lisas esmakordselt asutamislepingusse ühise välispoliitika eesmärgi ja vahendid, milleks olid ELi väärtuste ja huvide kaitsmine, rahu säilitamine ja turvalisuse tugevdamine, rahvusvahelise koostöö edendamine ning õigusriigi printsiipide ja inimõiguste tagamine.⁵¹ ÜVJP realiseerimise vahenditeks on ELi nõukogu otsused ja järeldused, ELi või kõrge esindaja avaldused, demaršid ning riikidega peetavad poliitilised dialoogid. Eriolukordade lahendamiseks nimetatakse ELi eriesindajaid.⁵²

Nende riikide vastu, kus kohaliku poliitika mõjul rikutakse rahvusvahelist õigust või inimõigusi või õigusriigi ja demokraatia põhimõtteid, saab EL kasutada sanktsioone. EL ühtses välis- ja julgeolekupoliitika peamiseks osaks on ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP; ingl k Common Security and Defence Policy - CSDP), mille raames korraldab EL tsiviilmissioone ja sõjalisi operatsioone. Missioonid ja operatsioonid on mõeldud konfliktide ennetamiseks, lahendamiseks või nende tagajärgede leevendamiseks ning enamasti hõlmavad need ühiseid desarmeerimisoperatsioone, humanitaar- ja päästeülesannete täitmist, sõjalist nõustamist ja abistamist, rahuvalvet või kriisiohjet. ELi tsiviilmissioonide ülesanneteks on näiteks vaatlustegevus, abi julgeolekusektori- ja õigusreformi läbiviimisel, kohaliku politsei-, piirivalve- ja tolliametkondade abistamine ning nende ametnike väljaõpetamine. Sõjalistest operatsioonidest osalevad Eesti kaitseväelased välisoperatsioonidel juba 1995. aastast, kui osaleti ÜRO rahuvalvemissioonil Horvaatias. Esimese lahingukogemuse said kaitseväelased aastal 2003. aastal Iraagist.⁵³

⁵¹ Välisministeerium. (2017). *Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika*. Kättesaadav: <http://vm.ee/et/euroopa-liidu-uhine-valis-ja-julgeolekupoliitika>, 25. veebruar 2018.

⁵² Samas

⁵³ Samas

Üheks autoriteetsemaks EL üleseks organisatsiooniks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas on MONEYVAL (The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism - Euroopa Nõukogu rahapesu tõkestamise meetmeid hindav ekspertkomitee). MONEYVAL on Euroopa Nõukogu alaline järelevalveorgan, mille ülesandeks on hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheliste standardite järgimist ning nende rakendamise tõhusust nendes Euroopa Nõukogu liikmesriikides, kes ei ole FATF liikmed. Samuti on MONEYVAL ülesandeks anda soovitusi riikide ametiasutustele nende rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemidele vajalike paranduste osas. Komitee peamiseks eesmärgiks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaste meetmete hindamise, eksperthinnangute andmise ja korrapärase järelmeetmete kontrollimise abil parandada riiklike ametiasutuste suutlikkust võidelda rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu.⁵⁴ MONEYVAL oli moodustatud 1997. aastal ning kuni 2002. aastani kandis nime PC-R-EV - European Committee on Crime Problems – mida oli otsustatud muuta, kuna see nimi ei peegeldanud komitee tegevuste eesmärki piisavalt selgelt.⁵⁵ Peale Euroopa Liitu astumist on Eesti MONEYVAL alaline liige.⁵⁶ 2006. aastal oli Eestis moodustatud eraldi valitsuskomisjon rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavate küsimuste lahendamise koordineerimiseks, mille olulisemate ülesannete hulgas on ka MONEYVAL poolt Eesti hindamise läbiviimise tagamine ja tulemuste analüüsimine ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alase rahvusvahelise koostöö koordineerimine Eestis, sealhulgas Euroopa Liidu vastavasisulise poliitika väljatöötamises osalemise riigisisene koordineerimine.⁵⁷ MONEYVAL viimase aastakümne tegevuste seast võib välja tuua näiteks 2008. aastal välja antud hoiatust Aserbaidžaanist tulevate ülekannete eest, kuna Aserbaidžaanis rahapesuvastane seadusandlus ei vastanud MONEYVAL hinnangu kohaselt rahvusvahelistele põhistandarditele;⁵⁸ 2009. aastal

⁵⁴ Council of Europe. *At a glance*. Kättesaadav: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/home>, 25. veebruar 2018.

⁵⁵ Rapporteur Group on Legal Co-operation. (2002). *Request by the Principality of Monaco to be evaluated by the Select Committee of Experts on the evaluation of anti-money laundering measures (PC-R-EV)*. Kättesaadav: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e24b3.

⁵⁶ Eesti Vabariigi Prokuratuur. *Rahvusvaheline koostöö*. Kättesaadav: <http://www.prokuratuur.ee/et/huvitavat-prokuratuurist/rahvusvaheline-koostoo>.

⁵⁷ Vabariigi Valitsuse korraldus nr 285 „Valitsuskomisjoni moodustamine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavate küsimuste lahendamise koordineerimiseks“. RT III, 04.02.2014, 7. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/304022014007>.

⁵⁸ Äripäeva toimetis. MONEYVAL hoiatab Aserbaidžaanis ülekannete eest. – *Äripäev*, 12. detsember 2008. Kättesaadav: https://www.aripaev.ee/uudised/2008/12/12/MONEYVAL_hoiatab_Aserbaid%C5%BEaani_ulekannete_eest.

Eesti rahapesu tõkestamisele antud kiitust;⁵⁹ 2013. aastal alustatud Küprose rahapesu uurimist⁶⁰ ning 30. jaanuaril 2018. aastal avaldatud aruannet rahapesu tõkestamisest Ukrainas, mille kohaselt on Ukrainas tugev poliitiline tahe rahapesu ja terrorismi rahastamise ennetamiseks ja nende vastu võitlemiseks ning võetud meetmed on juba positiivne mõju, kuid siiski on veel palju arenguruumi.⁶¹

Euroopa Liidu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi osalisena allub Eesti ka Euroopa Pangandusjärelevalvele (EBA) ning peab jälgima tema poolt loodud standarde, tavad ja antud soovitusi ja suuniseid. EBA on Euroopa Liidu sõltumatu asutus, mille ülesanne on tagada kogu Euroopa pangandussektoris tõhus ja ühtne usaldatavusnormatiivide kehtestamine ja nende täitmise järelevalve ning mis annab oma tegevusest aru Euroopa Parlamendile, Euroopa Liidu Nõukogule ja Euroopa Komisjonile. Euroopa Pangandusjärelevalve üldesmärgiks on säilitada finantsstabiilsus ja pangandussektori terviklikkus Euroopa Liidus ning tagada nende tõhus ja korrapärane toimimine.⁶² EBA alustas oma tegevust 2011. aastal⁶³ ning kuna pangandussektor on peamine kanal rahapesu ja terrorismi alaste kuritegude toimepanemiseks, on EBA alla moodustatud ka rahapesu tõkestamise töögrupp.

Kogu maailma mastaabis on üheks olulisimaks rahapesu ja terrorismi vastu võitlevaks asutuseks FATF (Financial Action Task Force) - 1989. aastal asutatud valitsustevaheline organ, mis kehtestab norme, töötab välja ja edendab rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse poliitikat.⁶⁴ Eesti ei ole FATF liige, kuid Euroopa Liit reeglina võtab oma õigusesse üle kõiki FATF poolt kehtestatud rahvusvahelisi rahapesu ja terrorismi rahastamise standardeid.

Eesti Finantsinspeksioon (edaspidi - FI) on Rahvusvahelise kindlustusjärelevalve assotsiatsioon (edaspidi - IAIS) liige. IAIS annab välja rahapesuvastaseid juhiseid kindlustusjärelevalvele ja kindlustusfirmadele. RahaPTS-is on kindlustusandjad ja kindlustusmaaklerid käsitletud

⁵⁹ Niitra, S. (2009). Euroopa Nõukogu kiidab rahapesu tõkestamist Eestis. – *Postimees*, 21. detsember 2009. Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/203582/euroopa-noukogu-kiidab-rahapesu-tokestamist-estis>.

⁶⁰ BNS. (2013). Küprose rahapesu uurimine: kits kärneriks. – *Postimees*, 13. märts 2013. Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/1168292/kupro-se-rahapesu-uurimine-kits-karneriks>.

⁶¹ Council of Europe. At a glance. Kättesaadav: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/home>, 25. veebruar 2018.

⁶² EBA. *Eesmärgid ja ülesanded*. Kättesaadav: https://www.eba.europa.eu/languages/home_et, 3. märts 2018.

⁶³ Finantsinspeksioon. *Üleeuroopaline järelevalve. Euroopa Pangandusjärelevalve*. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=13244>, 3. märts 2018.

⁶⁴ FATF. *Countries*. Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/countries/#FATF>, 3. märts 2018.

finantseerimisasutustena,⁶⁵ kes on teiste subjektide kõrval ka oma igapäevases tegevuses rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid rakendama kohustatud isikud.

Peale avaliku võimu poolt loodud asutusi rahapesu ja terrorismi rahastamisega ülemaailmsele võitlemisele aitavad kaasa ka mitmed rahvusvahelised eraalgatuslikud organisatsioonid, mille seast võib välja tuua sellised tuntud ühendusi nagu Wolfsberg Standards, Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists (ACAMS) ja International Compliance Association (ICA). Wolfsberg Standards on 13 ülemaailmselt tegutseva panga ühendus, mille eesmärk on välja töötada raamistikuid ja juhendeid finantskuritegude ennetamiseks, pöörates suuremat tähelepanu eelkõige AML, CTF ja KYC põhimõtete ja standartide järgimisele.⁶⁶ ACAMS ja ICA on erinevates rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkondades tegutsevate spetsialistide ühendused, kes tegelevad nende sertifitseerimisega korraldades erinevaid koolitusi ja kursusi.⁶⁷

Rahapesuvastaseks võitluseks riigi tasandil on kõigepealt vaja kriminaliseerida rahapesu seaduslikul tasandil määratledes kuriteo koosseis, karistus toimepandud seadusvastase teo eest ning leida meetmed, mis aitaksid ohjata kuritegude toimepanemist. Rahapesu kuriteokoosseis sisaldub erinevates rahvusvahelistes õigusaktides alates 1988. aastast ning selle sisu täpsustamine ja sidumine terrorismi kui kuriteoga jätkub ka praegusel ajal.⁶⁸ Rahapesu kuriteokoosseis vajab pidevat analüüsimist, kuna kurjategijad muudavad pidevalt oma strateegiaid ja kasutatavaid kriminaaltulu maskeerimise viise, ning seda jälgitakse nii rahvusvahelisel, EL kui ka riiklikul tasandil.

Edukalt toimivate rahapesuvastaste eeskirjade süsteemi loomine ei ole võimalik ilma kõikide riiklike võimutasandite panuseta.⁶⁹ Tehes tihedat koostööd EL ja rahvusvaheliste organisatsioonidega osalevad riiklikul tasandil Eestis erineval määral rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamises Rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksioon, Pangaliit, Rahandusministeerium, Rahapesu tõkestamise alane valitsuskomisjon, Prokuratuur, kaitsepolitsei,

⁶⁵ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 5 lg 2.

⁶⁶ The Wolfsberg Group. *Global Banks: Global Standards*. Kättesaadav: <https://www.wolfsberg-principles.com/about/mission>, 4. märts 2018.

⁶⁷ ACAMS. *About ACAMS*. Kättesaadav: <https://www.acams.org/about-acams/>, 4. märts 2018; ICA. *All certificates and diplomas*. Kättesaadav: <https://www.int-comp.org/qualifications/all-certificates-and-diplomas/>, 4. märts 2018.

⁶⁸ Feldmanis, L., Ploom, T. (2007). Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega? - *Juridica*, Nr 3, lk 180.

⁶⁹ Pierre-Laurent C., McDowell J., Mousset C., Schott P.A., Does Willebois E. v.d. (2009). *Preventing money laundering and terrorism financing : a practical guide for bank supervisors*. Washington DC, USA: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, lk 34.

maksu- ja tolliamet, kohtud⁷⁰ ja turuosaliste nõukoda, kuhu kuuluvad Eesti Pangaliidu, valuutavahetajate, Eesti Hasartmängude Korraldajate Liidu, Eesti Kinnisvarafirmade Liidu, AS-i Eesti Väärtpaberikeskus, Eesti Liisingühingute Liidu, Eesti Kindlustusseltside Liidu, Eesti Turismifirmade Liidu, Notarite Koja, Eesti Advokatuuri, AS-i Eesti Post, Eesti Kaubandus – Tööstuskoja, Eesti Raamatupidajate Koja, Audiitorkogu, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja ja Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu esindajad.⁷¹ Pandimajapidajaid ega nende ühendust (äriregistri andmetel on Eestis registreeritud Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (registrikood 80359672)⁷²) ei ole turuosaliste nõukojas esindatud. Iga pandimajapidaja võib aga igal ajahetkel astuda Eesti Kaubandus-Tööstuskoja liikmeks. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja on vabatahtlik ettevõtete ühendus, kuhu võivad astuda erineva suurusega ja erinevate tegevusaladega Eestis registreeritud ettevõtted. Autorile teadaolevalt (kontrollides läbi koja ametlikul veebilehel asuva otsingumootori⁷³) ei ole siiski MTÜ Eesti Pandimajade Liit ega ükski eraldiseisev pandimajapidaja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja liikmeks. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas on turuosaliste nõukoja, kuhu muude liitude hulgas kuulub ka Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, peamiseks ülesandeks tõsta ettevõtjate teadlikkust ja anda neile kaasaráakimisvõimalus neid puudutavate rahapesu ja terrorismiga seotud õigusaktide väljatöötamisel.⁷⁴ Eeltoodust tulenevalt, kuna puudub keskne organisatsioon, kes valdkonda esindaks, jäävad aga pandimajapidajad ilma otsese võimaluseta saada jooksvat informatsiooni rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas toimuvast ning kaasa lüüa seadusloomes olles samal ajal RahaPTS subjektideks.

Eesti peamine rahapesu ja terrorismi tõkestamise valdkonna õigusakt – RahaPTS – oli mitu korda muudetud tulenevalt EL ja rahvusvaheliste regulatsioonide muutmisest. Hetkeseisuga kõige uuema, 27.11.2017 jõustunud, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse uue redaktsiooni väljatöötamise vajadus tekkis seoses FATF poolt 2012. aastal välja töötatud uute rahvusvaheliste rahapesu ja terrorismi rahastamise standardite kehtestamisega ja nende ülevõtmisega EL õigusesse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849 (IV rahapesu

⁷⁰ Finantsinspeksioon. *Rahapesu tõkestamine. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis*. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2959>, 5. märts 2018.

⁷¹ Rahandusministeerium. *Turuosaliste nõukoda*. Kättesaadav: <http://195.80.113.140/75138/>, 5. märts 2018.

⁷² Äriregistri andmete väljatrükk. Ettevõtja: Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (80359672) Kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee>, 6. märts 2018.

⁷³ Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. *Liikmed*. Kättesaadav: <https://www.koda.ee/et/kaubanduskoja-liikmeskond>, 6. märts 2018.

⁷⁴ Rahandusministeerium. *Turuosaliste nõukoda*. Kättesaadav: <http://195.80.113.140/75138/>, 6. märts 2018.

tõkestamise direktiivi või 4AMLD)⁷⁵ ja selle muutmise direktiivi eelnõuga.⁷⁶ Riikliku õigusse ülevõetavad EL rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide ja standardide rakendamine on regulaarselt hinnatav MONEYVAL poolt. Teadaolevalt hinnatakse Eestis peale EL IV rahapesu tõkestamise direktiivi ülevõtmist täiendatud rahapesu ja terrorismi vastaseid regulatsioonide järgmine kord 2020. aastal.⁷⁷

Peale RahaPTS on oluliseks õigusaktiks, mida järgitakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud tegevuste juures, rahvusvahelise sanktsiooni seadus (edaspidi - RSanS), mille rakendamise üle teostab järelevalvet RAB.⁷⁸ Õiguses tähendab sanktsioon seadusega ettenähtud sündi või mõjutusvahendit.⁷⁹ Sanktsioonide kehtestamise abil muuhulgas hoitakse ära illegaalsete rahavoogude või terrorismi rahastamise eesmärgil raha liigutamist erinevate riikide ja isikute vahel. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel „seisneb riiklike õigussüsteemide peamine roll regulatsiooni loomises ja sanktsioonide kehtestamises, samuti eeldatakse riiklikelt süsteemidelt laiaulatuslikku koostööd tõsiste kuritegude tõkestamisel.“⁸⁰ RSanS reguleerib riigisisest Euroopa Liidu, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, muu rahvusvahelise organisatsiooni või Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud sanktsioonide kehtestamist, rakendamist ja rakendamise järelevalvet.⁸¹

Muude kuritegude juures võivad rahapesu eelkuritegudeks olla ka maksualased kuriteod. Maksustamisalase läbipaistvuse suurendamiseks ning maksude agressiivse planeerimise võitlemiseks oli Eestis 18. detsembril 2014 vastu võetud maksualase teabevahetuse seadus (edaspidi - MTVS), mis reguleerib maksualase teabe vahetamist Eesti ja USA vahel.⁸² EL-iga toimub automaatne teabevahetus inimeste töötasude, pensionite, kinnisvaratulu ja juhatuse liikme tasude osas alates 2015. aastast. 2017. aasta sügisest hakkas Eesti üleilmselt vahetama teavet

⁷⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2015/849, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ).

Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

⁷⁶ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu

Seletuskiri. Kättesaadav: http://koda.ee.klient.veebimajutus.ee/sites/default/files/content-type/content/2017-03/RahapTSeelnou_SK.pdf

⁷⁷ Samas.

⁷⁸ RSanS. RT I, 17.11.2017, 39, § 20.

⁷⁹ Sootak J. (2007). *Sanktsiooniõigus: karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 14.

⁸⁰ Ulst I. (2003). Rahapesu ja terrorismi finantseerimine: regulatiivsed aspektid ja finantssüsteemi kaitsmine. – *Juridica*, Nr. 7, lk 507.

⁸¹ RSanS. RT I, 17.11.2017, 39, § 2 lg 1.

⁸² MTVS. RT I, 26.06.2017, 24, § 3 lg 1.

erinevate rahaliste vahendite kohta, mida teise riigi maksuresidendid meie finantsasutuses hoiavad.⁸³

Lisaks RahaPTS, RSanS ja MTS on rahvusvahelise rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste meetmete osaks Eesti siseriiklikul tasandil ka erinevad ministrite määrused, RAB ja FI poolt välja antud juhendid,⁸⁴ mis täpsustavad seadustes sätestatud regulatsioone ning aitavad kohustatud isikutel üles ehitada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud sisemisi protseduurireegleid. Näiteks on RAB vana RahaPTS alusel välja töötanud protseduurireeglite rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuse täitmiseks näidise, mis on suunatud pandimajapidajatele. Hetkel kehtiva RahaPTS alusel ei plaani RAB aga pandimajapidajatele suunatud protseduurireeglite näidist luua. Edaspidi peavad pandimajad iseseisvalt seadusekohast protseduurireegleid sisaldavat dokumenti välja töötama.

Rahapesu globaalseks trendiks on „musta“ raha jaotamine mitmete riikide vahel siseriiklike kontrollide vältimise teel, mil illegaalsed rahalised vahendid suunatakse riikidesse, kus ei ole loodud piisavalt tugevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteeme. Globaliseerumine oluliselt soodustas kurjategijate võimalust vahetada omavahel infot, võimaldades neil sooritada tehinguid paljudes erinevates jurisdiktsioonides, seejuures suurendades ka õiguslike piirangute arvu, mis võivad takistada rahvusvaheliste rahapesu juhtumite uurimist.⁸⁵ Seetõttu on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõhusaks tõkestamiseks nii rahvusvahelisel kui ka ELi tasandil ülitähtis iga üksiku riigi panus ehk kõikides riikides rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid rakendama kohustatud subjektide ja muude turuosaliste poolt AML, CTF ja KYC regulatsioone järgimine oma igapäevategevuses ning rahapesu tõkestamise toimekoostööde, riikide ja turuosaliste tihe ja pidev koostöö. Igal kohustatud subjektil ja turuosalisel peab olema võimalus regulaarselt tutvuda uuenevate rahapesu vastaste regulatsioonidega ja osaleda nende meetmete väljatöötamises ja täiendamises. Käesoleva magistr töö raames läbiviidud tekstianalüüsi jooksul selgitas aga autor välja, et Eestis on pandimajapidajate kui kohustatud subjektide võimalus osaleda seadusloomes üsna piiratud ning teadaolevalt jääb hetkel suuresti kasutamata.

⁸³ RMP Eesti OÜ. (2017). Riigikogu kiitis heaks maksuhaldurite rahvusvahelise koostöö suurendamise. - Raamatupidamis- ja maksuinfo portaal. Kättesaadav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/riigikogu-kiitis-heaks-maksuhaldurite-rahvusvahelise-koostoo-suurendamise-2017-03-15>, 8. märts 2018.

⁸⁴ Finantsinspeksioon. Regulatsioonid. Rahapesu tõkestamine. Rahapesu tõkestamise alased õigusaktid. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2970>, 8. märts 2018.

⁸⁵ Buchanan, B. (2004). *Money laundering - a global obstacle. Research in International Business and Finance*. Vol. 18/1. Elsevier B.V., lk 116.

1.3. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide subjektid Euroopa Liidu ja Eesti õiguses

EL õigus on Eesti kui selle liikmesriigile siduv. Erinevate õiguslike probleemide ja küsimuste lahendamiseks töötab EL välja ja võtab vastu määruseid ja direktiive. Määrused ja direktiivid on EL teiseste õigusaktidena EL institutsioonide poolt EL esmaste õigusaktide – asutamislepingute, EL lepingu ja õiguse üldtunnustatud põhimõtete – alusel väljaantavad aktid.⁸⁶ Määrused on otsekohalduvad ja nende rakendamiseks ei ole vaja määruse sätteid siseriiklikku õigusesse üle võtta, direktiividest tulenevate sätete rakendamiseks on aga vaja direktiive siseriikliku õigusesse üle võtta igas üksikus direktiivis kehtestatud tähtajaks.⁸⁷ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas oli ELi tasandil vastuvõetud kokku kaks määrust ja neli direktiivi, uute määruste ja direktiividega tunnistati vanu kehtetuks.

Esimeseks määruseks oli 15. novembrist 2006 – 25. juunini 2015 kehtinud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1781/2006, raha ülekandmisel edastatava maksjaga seotud teabe kohta (EMP-s kohaldatav tekst), mis jõustus 01.01.2007 ning mis oli asendatud 20. mail 2015 vastu võetud ja 26. juunil 2017 jõustunud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EL) 2015/847, mis käsitleb rahaülekannetes edastatavat teavet. Viimasena mainitud, hetkel kehtivas määruses on rõhutatud, et rahaülekannete täielik jälgitavus võib olla eriti tähtis ja väärtuslik vahend rahapesu või terrorismi rahastamise ennetamiseks, uurimiseks ja avastamiseks⁸⁸. Teine, kehtiv määrus on kohustuslik kõikide makseteenuseid pakkuvatele juriidilistele isikutele kõikides Euroopa Liidu riikides ning seega on eelkõige suunatud krediidi- ja makseasutustele. Teised rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid rakendama kohustatud isikud ei ole määrusega hõlmatud.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid rakendama kohustatud isikuid sätestatakse vastavas EL direktiivis. Hetkel lähtutakse viimasest, neljandast rahapesu tõkestamise

⁸⁶ Laffranque J. (2006). *Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk 269.

⁸⁷ Euroopa Parlament. Euroopa Liidu teabelehed. *Euroopa Liidu õiguse allikad ja kohaldamisala*. Kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuld=FTU_1.2.1.html, 9. märts 2018.

⁸⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/847, 20. mai 2015, mis käsitleb rahaülekannetes edastatavat teavet ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1781/2006 (EMP-s kohaldatav tekst). Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0847>.

direktiivist 2015/849, mis jõustus 25. juunist 2015. ELi liikmesriigid pidid võtma selle siseriiklikku õigusesse üle 26. juuniks 2017.⁸⁹

Esimeseks rahapesu tõkestamise direktiiviks oli EÜ nõukogu 10. juuni 1991. aasta direktiiv 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta.⁹⁰ EL-ile eelnenud Euroopa Ühendusel (edaspidi - EÜ) enne esimese direktiivi vastuvõtmist puudusid ühised rahapesuvastased meetmed. Direktiivi fookuses olid eelkõige krediidi- ja finantseerimisasutused, teisi kohustatud subjekte direktiivis täpsustatud ei olnud - kohustatud subjektide nimekiri puudus - ning selle valik oli jäetud liikmesriikide pädevusse: „kuna rahapesuga saab lisaks krediidi- ja finantseerimisasutuste kaudu tegelda ka teisi kutsealasid ja muid ettevõttekategoriaid kasutades, peavad liikmesriigid laiendama käesoleva direktiivi sätteid osaliselt või täielikult ka nendele kutsealadele ja ettevõtetele, kelle tegevust saab eriti tõenäoliselt kasutada rahapesuks.“⁹¹

Kohustatud isikute nimekiri oli esmakordselt lisatud **teise rahapesu tõkestamise direktiivi** ning sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. detsembri 2001. aasta direktiivi 2001/97/EÜ⁹² teise artikli punktis 2. Selle kohaselt on kohustatud isikuteks krediidiasutused, finantseerimisasutused, audiitorid, välisraamatupidajad ja maksunõustajad, kinnisvaravahendajad, notarid ja muud sõltumatud õigusteenuse osutajad, kes tegutsevad oma kutsetegevuse raames, suurema väärtusega kaupade edasimüüjad nagu vääriskivid või väärismetallid või kunstiteosed, enampakkumise korraldajad, kui maksed tehakse sularahas, ja summas 15 000 eurot või rohkem ning kasiinod. Pandimajapidajaid ei ole subjektide nimekirjas otsesõnu välja toodud, kuid nad oleksid võinud langeda direktiivist tulenevate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete subjektideks, kui nende poolt müüdavate kaupade hulgas olid vääriskivid ja -metallid või kui müüdava kauba eest maksti sularahas summas 15 000 eurot või rohkem.

Kolmanda rahapesu tõkestamise direktiivi - Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ, vastuvõetud 26. oktoober 2005 ja jõustunud 15. detsembril 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta –nimekirja lisandusid

⁸⁹ Finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kuritarvitamise tõkestamine. Direktiivi 2015/849 kokkuvõte. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/LSU/?uri=CELEX:32015L0849>, 9. märts 2018.

⁹⁰ Euroopa Ühenduste Nõukogu Direktiiv rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta, 10. juuni 1991, (91/308/EMÜ). Kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Est_91_308_EEC.htm.

⁹¹ Samas.

⁹² Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering - Commission Declaration. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0097>.

usaldusfondide või äriühingute teenuste pakkujad, kes ei kuulu teiste sama artikli punktidesse ning kui teise direktiivi kohustatud isikute nimekiri hõlmas vaid suurema väärtusega kaupade, näiteks vääriskividest või –metallidest, kunstiteoste või antiikesemete müüjaid, enampakkumiste korraldajaid tingimusega, et neile tehakse makseid sularahas ning summas 15 000 eurot või rohkem, siis kolmandas direktiivis olid sellised kauplejad asendatud kõikide muude füüsiliste või juriidiliste isikutega, kes kauplevad igasuguse kaubaga ainult sellises ulatuses, mis hõlmab vähemalt 15 000 euro väärtuses sularahamakse sooritamist, olenemata sellest, kas tehing sooritatakse ühe maksena või mitme maksena, mis paistavad olevat seotud.⁹³ Kolmanda direktiivi puhul võiks pandimajapidajatel tekkida kohustus rakendada rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaseid meetmeid juhul kui nende müüdava kauba poolt sooviks klient tasuda sularahas ja kauba hinnaks oleks 15 000 eurot või rohkem. Sellisel juhul võiksid subjektiks langeda pandimajapidajad, kes oma igapäevase tegevuse raames tegelevad näiteks kunstiteoste, antiik-, väärismetallidest või –kividest valmistatud esemete, autode või kinnisasjade müügiga, juhul kui siseriiklikes õigusaktides nad ei ole eraldi kohustatud subjektina välja toodud.

Viimase, hetkel kehtivasse, **neljanda** 20. mail 2015 aastal vastuvõetud **rahapesu tõkestamise direktiivi** - Euroopa Liidu IV rahapesu tõkestamise direktiivi 2015/849, millele viitamisel kasutatakse ka lühendit 4AMLD – jäid kõik kolmandas direktiivis loetletud kohustatud isikud sisse.⁹⁴ Sisuliselt tehti kohustatud subjektide nimekirjas vaid üks muudatus – „kasiinod“ olid asendatud „hasartmängude teenuste osutajatega“. Seega laiendati direktiivi kohaldatavuse ka teistele õnnemängude korraldajatele, lisaks täpsustati preambuli 18. punktis, et direktiivi kohaldatakse ka kohustatud isikute tegevuse suhtes, mis toimub internetis. Selle muudatuse põhjuseks oli hasartmängusektori sagedane kasutamine kuritegelikul teel saadu rahapesuks. Selleks, et vähendada hasartmänguteenustega seotud riske, näeb direktiiv ette suurema riskiga hasartmänguteenuste osutajatele kohustust rakendada klientide suhtes hoolsusmeetmeid 2 000 euro suuruste või suuremate üksiktehingute puhul. Liikmesriigid peavad tagama, et kohustatud isikud kohaldavad sama künnist võitude, panuste või mõlema suhtes, sealhulgas mängužetoonide ostmise ja vahetamise suhtes. Liikmesriikidel peaks juhtudel, kui risk on tõendatult väike, olema

⁹³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta (EMPs kohaldatav tekst), art 2, p 1. Kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Est_2005_60_EC.pdf

⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), art 2, p 1. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

siiski lubatud teha teatavate hasartmänguteenuste puhul erand mõne või kõikide käesolevas direktiivis esitatud nõuete täitmisest.⁹⁵ Mainimist vajab ka see, et neljanda direktiiviga oli alandatud sularahamakse tehingu alammäär, millest kauplejal tekib kohustus rakendada rahapesuvastaseid meetmeid – seni kehtinud 15 000 euro asemel sätestati uue alammäära summas 10 000 eurot. 4AMLD artikli 2 punkti 1 kohaselt kohaldatakse direktiivi alljärgnevate isikute ja asutuste suhtes:

- 1) krediidasutused;
- 2) finantseerimisasutused;
- 3) järgmised füüsilised või juriidilised isikud nende kutsetegevuse puhul:
 - a) audiitorid, raamatupidamis- või nõustamisteenuse osutajad ja maksunõustajad;
 - b) notarid ja teised sõltumatud õigusteenuse osutajad, kui nad osalevad oma kliendi heaks või tema nimel mõnes finants- või kinnisvaratehingus või aitavad kliendil kavandada või täita tehingut, mis on seotud järgmisega:
 - i) kinnisasja või ettevõtte ost ja müük;
 - ii) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamine;
 - iii) panga-, hoiu- või väärtpaberikontode avamine või haldamine;
 - iv) äriühingute asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike sissemaksete hankimine;
 - v) usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste või sarnaste üksuste asutamine, korraldamine või juhtimine;
 - c) usaldusfondi- või äriühinguteenuste pakkujad, kes ei ole juba hõlmatud alapunktiga a või b;
 - d) kinnisvaravahendajad;
 - e) muud isikud, kes kauplevad kaupadega, kui see hõlmab vähemalt 10 000 euro väärtuses sularahamakse tegemist või saamist, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud;
 - f) hasartmänguteenuste osutajad.

Pandimajapidajaid ei ole ka kehtiva direktiivi kohustatud isikute ja asutuste nimekirjas otsesõnu välja toodud. Sarnaselt kolmanda direktiiviga võib neid liigitada muude isikute alla, kes kauplevad

⁹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), preambul, p 21. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

kaupadega, kui see hõlmab vähemalt 10 000 euro väärtuses sularahamakse tegemist või saamist, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud. Seega direktiivist tulenevalt peavad pandimajapidajad sarnaselt muude isikutega kohaldama sellest tulenevaid meetmeid vaid juhtudel kui nende poolt müüdava kauba eest tasutakse ühekordse maksena või osade kaupa sularahas summas 10 000 eurot või rohkem, väiksemate tehingute puhul ei teki pandimajadel sellist kohustust muud rääkiva siseriikliku regulatsiooni puudumisel.

Aastatel 1994 - 1998 olid Eestis rahapesuvastased sätted krediidasutuste seaduse osaks. Esmakordselt võeti Eestis kuritegeliku teel saadud tulu legaliseerimise tõkestamiseks vastu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse 25. novembril 1998. aastal, mis oli jõustunud 1. juulil 1999. aastal.⁹⁶ Edaspidi oli praeguse RahaPTS-i eelkäija muudetud 2000. aastal ning alates 2001. aastast kuni 2008. aastani täiendatud iga aasta. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide fookuses olid eelkõige krediidi- ja finantseerimisasutused, pandimajapidajad lisandusid kohustatud isikute nimekirja 28. jaanuaril 2008. aastal uue RahaPTS-i redaktsiooni jõustumisel. Läbi aegade oli RahaPTS-i kohustatud subjektide nimekiri mitu korda muudetud. Üheks suuremaks muudatuseks võib pidada 2012. aastal mittetulundusühingute ja sihtasutuste kohustatud subjektide nimekirja lisamist tingimusega, et kohustus rakendada rahapesuvastaseid meetmeid tekib neil juhul kui neile tasutakse sularahas üle 15 000 euro või võrdväärne summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas tasumine toimub ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena. Praeguseks see säte on muudetud - MTÜ-d ja SA-d on võetud subjektide nimekirjast välja, kuid jäetud seaduse kohaldamist sätestava paragrahvi sisse eraldi lõikena ning sularahas tasutud summa piirmäär, millest MTÜ-d ja SA-d muutuvad kohustatud isikuteks on alandatud kuni 5000 euronini.

Samuti olid 2012. aastal seaduse kohaldamisalast välja jäetud need isikud, kes tegelevad tootmise, teaduse ja meditsiini vajadusteks kasutatavate väärismetallide ja väärismetalltoodete kokkuostu või hulgimüügiga. Enne seda muudatust olid rahapesuvastaseid meetmeid kohustatud täitma kõik väärismetallide ja väärismetalltoodete kokkuostu või hulgimüügiga tegelevad isikud. 2017. aastal täpsustati seaduse kehtivust Eesti Väärtpaberite Keskdepositooriumi (edaspidi - EVK) suhtes. 06. juulil 2017 jõustus EVK suhtes täpsustav säte, mis ütleb, et RahaPTS kohaldub EVK suhtes juhul kui ta korraldab väärtpaberikontode avamist ja osutab registritoimingutega seotud teenuseid ise, ilma kontohalduri vahendusega.

⁹⁶ RAB (2006). *Aastaraamat. Ülevaade rahapesu tõkestamisest Eestis 1999 -2005*. RAB: Tallinn, lk 5.

Võrreldes eelviimase 27. novembril 2017 jõustunud ning 31. detsembril 2017 kehtivuse kaotanud redaktsiooniga⁹⁷ ei ole kehtiv RahaPTS-i kohustatud isikute nimekiri muutunud. 01.01.2018 jõustunud RahaPTS § 2 lg 1 kohaselt seaduse subjektideks on järgmised majandus-, kutse- ja ametitegevust teostavad isikud:

- 1) krediidiasutused;
- 2) finantseerimisasutused;
- 3) hasartmängu, välja arvatud kaubanduslik loterii, korraldajad;
- 4) isikud, kes vahendavad kinnisvara omandamise või kasutusõigusega seotud tehinguid;
- 5) kauplejad kaubandustegevuse seaduse tähenduses, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas üle 10 000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse tehingus ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena kuni üheaastase perioodi jooksul, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti;
- 6) isikud, kes tegelevad väärismetalli, väärismetalltoodete, välja arvatud tootmise, teaduse ja meditsiini vajadusteks kasutatavad väärismetallid ja väärismetalltooted, või vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga;
- 7) audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad;
- 8) raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkujad;
- 9) usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkujad;
- 10) virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse pakkujad;
- 11) virtuaalvääringu rahakotiteenuse pakkujad;
- 12) väärtpaberite keskdepositoorium, kui ta korraldab väärtpaberikontode avamist ja osutab registritoimingutega seotud teenuseid ilma kontohalduri vahenduseta;
- 13) piiriülest sularaha ja väärtpaberite veo teenust osutavad ettevõtjad;
- 14) pandimajapidajad.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõttes kohustatud subjektideks on ka notarid, advokaadid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid, ajutised pankrotihaldurid ja muud õigusteenuse osutajad majandus-, kutse- või ametitegevuses, juhul kui nad tegutsevad finants- või kinnisvaratehingus oma kliendi eest ja nimel ja/või juhul kui nad juhendavad tehingu kavandamist või selle tegemist või teevad ametitoimingut või osutavad ametiteenust, mis on seotud:

- 1) kinnisasja, ettevõtte või äriühingu aktsiate või osade ostu või müügiga;

⁹⁷ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 2

- 2) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamisega;
- 3) makse-, hoiu- või väärtpaberikontode avamise või haldamisega;
- 4) äriühingu asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike vahendite hankimisega;
- 5) usaldusfondi, äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse asutamise, tegevuse või juhtimisega.⁹⁸

Mittetulundusühinguid, sihtasutusi ja teisi juriidilisi isikuid käsitletakse RahaPTS subjektidena igakord, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas üle 5000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas tasutakse ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena kuni üheaastase perioodi jooksul.⁹⁹ Erisäte kehtib ka Eesti Panga suhtes - Eesti Vabariigi keskpank on kohustatud täitma subjekti kohustusi, kui ta kõrvaldab käibelt või vahetab ümber pangatähti või münte üle 10 000 euro väärtuses või sellega võrdväärse summa muus vääringus või kui talle tasutakse meenemüntide või teiste numismaatilis-bonistiliste toodete eest sularahas üle 10 000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas tasutakse ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena kuni üheaastase perioodi jooksul.¹⁰⁰

Eesti õiguses on pandimajapidajad kohustatud subjektideks alates 28. jaanuarist 2008. EL-i õiguses ehk EL rahapesuvastastes direktiivides ei ole pandimajapidajaid kunagi kohustatud subjektidena välja toodud. EL tasemel kehtiva regulatsiooni kohaselt on pandimajapidajad kohustatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise hoolsusmeetmeid täitma juhul kui tehing hõlmab vähemalt 15 000 euro väärtuses sularahamakse sooritamist, olenemata sellest, kas tehing sooritatakse ühe maksena või mitme maksena, mis paistavad olevat seotud.

4AMLD preambuli punkti 59 kohaselt arvestades rahapesu- ja terrorismi rahastamise vastase võitluse olulisust, peaksid liikmesriigid sätestama siseriiklikes õigusaktides tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad halduskaristused ja -meetmed nende suhtes, kes rikuvad käesolevat direktiivi ülevõtvaid siseriiklikke sätteid. Samas räägib preambuli punkt 22 sellest, et rahapesu ja terrorismi rahastamise risk ei ole kõikidel juhtudel sama. Sellest tulenevalt tuleks järgida terviklikku riskipõhist lähenemisviisi. Riskipõhine lähenemisviis ei ole liikmesriikide ja kohustatud isikute jaoks põhjendamatult kõikelubav valikuvõimalus. See hõlmab tõendite alusel

⁹⁸ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 2 lg 2.

⁹⁹ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 2 lg 3.

¹⁰⁰ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 2 lg 4.

otsuste tegemist, et tõhusamalt suunata tegevust rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, millega seisavad silmitsi liit ja selles tegutsevad isikud.¹⁰¹

Eeltoodust lähtudes uurib autor käesoleva magistritöö teises osas, kui tõhusad ja proportsionaalsed on Eestis rakendatavad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed pandimajapidajate suhtes ning selgitab välja kui suur on pandimajapidajate kasutamise risk rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud seadusevastases tegevuses. Lisaks läbiviidud uuringu ja selle tulemuste analüüsi põhjal püüab autor leida vastust küsimusele, kas ja kuidas pandimajapidajad on seni osalenud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis ning kas riskipõhisest lähenemisviisist lähtudes on pandimajapidajate subjektiks olemine põhjendatud.

¹⁰¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), preambul, p 22. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

2. Pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektina

2.1. Pandimajapidajate tegevuse õiguslik raamistik

Traditsiooniliselt käsitletakse pandimajapidajana ettevõtjat, kes oma igapäevases majandustegevuses annab lühiajalist laenu vallasasjade, eeskätt tarbeesemete või väärtasjade käsipandi tagatisel.¹⁰² Pandimajadel ja ühtlasi ka käsipandil on enam kui 3000-aastane ajalugu – esimesi pandimaju avati Hiinas Lääne Hani dünastia ajal ehk 206. aastal eKr.¹⁰³ Christoph Kolumbuse retk Ameerikasse sai teoks suuresti tänu Hispaaniast pärit vääriskivide Queen Isabella poolt pantimisest saadud tulule.¹⁰⁴ Euroopas hakkasid pandimajapidajad levima aga keskajal - Inglismaal avati esimesi pandimaju Normanni vallutuse ajal ehk 11. sajandil ning umbes samal ajal sai Põhja-Itaalia maakonnast Lombardiast Euroopa pandimajapidajate suurim keskus. Laenu andmine käsipandi tagatisel hakati Euroopas üha rohkem seostama Lombardia piirkonnaga ning termin "lombard" sai järk-järgult "pandimaja" sünonüümiks ning "lombardi pangandus" oli laialt levinud pandimajapidajate määretlemise jaoks.¹⁰⁵

Eesti pandimajapidajate ajalugu algas aga alles 19. sajandi lõpus, kui ühiskonna- ja kultuuritegelane ja linnavolinik Aleksander Tšumikov¹⁰⁶ algatas 18. septembril 1891. aastal Tallinna Volikogus esimese pandimaja rajamise arutelu. Kuid volikogu ei toetanud Tšumikovi ideed avada Tallinnas pandimaja ning lükkas selle edasi.¹⁰⁷ Tallinna Linnanõukogu tuli pandimaja avamise idee juurde tagasi 18 aastat hiljem ning esimene pandimaja oli avatud Tallinnas 1910. aastal aadressil Rüütli 8/10.¹⁰⁸ Sellest ajast teostasid järelevalvet pandimajapidajate üle

¹⁰² Aruste, V. (2008). *Rahapesu vältimine: uued nõuded*, Tallinn: Hansa Äriteenuste OÜ, lk 18.

¹⁰³ Trex, E. (2011). They Buy Gold: A Brief History of Pawn Shops. – *Mental Floss*. Kättesaadav: <http://mentalfloss.com/article/26891/they-buy-gold-brief-history-pawn-shops>

¹⁰⁴ The National Pawnbrokers Association of the UK. *The History Of Pawnbroking*. Kättesaadav: <https://www.thenpa.com/About-Pawnbroking/The-History-Of-Pawnbroking.aspx> (16.03.2018)

¹⁰⁵ Trex, E. (2011). They Buy Gold: A Brief History of Pawn Shops. – *Mental Floss*. Kättesaadav: <http://mentalfloss.com/article/26891/they-buy-gold-brief-history-pawn-shops>

¹⁰⁶ Kalmistute register „Haudi“. *Kultuuriloolised hauad. Aleksander Tšumikov*. Kättesaadav: https://www.kalmistud.ee/g313/haudi?action=hauaplats&filter_hauaplats_kalmistu=27&filter_hauaplats_hauaplats=105198, 16. märts 2018.

¹⁰⁷ Nerman, R., Kaplinski, K. (2012). *Tallinna kommunaalmajandus 1940-2011*. Tallinn: Tallinna Kommunaalamet, lk 389.

¹⁰⁸ Nerman, R., Kaplinski, K. (2012). *Tallinna kommunaalmajandus 1940-2011*. Tallinn: Tallinna Kommunaalamet, lk 389.

linnavõimud ehk kohalik omavalitsus, mille juhiste kohaselt avaldasid pandimajad regulaarselt oma aastaraamatuid. 1940. aastast kontrollis Eestis tegutsevaid pandimajapidajaid Eesti NSV Rahanduse Rahvakomissaariat, kes näiteks andis juhendi, mille kohaselt ei tohtinud pandimajad tagasi müüa esemeid, mille väärtus ületas 800 rubla. Samal aastal avaldas Eesti NSV Rahanduse Rahvakomissaariadi Nõukogu määruse, milles sisaldus pandimajade tüüpnomekiri, milles oli ka Tallinna Linna Pandimaja. Pandimajapidajate tegevus oli reguleeritud Eesti NSV tsiviilkoodeksi §-des 196--205 ja hiljem ka Eesti Vabariigi pangaseaduse §-is 42 pandiõiguse kohta käivate sätetega.¹⁰⁹ Eesti NSV ajal oli pandimajadele seatud ka kindlad pantide vastuvõtu plaanid, mida iga pandimaja pidi aastast täitma.

07. oktoobril 1993. aastal kinnitas Tallinna Linnavolikogu erastatavate ettevõtete nimekirja, kus oli ka Tšaikovski tänaval (tänapäeval Randla 15) tegutsev Tallinna Linna Pandimaja.¹¹⁰ Peale Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist oli ka tol ajal ainus tegutsev pandimaja üle viidud avalikust sektorist – antud juhul Tallinna Linna omavalitsuse omandist – erasektorisse. 1993. aasta novembri seisuga tegutses Tallinnas juba 5-6 ametliku tegevusloa alusel tegutsevat pandimaja, lisaks nendele oli ka mitu ilma tegevusloata ehk ebaseaduslikult tegutsevat pandimaja.¹¹¹

1. detsembril 1993. aastal jõustus 9. juunil 1993. aastal vastu võetud asjaõigusseadus (edaspidi - AÕS), kus esmakordselt sätestati käsipandi mõiste. AÕS § 281 sätestas, et „vallasasja võib pandiga koormata selliselt, et panditud asi antakse üle pandipidaja valdusse (käsipant).“¹¹² Seadusega oli reguleeritud ka käsipandi tekkimine, lõppemine, pandipidaja õigused ja kohustused ning käsipandi ülemineku tingimused. 1993. aastal jõustunud AÕS § 296 reguleeris pantimist pandimajades ning sätestas, et vallasasjade pantimine pandimajas toimub käsipandi sätete kohaselt.¹¹³

Hetkel kehtiva AÕS kohaselt on pandiõiguse kaheks põhiliigiks vallas- ja kinnispant. Kinnispant jaguneb omakorda hüpoteegiks ja kohtulikuks hüpoteegiks, vallaspant – käsi- ja registerpandiks. Käsipant on vallasasjale seatud pant, mille puhul panditud asi antakse üle pandipidaja valdusse ja lepitakse kokku käsipandi seadmises.¹¹⁴ Ehk võrreldes esimese AÕS-iga on käsipandi mõiste

¹⁰⁹ AÕRS. RT I 1993, 72, 1021, 31.12.2005, § 13²

¹¹⁰ Neriman, R., Kaplinski, K. (2012). *Tallinna kommunaalmajandus 1940-2011*. Tallinn: Tallinna Kommunaalamet, lk 392.

¹¹¹ Samas

¹¹² AÕS. RT I 1993, 39, 590, § 281.

¹¹³ AÕS. RT I 1993, 39, 590, § 296.

¹¹⁴ AÕS. RT I, 25.01.2017, 5, § 281 lg 1.

täiendatud kindla käsipandi seadmise kokkuleppe sõlmimise olemasolu eeldusega. Käsipandi puhul on tegemist aktsessoorse tagatisega ning selle tekkimine ei põhine reeglina registrikandel.¹¹⁵

1. juulil 2003. aastal tunnistati kehtetuks AÕS § 296 ehk paragrahvi, mille kohaselt toimus pantimine pandimajas käsipandi sätete alusel. Asjade tagatisel laenu andmine pandimajades ei kujuta tänapäeval endast juriidiliselt käsipandi seadmist ning vähemalt üldjuhul käsipandi sätteid sellisele tagatisliigile ei kohaldata. Nimelt on ennast pandimajadeks nimetavad ettevõtjad kujundanud oma teenuse osutamise nii, et lühiajalise määratlemata sihtotstarbega väikelaenu tagatiseks annab laenusaaaja nende valdusesse kokkulepitud vallasasja ning lepatakse kokku laenu tähtaeg, mille jooksul on laenusaajal õigus kokkulepitud hinnaga tagatiseks antud asi sisuliselt tagasi osta.¹¹⁶ Teisteks võimalusteks on tagatiseks antud asja omandi üleminek laenuandjale selle üleandmisel või omandi üleminek tagatise esemele laenu tagastamise tähtaja lõpus juhul, kui laenusaaaja laenu ei tagasta. Seega on pandimajapidajate poolt osutava teenuse näol juriidiliselt tegemist kas tagasiostuõigusega müügi või tagatisomandamisega.¹¹⁷ Käsipandi regulatsiooniga on vastuolus ka see asjaolu, et pandimajades ei toimu üldjuhul tagatiseks antud asjade müüki avalikul enampakkumisel, vaid pandimaja müüb tagatist oma äranägemisel. AÕS § 294 lg 1 sätestab aga, et käsipandi puhul müüakse panditud asi avalikul enampakkumisel.¹¹⁸ Sarnaselt pandimajadega on praktika autopandi nime all levinud ka mootorsõidukite krediittagatisena kasutamine, mille kohaselt annavad sellise teenuse osutamisele spetsialiseerunud ettevõtjad mootorsõiduki tagatisel mõneaastase tähtajaga laenu selliselt, et mootorsõiduki omand antakse laenuandjale üle ning ka liiklusregistris registreeritakse auto omanikuks laenuandja, laenusaaaja registreeritakse aga auto kasutajaks.¹¹⁹ Seega on tänapäeval pandimajapidajate tegevus reguleeritud peamiselt võlaõigusseaduse (edaspidi - VÕS) tagasiostuõigusega müügi kohta käivate sätetega.

Tagasiostuõigusega müüki reguleerib VÕS võõrandamislepingute regulatsiooni sisaldava 2. osa 11. peatüki 2. jagu. Tagasiostuõigusega müügi kohta käivad sätted on müügilepinguid reguleeriva peatüki osaks. Tagasiostuõigusega müügi puhul on tegemist juhtumiga, kus müügilepingu pooled – ostja ja müüja – sõlmivad (koos algse müügilepinguga või pärast selle sõlmimist) ka teise müügilepingu, mis on tingimuslik ning jõustub lepingu poolte vahel pärast tagasiostuõigust omava

¹¹⁵ Kärson S., (2009). Õigused tagatise esemetena. - *Juridica*, Nr 5., lk

¹¹⁶ Varul, P., Kull, I., Villu Kõve, V., Käerdi, M., Puri, T. (2014). *Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura, lk 213.

¹¹⁷ Samas.

¹¹⁸ AÕS. RT I, 25.01.2017, 5, § 294 lg 1.

¹¹⁹ Varul, P., Kull, I., Villu Kõve, V., Käerdi, M., Puri, T. (2014). *Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura, lk 214.

müüja vastavasisulise tahteavalduse tegemist ostjale. Praktikas kasutatakse tagasiostuõiguse müügilepinguid valdavalt üksnes finants- ja rahatururinstrumentidega kauplemisel, tagasiostuõigusega müügi puhul ongi valdavalt tegemist eritüübiliste optsioonilepingutega.¹²⁰ Eestis tagasiostuõiguse müügilepinguid sõlmitakse ka tehingute vormistamisel pandimajades. Sellistel lepingutel on peamiselt üksnes võlaõiguslik toime, tagasiostuõiguse realiseerimise korral tekib senise müüja ja ostja vahel algselt ostjale müüdüd eseme suhtes uus müügileping, milles senine müüja on ostjaks ja senine ostja on müüjaks. Põhimõtteliselt saavad lepingupooled tagasiostuõiguse teostamisega siduda ka asjaõiguslikud tagajärjed, tehes algse müügilepingu täitmiseks tehtud käsutustehingu äramuutva tingimusega, milleks on tagasiostuõiguse teostamine.¹²¹ Sama on võimalik teha ka kinnisasjade puhul tehes vastava eelmärke kinnistusraamatusse, kuid tuleb etteruttavalt märkida, et pandimajad ei väljasta kinnisvara tagatisel laene.

Eestis on praktikas tagasiostuõigust kasutatud pandi surrogaadina, mille kaudu soovitakse anda ostjale tagatis, mille realiseerimine oleks kergem pandiõiguse realiseerimiseks. Sellisel juhul „müüb“ müüja vara selle pantimise asemel ostjale, lepingu tegelikuks eesmärgiks ei ole siiski vara müük, vaid teatava nõude tagamine, tüüpiliselt on tegemist laenulepingust tuleneva nõudega.¹²² Laenusumma makstakse välja „ostja“ poolt, formaalselt kajastatakse see ostja poolt müüjale tagasiostuõigusega müügilepingu alusele makstava ostuhinnana. Kokkulepitud laenu tagasimaksmise tähtajal tekib müüjal õigus müüdüd asi tagasi osta (tagasiostuhinnaks on tavaliselt ostja poolt müüjale võimaldatud laenusumma koos intressiga).¹²³ Juhul kui müüja ehk laenuvõtja lepingu sätestatud tähtajaks laenu ei tagasta, on tal reeglina võimalus pikendada laenu tähtaega tasudes intresse. Juhul kui aga väljaostmise hetkeks ei suuda laenuvõtja ikkagi lepingu sätestatud kohustusi täita, on pandimajal õigus panna lepingu tagatiseks oleva vara müüki.

Registreerimiskohustus tekkis pandimajapidajatel alates 15. juunist 2008. aastast - 28. jaanuaril 2008. aastal jõustunud RahaPTS § 66 sätestas, et pandimajapidaja, usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkuja ning finantseerimisasutuse suhtes, kelle üle Finantsinspeksioon ei teosta järelevalvet Finantsinspeksiooni seaduse § 2 alusel, jõustub registreerimiskohustuse nõue 2008.

¹²⁰ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (2007). *Võlaõigusseadus. II, 2.-7. osa (§§ 208-618): kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura, lk 83.

¹²¹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (2007). *Võlaõigusseadus. II, 2.-7. osa (§§ 208-618): kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura, lk 84.

¹²² Samas.

¹²³ Samas.

aasta 15. juunil.¹²⁴ Registreerimiskohustuse regulatsioon oli hiljem täpsustatud ning asendatud loakohustust sätestava paragrahviaga. Hetkel kehtiva RahaPTS kohaselt peab ettevõtjal pandimajateenuse osutamise tegevusalal tegutsemiseks olema tegevusluba.¹²⁵ RahaPTS § 70 lg 3 sisaldab tegevusloa taotlemiseks vajalike dokumentide ja andmete nimekirja. Tegevusloa andmist või mitte andmist otsustab RAB 30 päeva jooksul taotluse esitamise päevast arvates.¹²⁶

Samal ajal registreerimiskohustuse tekkimisega said pandimajapidajad RahaPTS kohustatud subjektideks. RahaPTS-ist tulenevalt kehtivad pandimajapidajatele kui kohustatud isikutele järgmised kohustused:

- klientide isikusamasuse tuvastamine tehingute tegemisel;
- tehingute andmete registreerimine ja säilitamine (pandimaja säilitab andmeid vähemalt viis aastat pärast tehingu sooritamist viisil, mis võimaldab neid vajaduse korral koheselt leida¹²⁷);
- teatamiskohustus rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtluse korral;
- RAB kontaktisiku määramine (OÜ juhatus peab tegema vastava otsuse);
- riskihinnangu koostamise kohustus;
- protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja koostamise kohustus;
- riikliku taustaga isikute tuvastamise kohustus, mis omakorda hõlmab:
 - kõrgemalt juhtkonnalt heakskiidu saamise kohustust sellise isikuga ärisuhte loomiseks või jätkamiseks;
 - vastavate meetmete rakendamise kohustust, et teha kindlaks selle isiku rikkuse päritolu ja nende rahaliste vahendite allikad, mida ärisuhtes või juhuti tehingute tegemisel kasutatakse;
 - selle ärisuhte seiret tugevdatud korras tegemine.¹²⁸
- tegelike kasusaajate tuvastamise kohustus;
- eraõigusliku ettevõttena tegeliku kasusaaja andmete hoidmise kohustus;¹²⁹
- isikuandmete kaitse;¹³⁰

¹²⁴ RahaPTS. RT I 2008, 3, 21, § 66.

¹²⁵ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 70 lg 1.

¹²⁶ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 71.

¹²⁷ RAB. Protseduurireeglid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuse täitmiseks. Näidis pandimajapidajatele.

¹²⁸ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 41 lg 1.

¹²⁹ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 76.

¹³⁰ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 48.

- rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alal töötajate koolitamise kohustus.

Pandimajapidajate poolt ülalloeletud kohustuste täitmise üle teostab riiklikku järelevalvet Politsei- ja Piirivalveamet või rahapesu andmebüroo.¹³¹

Kokkuvõttes mõjutab pandimajapidajate tegevust Eestis õigusaktidest kõige rohkem VÕS ja RahaPTS. Vaatamata sellele, et antud tegevusala justkui viitab käsipandi kohta käivatele sätetele, mis leidub AÕS-ist, ei ole Eesti praktikas pandimajade poolt osutaval teenusel seost klassikalise käsipandi regulatsiooniga. Pigem on tegemist nn kiiralaenude väljastamise teenusega, mille juures kasutatakse erinevat liiki vallasasju väljaantavate laenude tagatisteks. RahaPTS-ist tuleneb pandimajapidajatele üsna mahukas kohustuste kogum, mis mõistagi eeldab ka riikliku järelevalve teostajalt teatud ressursi (aega, töötajaid, rahalisi kulutusi jms) nende kohustuste õiguspärase täitmise kontrollimiseks. Teades nüüd pandimajapidajate tegevuse õiguslikku raamistikku Eestis uurib käesoleva magistritöö autor järgmises peatükis, kas ja kus Euroopa Liidus osalevad pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases tegevuses. Nende riikide kohta, kus Eesti kõrval on pandimajapidajad kohustatud isikuteks, selgitab autor oma võimaluste piires välja, kui palju pandimaju tegutseb selliste riikide territooriumil ja kui suur on nõudlus nende poolt osutava teenuse järele, kas nendes riikides on olnud pandimajapidajatega seotud rahapesu juhtumeid ning toob välja muud igas üksikus riigis pandimajapidajate subjektideks olemise toetavaid põhjusi ja andmeid pandimajade tegevuse kohta.

2.2. Pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase tegevuse osalisena Eestis ja Euroopa Liidus

Eesti õiguses on pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaseid meetmeid rakendama kohustatud isikuteks alates 28. jaanuarist 2008, millal oli jõustunud uus RahaPTS redaktsioon. RahaPTS kohaselt on neile alati kehtinud samad nõuded nagu teistele kohustatud subjektide nimekirjas loetletud isikutele (näiteks krediidi- ja finantseerimisasutustele), alates 28. jaanuarist 2008 muutus vaid nende koht nimekirjas.

¹³¹ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 64 lg 1.

Uurides, millistes EL-i riikides on pandimajapidajad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tegevuse osalisteks ehk kohustatud subjektideks ning millistes mitte, koostas käesoleva magistritöö autor ülevaatliku tabeli (toodud Lisas 1), kuhu lisas ka viited iga EL riigi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist reguleeriva õigusakti asjakohasele sättele. Võrdluses on enamasti MandriEuroopa ehk romaani-germaani õigussüsteemi (välja arvatud Ühendkuningriik, kes on Anglo-Ameerika ehk Common Law õigussüsteemi osaks ning Iirimaa, kus kehtib nendest süsteemidest sündinud segasüsteem) kuuluvad Euroopa Liidu liikmesriikide rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud õigusaktid, mis olid jõustunud peale 4AMLN vastuvõtmist ja olid vastuvõetud selle direktiivi ülevõtmise eesmärgil. Romaani-germaani õigusperekonda kuuluvad Euroopa mandririikide kõrval ka Ladina-Ameerika riigid, suur osa Aafrika riike ja Lähis-Ida-maid,¹³² kuid lähtudes käesoleva magistritöö temast ja eesmärgist uuris autor pandimajapidajate kaasatust rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi Euroopa Liidu ühtse õigusruumi kuuluvate riikide õigusaktide põhjal.

Autori poolt teostatud uuringu käigus selgus, et pandimajapidajad on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tegevuse subjektideks üksnes seitsmes kahekümne kaheksast EL liikmesriigist - Bulgaarias, Eestis, Itaalias, Kreekas, Madalmaades, Sloveenias ja Soomes.

2010. aasta andmetel moodustas **Bulgaarias** riigi suurimat pandimajade ketti, milleks on Sofia Commerce Pawn Brokerage, 163 pandimaja. 2014. aastal oli äriühingul Sofia Commerce Pandimajad AD, mis koondub kõiki ketti kuuluvaid pandimaju, üle 200 000 klienti. 31. oktoobril 2017. aastal oli avaldatud info keti laiendamisest naaberriiki – Makedooniasse.¹³³ Hetkel on 1993. aastal asutatud Sofia Commerce Pandimajad AD on Bulgaaria suurim pandimajade kett ja ainus aktsiaselts, kelle aktsiatega kaubeldakse Bulgaaria börsil. Ettevõtte on oma IT-osakond, kes töötab välja unikaalse tarkvara, mille peal opereeruvad kõik keti pandimajad ning mida ettevõtte müüb teistele turul tegutsevatele pandimajadele. Alates selle loomisest on Sofia Commerce Pandimajad AD tegelenud ka heategevusega ehk läbiviinud mitmeid heategevuslike algatuste programme, mis olid peamiselt suunatud Bulgaaria laste abistamisele. Lisaks pandimajapidaja tegevusele pakub ettevõtte ka laenu- ja liisingualast nõustamist.¹³⁴ Peale Sofia Commerce Pandimajad AD tegutsevad

¹³² Kiris, A., Kukrus, A., Nuuma, P., Oidermaa, E. (2012). *Õigusõpetus*. Tallinn: Külim, lk 53

¹³³ Mihaylov, I. (2017). *Bulgaria's Sofia Commerce-Pawn Brokerage sets up unit in Macedonia*. Kättesaadav: <https://seenews.com/news/bulgarias-sofia-commerce-pawn-brokerage-sets-up-unit-in-macedonia-589301>, 16. märts 2018.

¹³⁴ София Комерс - Заложни къщи. *Услуги*. Kättesaadav: <http://vtora-upotreba.org/uslugi.html>, 20. märts 2018.

Bulgaarias ka teised väiksemad pandimajad. Bulgaarias on ka moodustatud pandimajapidajate liit. Eelduslikult on tegemist toimiva organisatsiooniga, kuid uusi teateid selle veebilehel ei ole avaldatud alates 11. juunist 2013. aastast.¹³⁵ Varasemalt võis liidu leheküljelt leida muuhulgas infot ka erinevates pandimajades toime pandud varguste kohta, mis omasid hoiatuslikku iseloomu või sisaldasid palvet aidata politseid kurjategijate otsimisel. Infot rahapesu või terrorismi rahastamisega seotud juhtumite kohta puudub. Samuti ei ole avaldatud kõikide Bulgaarias tegutsevate pandimajade täpsem arv.

Bulgaaria pandimajade kaubavalik ei erine Eesti pandimajade omast – ostetakse ja müüakse kulla- ja hõbeehteid, mobiiltelefone, arvuteid, audio- ja videotehnikat, tööriistu, kellasid ja autosid.

Bulgaaria ajakirjanduse andmetel toimus suurim pandimaja poolt toime pandud kuritegu 2010. aastal. Pandimaja Bulgaaria linnas Stara Zagora töötas välja kinnisvara tagatisel väljastavate laenude petuskeemi, milles on siiani tuvastatud üle 80 ohvri. Pandimaja töötajad eksitasid kliente, sooritades tavapärasena näivaid tehinguid, mille tegelik eesmärk oli kinnisvara omandi äravõtmine. Pandimaja võttis laene võlakirjade või muud liiki kirjaliku kokkuleppe alusel tekkiva kohustuse vastu. Peale seda, kui võlgnik oli hakanud laenu tagasi maksma, ei väljastatud talle ühtegi dokumenti. Kindlal kuupäeval peaks laenuvõtja tagastama laenusumma, välja arvatud kogu intress. Kui seda ei juhtunud, siis intressimäär tõusis 200%-ni. Kuna laenu tagasimaksmise kohta dokumente ei olnud ning nii suure intressi tõttu ei suutnud laenuvõtjad lõpuks oma kohustusi täita, läks laenu tagatiseks olev kinnisvara pandimaja omandisse. Bulgaaria karistusseadustiku kohaselt kvalifitseerus selline tegutsemisviis pettuseks.¹³⁶

Itaaliat peetakse pandimajade päritoluriigiks. Esimesed pandimajad ehk „lombardid“ avasid oma ukse Itaalia Lombardia maakonnas 15. sajandi alguses. 15. – 17. sajandil levisid nad Lombardiast teistesse Itaalia piirkondadesse ja edasi Hispaaniasse, 17. sajandil said pandimajad aga laialt levinuks juba teistes Euroopa riikides, va Inglismaal, kuhu esimesed pandimajad tekkisid alles 19. sajandil.¹³⁷

¹³⁵ Българска Асоциация на Заложните Къщи. Kättesaadav: <http://bazk.info>, 20. märts 2018.

¹³⁶ Novinite.com – Sofia News Agency. (2010). *Bulgaria Pawn Shop Scam Uncovered in Stara Zagora*. Kättesaadav: <http://www.novinite.com/articles/112283/Bulgaria+Pawn+Shop+Scam+Uncovered+in+Stara+Zagora>, 23. märts 2018.

¹³⁷ Fontaine, L. (2008). *The Moral Economy. Poverty, Credit, and Trust in Early Modern Europe*. Cambridge University Press, lk 158. Kättesaadav: <https://books.google.se/books?id=Y0wHAAQBAJ&pg=PA158&lpg=PA158&dq=italia+pawnshops&source=bl&ots=xdSHSEyp1b&sig=t5w-llu->

Itaalia pandimajades müüdavaimaks ja ostetavaimaks varaks on peamiselt kuld ja erinevad kullaesemed, ka hõbe ja teistest väärismetallidest valmistatud esemed ja ehted. Itaalias on ligikaudu 28 000 „kulda sularaha vastu“ müüvaid kohti. Itaalia pandimajade käive hakkas järsult suurenema just viimase finantskriisi ajal – 2012. aastal ulatus aastakäive 7 miljoni euroni, mis on Reutersi portaali seisukohast selge märk sellest, et miljonite itaallaste elu on muutunud halvemaks. Mitmes enne 2012. aastat Roomas toimunud tulistamise juhtumis osalesid Cash for Gold pandimaja omanikud. Itaalia Parlament on arutanud tõendeid võimaliku maffia rühmituste poolt pandimajanduse sektori üle võtmise kohta.¹³⁸ Ranieri Razzante, Itaalia rahapesu andmebüroo AIRA juht, ütles, et pandimajapidajad on "pankadelt praktiliselt kõik kliendid üle võtnud", kuna kriisiga tabatud suured pangad ei soovi enam laenusid pakkuda. Eurispesi uuringu andmetel müüs 2011. aastal pandimajadele mingit osa oma varast umbes 8,5% itaallastest¹³⁹, mis arvestades Itaalia üle 60-miljonist rahvaarvuga¹⁴⁰, on üsna suur number.

Kreeka territooriumil tegutseb kõige värskemate andmete kohaselt kokku 439 pandimaja.¹⁴¹ Sarnaselt Itaaliaga sattus Kreeka pandimajanduse õitseage 2010. aastal alanud majanduskriisi ajale.¹⁴² Kreeklased, kellel oli raha puudu, loobusid peamiselt ehetest ja teisest neil olnud väärismetallidest valmistatud ja muust väärtuslikust varast, et tulla toime igapäevaste kulutustega ning maksta kriisi ajal suurenenud makse. Ametivõimud teatasid „tõelisest plahvatuses“ pandipajapidajate sektoris - 2011. aasta jooksul oli avatud 90% 2012. aasta seisuga tegutsevast 224 ametlikult registreeritud pandimajast.¹⁴³ Seega kuue aastaga on pandimajade arv kasvanud 215 ettevõtte võrra. Andmeid Kreeka pandimajadega seotud kuritegevuse kaasa arvatud nendega seotud rahapesu või terrorismi rahastamise juhtumite kohta ei ole avalikest allikatest tuvastatud.

[NRCH99UitLNU2Xw51Tg&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEWij55KryYnaAhWQxKYKHeoUATsQ6AEIbDAJ#v=onepage&q=italia%20pawnshops&f=false](http://www.reuters.com/article/us-italy-pawnbrokers/in-hard-times-i-buy-gold-is-italys-boom-business-idUSBRE87J05P20120820)

¹³⁸ Gavin, J. (2012). *In hard times, "I buy gold" is Italy's boom business*. Kättesaadav: <https://www.reuters.com/article/us-italy-pawnbrokers/in-hard-times-i-buy-gold-is-italys-boom-business-idUSBRE87J05P20120820>, 24. märts 2018.

¹³⁹ Samas.

¹⁴⁰ Istat. *Bilancio demografico anno 2016 (dati provvisori)* – Itaalia elanike arv seisuga 1. jaanuar 2017 (hinnanguline). Kättesaadav: <http://demo.istat.it/bilmens2016gen/index.html>, 24. märts 2018.

¹⁴¹ Vrisko.gr. *Pawnshops Greece*. Kättesaadav: <https://www.vrisko.gr/en/dir/pawnshops/>, 24. märts 2018.

¹⁴² Fotiadi, I. (2011). *Pawnshops flourish in crisis*. Kättesaadav: <http://www.ekathimerini.com/136696/article/ekathimerini/life/pawnshops-flourish-in-crisis>, 25. märts 2018.

¹⁴³ Kitsantonis, N. (2012). *In Greece's Sour Economy, Some Shops Are Thriving*. Kättesaadav: <https://www.nytimes.com/2012/01/03/world/europe/as-greece-struggles-pawnbrokers-prosper.html>, 25. märts 2018.

Madalmaadesse tekkisid esimesed lombardid ehk pandimajad 16. sajandil, 17. sajandi alguses aga enamused neid koondus munitsipaalpangaks nimega Banken van Leening (hollandi kl *laenude pank*). Bank van Leening andis laene kinnis- või vallasvara tagatisel peamiselt väikestele ärimeestele, kes soovisid laiendada oma äri.¹⁴⁴ Siiski edaspidine pankade ja pandimajade areng läks teineteisest sõltumatult.

Tänapäeval tegutseb Madalmaades 81 suurt pandimaja, mille seas on nii üksikuid kui ka ühise ketti kuuluvaid ettevõtteid.¹⁴⁵ 's-Hertogenboschi linna mõned tänavad on nime saanud nendel asuvate pandimajade järgi. Rotterdami linnas on „pandimajade kai“ (*Lombardkade*) ja „pandimajade linnaosa“ (*Lombardijen*). Haagis on pikk pandimajade tänav (*Lange Lombardstraat*).¹⁴⁶

Pandimajade õiguslik mõiste on sätestatud Madalmaade Tsiviilkoodeksis (ingl k *the Dutch Civil Code*), mis suuresti reguleerib ka pandimajapidajate tegevust. Näiteks Madalmaade Tsiviilkoodeksi 7. raamatu 134. osa punkti a alusel peab pandimajapidaja sõlmima kliendiga pandilepingut (ingl k *pledge agreement*) kirjalikus või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis.¹⁴⁷ Samuti on Madalmaade Rahapesu andmebüroo poolt avaldatud kahtlaste tehingute tuvastamise juhend pandimajapidajatele.¹⁴⁸

Lisaks tavalistele protseduurireeglitele, nagu näiteks sellistele reeglitele, et pandimaja klient peab olema vanem kui 18 aastat, esitama enda isiku tuvastamiseks oma isikut tõendavat dokumenti, olema tehingu sooritamisel kaine ning pantima üksnes endale kuuluvat asja, paljudes Madalmaade pandimajades peab broneerima külastuse aega juhul kui panditava asja hind ületab 500 eurot.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Hart., J.J., Luiten van Zanden, J. (1997). *A Financial History of the Netherlands*. Cambridge University Press, lk 44. Kättesaadav:

https://books.google.ee/books?id=hvnlDdte_OMC&printsec=frontcover&hl=et#v=onepage&q&f=false

¹⁴⁵ Pawnshops Nederland. Pawnshops per provincie. Kättesaadav: <http://www.pawnshops.nl/pawnshops-nederland/pawnshops-per-provincie>, 25. märts 2018.

¹⁴⁶ Bossche Encyclopedie. *Lombarden*. Kättesaadav: <http://www.bossche-encyclopedie.nl/straten/lombardje.htm>, 31. märts 2018.

¹⁴⁷ The Dutch Civil Code, Book 7, Section 131, part a. Kättesaadav: http://wetten.overheid.nl/BWBR0005290/2015-01-01#Boek7_Titeldeel2d_Artikel131

¹⁴⁸ Financial Intelligence Unit – The Netherlands. *Reporting groups - Pawn shops*. Kättesaadav: <https://www.fiu-nederland.nl/en/meldergroep/282>, 31. märts 2018.

¹⁴⁹ Pandjeshuis overzicht. Pandjeshuizen in Nederland ne Belgie. Kättesaadav: <http://www.pandjeshuisoverzicht.nl/>, 31. märts 2018.

2006. aastal kirjutas **Sloveenia** ajaleht Finance.si sellest, et pandimajad on Sloveenias „välja suremas“ - sama aasta seisuga tegutses Sloveenias umbes 10 pandimaja.¹⁵⁰ 2011. aasta lõpus hakkas nõudlus pandimajapidajate poolt osutava teenuse järele natuke kasvama,¹⁵¹ kuid siiski ei saa seda siiani võrrelda pandimajanduse populaarsusega naaberriigis Itaalias. Sloveenia pandimajapidajate käibe kasvu seostatakse samamoodi nagu Itaalias ja Kreekas 2007 – 2008. aastatel alanud finantskriisi tagajärgedega. Sloveenia vanim pandimaja Zastavljalnice Litija tegutseb aastast 1999.¹⁵² Vanima pandimaja direktor Anton Murn rääkis intervjuus 2017. aasta detsembris, et nõudlus nende teenuse järele on keskmine, kuid mureks on see, et peamiselt tuuakse väga vähe väärtuslikke esemeid, mida on hiljem raske müüa.¹⁵³ Sloveenia pandimajade poolt müüdavate toodete valikus saab kõige tihedamini näha sülearvuteid, mobiiltelefone ja kullaesemeid. Sloveenia äriteenuste otsingumootorist „Kompass“ leidub hetkel üksnes 4 pandimaja kontaktandmeid¹⁵⁴ ehk on alust arvata, et ka tänapäeval ei ole pandimajad Sloveenias väga levinud. Info Sloveenia pandimajadega seotud rahapesu juhtumite ega muude kuritegude kohta avalikes allikates puudub.

Soomes on pandimajapidajate tegevus reguleeritud eraldi seadusega - Laki panttilainauslaitoksista 18.12.1992/1353 (eesti k *pandimajade seadus*) – mis jõustus 1. jaanuaril 1993. aastal ning mille viimane redaktsioon hakkas kehtima alates 3. juulist 2017. aastast. Soome pandimajade seadus sätestab muuhulgas, et pandimaja on piiratud vastutusega äriühing (ehk võib olla nii osäühing kui ka aktsiaselts) ning et iga eraldi pandimaja ärinimi peab sisaldama sõna „pant“. Seaduses on sätestatud ka maksimaalne laenuperiood, milleks on üks aasta.¹⁵⁵ Nii nagu Eesti pandimaja tegevuse alustamiseks on kohustuslik omada vastavat tegevusluba.

Suuremaks ja vanimaks tegijaks on Helsingin Pantilla, millele kuulub kokku 12 pandimajaga ja 70% Soome pandimajapidajate turuosa.¹⁵⁶ Soomes pandimajapidajate äri ajalugu algas 19.

¹⁵⁰ Vukovic, A. (2006). *Zastavljalnice pri nas izginjajo*. Kättesaadav: <https://www.finance.si/159470?cctest>, 1. aprill 2018.

¹⁵¹ Korsika, M. (2011). *V zastavljalnici zlato, rolex in celo hummer*. Kättesaadav: <http://old.slovenskenovice.si/novice/slovenija/v-zastavljalnici-zlato-rolex-celo-hummer>, 1. aprill 2018.

¹⁵² Zastavljalnica Litija. *Kratka predstavitev Zastavljalnice Litija*. Kättesaadav: <http://www.zastavljalnica-litija.si/o-podjetju/>, 1. aprill 2018.

¹⁵³ Miko, K. (2017). *Zastavljalnice v Sloveniji. Rolex za počitnice*. Kättesaadav: <https://www.onaplus.si/rolex-zapocitnice>, 1. aprill 2018.

¹⁵⁴ Kompass. *Your route to business worldwide. Podjetja - Posojilnice in zastavljalnice – Slovenija*. Kättesaadav: <https://si.kompass.com/a/posojilnice-in-zastavljalnice/82160/>, 7. aprill 2018.

¹⁵⁵ Laki panttilainauslaitoksista 18.12.1992/1353. Kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921353>

¹⁵⁶ Mtv.fi. (2014). *Panttilainaamossa voi käydä omalta kotisohvalta*. Kättesaadav: https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/panttilainaamossa-voi-kayda-omalta-kotisohvalta/3458808#gs.NymBw_4, 8. aprill 2018.

sajandil ning esimene pandimaja oli avatud 1869. aastal Turku linnas. Helsingis avati esimese, Helsingin Pantilla ketti kuuluva pandimaja 1882. aastal.¹⁵⁷ Traditsiooniliselt asub enamused pandimaju Soome suuremates linnades, kuid viimase aja suunaks on pandimajade teenuse kolimine interneti.¹⁵⁸ 2006. aasta oktoobris leidis aset pretsedent, kus Soome pandimajapidajatele oli esmakordselt esitatud süüdistus rahapesus. Politsei uurimise alla sattus 40 pandimaja, kus tagatisteks olnud toodete hulgas oli tuvastatud üle 500 varastatud juveeltoodet. Varastatud vara väärtuseks oli politsei andmete kohaselt ligikaudu 40 000 eurot. Soome politsei sõnul olid pandimajade töötajad rikkunud rahapesu tõkestamise seadusest tulenevaid nõudeid, kuna tagatiseks vastu võetava vara päritolu peab alati olema kindlaks tehtud. Sel juhul aga ei osanud pandimaja töötajad asjade vara päritolu selgitada ning politsei hiljem tuvastas omal jõul, et tegemist oli varastatud varaga. Kohtult taotleti hinnangu andmist, kas tegemist oli rahapesu juhtumi või varavastase kuriteoga. Jyväskylä ringkonnakohus asus arvamusele, et toimunud kuritegu oli „rahapesu katse“. Soome Rahapesu Andmebüroo Jyväskylä üksuse ametniku Pauli Huuskoneni hinnangul saab aga sellist tegevust pidada rahapesuks, kuna varastatud esemed olid mitu korda vahetatud ehk tegemist oli klassikalise rahapesu etapi – laotamisega.¹⁵⁹

Käesoleva magistr töö selle uuringu osa kokkuvõtteks peab tõdema, et pandimajapidajad on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustatud subjektideks 25% EL-i riikides ehk seitsmes kahekümne kaheksast EL liikmesriigist, kus pandimajad on reeglina ajalooliselt suurte käivetega äriühinguteks. Kõikidest uuritud välisriikidest ainuseks, kus pandimajapidajate poolt osutatav teenus ei oma suurt nõudlust, on Sloveenia. Mainimist vajab ka see asjaolu, et kõikides riikides, kus pandimajapidajad on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alase tegevuse kohustatud isikuteks, kehtivad neile samaväärsed nõuded nagu kõikidele teistele subjektidele (näiteks krediidiasutustele). Üldiselt kergendatud nõudeid teatud subjektide liikide suhtes sisaldab vaid Sloveenia seadus, kus on sätestatud hasartmängude (ingl k *gambling*) korraldajatele ja mitte püsivalt finantsteenuseid osutavatele ettevõtetele (ingl k *occasional performing of financial activities*) kehtivad erisused.¹⁶⁰ Pandimajadega seotud kuritegude seas leiab pigem rahapesu eelkuritegudena käsitletavaid tegusid – vargusi ja pettusi. Eesti pandimajanduse ajaloolist tausta

¹⁵⁷ Helsingin pantti. *Historia*. Kättesaadav: <http://www.pantti.fi/panttilainaamo/yritys/historia/>, 8. aprill 2018.

¹⁵⁸ Mtv.fi. (2014). Panttilainaamossa voi käydä omalta kotisohvalta. Kättesaadav: <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/panttilainaamossa-voi-kayda-omalta-kotisohvalta/3458808#gs.NymBw>, 4, 8. aprill 2018.

¹⁵⁹ Samas

¹⁶⁰ Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (»ZPPDFT-1«), art 5, art 6. Kättesaadav: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7132>

avas autor käesoleva töö teise osa esimeses peatükis. Järgmises peatükis annab autor ülevaadet tänapäeval tegutsevatest pandimajapidajatest Eestis ning nende tegevuse riskihinnangutest.

2.3. Eesti pandimajapidajate tegevuse ülevaade

Eestis tegutsevate pandimajapidajate poolt osutava teenuse põhisuks on vara tagatisel välja antav laen. Majandustegevuse registri andmete kohaselt 28. aprilli 2018. aasta seisuga omab Eestis pandimajateenuse tegevusluba kokku 105 ettevõtet.¹⁶¹ Sama päeva seisuga uusi pandimajateenuse tegevusluba taotlusi ei olnud registrisse sisestatud, 46 tegevusluba olid kustutatud. Tegutsemiskeelud¹⁶² ja ettekirjutused¹⁶³ antud tegevusalal puuduvad. Tegevusluba omavaid 105 ettevõtteid detailselt läbi vaadates, selgub, et üks ettevõtte oli äriregistrist kustutatud 2016. aasta aprillikuus ehk aktiivseid pandimajateenuse tegevusluba omavaid ettevõtteid on seega 104. Kõik need ettevõtted on äriühingute liigi järgi osäühingud. Vanim ettevõtte sai tegevusloa 16. juunil 2008. aastal ning noorim – 25. oktoobril 2017. aastal.

2015. aastal avaldatud Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnangu 7. mooduli andmete kohaselt töötas 2012. aastal kuuekümnes pandimajas kokku 286 isikut. Sama aasta seisuga moodustus Eestis registreeritud pandimajade käive veidi üle 6 miljoni euro kokku.¹⁶⁴ Pandimajapidajate rahvusvaheliste tehingute osakaal oli raamatupidamise aruannete põhjal väike – 560 970 euro ulatuses. Eesti pandimajade klientidest moodustavad kohalikud elanikud ja vähetõenäoliselt on klientide hulgas ka kõrgendatud riskiga isikuid (näiteks riikliku taustaga isikud).¹⁶⁵ Subjektideks olemise aja jooksul ehk alates 2008. aastast ei ole pandimajapidajate poolt RAB-ile ühtegi rahapesu teadet esitatud.¹⁶⁶ Sama riskihinnangu juures on märgitud, et pandimajade teenustest võivad olla huvitatud varavastaste kuritegude toimepanijad, on antud sektoris liikuvad summad siiski suhteliselt väikesed.¹⁶⁷

¹⁶¹ Majandustegevuse register. *Tegevusluba*. Kättesaadav: https://mtr.mkm.ee/taotluse_tulemus?page=1, 14. aprill 2018.

¹⁶² Majandustegevuse register. *Keeld*. Kättesaadav: <https://mtr.mkm.ee/keeld>, 14. aprill 2018.

¹⁶³ Majandustegevuse register. *Ettekirjutus*. Kättesaadav: <https://mtr.mkm.ee/ettekirjutus>, 14. aprill 2018.

¹⁶⁴ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav Rahandusministeeriumis.

¹⁶⁵ Samas

¹⁶⁶ Rahapesu andmebüroo aastaraamatud: 2008 - 2016. Kättesaadavad: <https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/publikatsioonid/>

¹⁶⁷ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav Rahandusministeeriumis.

2015. aasta Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriikliku riskihinnangu kokkuvõtte kohaselt on pandimajapidajatele kehtivate regulatsioonide tase hinnatud kõrgeks, kuna pandimajapidajad on nimetatud kohustatud subjektidena RahaPTS-is ja neile laienevad kõik üldregulatsioonid. Pandimajad on allutatud RAB riiklikule järelevalvele ning riskihinnangu raporti kohaselt tegeleb nende kontrollimisega RAB-is neli järelevalveametnikku. Käesoleva töö autor on saanud RAB-ilt statistika selle poolt viimase nelja aasta jooksul pandimajades läbiviidud järelevalvemenetlustest, mis on koondatud allpool toodud tabelisse.

Tabel 1. RAB statistika pandimajade järelevalvemenetluste osas

Aasta	Kontrolle	Ettekirjutusi (puuduste kõrvaldamiseks)	Väärteomenetlusi	Kriminaalmenetlusi (rahapesu ja terrorismi rahastamise alased kriminaalasju)
2014	16	2	2	0
2015	34	7	5	0
2016	22	5	2	0
2017	5	0	0	0

Allikas: Pai Urmas (2018), Rahapesu Andmebüroo

Tabelist selgub, et nii RAB poolt pandimajapidajatele tehtud ettekirjutuste kui ka läbiviidud kontrollidele järgnenud väärteomenetluste arv on kaduvväike. Rahapesu ja terrorismi rahastamise alaseid kriminaalmenetlusi ei ole aastatel 2014 – 2017 pandimajapidajate suhtes kordagi algatatud.

Pandimajapidajad ei ole koondunud erialaliitusesse ega kutseühendustesse, puuduvad ka kutsepõhised eetikanõuded ja -standardid. Seetõttu hinnati 2015. aasta riskihinnangu raportis eetikanõuete olemasoluga kaasnevaid täiendavaid kontrollimehhanisme madalaima võimaliku hindega. Kuigi pandimajade puhul on tuvastatud riskid, et nende teenustest võivad olla huvitatud

varavastaste kuritegude toimepanijad, on antud sektoris liikuvad summad siiski suhteliselt väikesed. Seega on teatiste puudumist võimalik hinnata kontrollimeetmena siiski madalalt.¹⁶⁸

Mainitud riskihinnangu 7. mooduli eesmärgiks oli analüüsida rahapesu ja terrorismi rahastamise ohte mittefinantsteenuseid pakkuvate kohustatud ettevõtjate ja kutsetöötajate osas, mis hõlmas ka pandimajapidajaid. Põhijärelduseks on kutsetöötajate sektor on regulatsioonidega hästi kaetud ja väärrib rõhutamist, et kutsetöötajate ring on RahaPTS-is laiem kui seda nõuavad rahvusvahelised standardid. Riskide-haavatavuse koondhindeks on moodul leidnud olevat *Low* (madal) ja paaril juhul *Medium-Low* (keskmiselt madal), mida võib pidada ka reaalseks tulemuseks. Struktuursete indikaatorite koondhinne on eeltoodud põhjustel madal – L – *low*. Analüüsis on märgitud, et täiendavalt tuleks analüüsida antud sektori riskide maandamist regulatiivsete meetmete abil. Arvestades seonduvaid teisi kuriteoliike, eeskätt varavastaseid kuritegusid, võib avalik huvi olla võrreldav pigem pandimajade reguleerimise huviga (võib sellest ka kõrgem olla), mistõttu on kaheldav, kas sektori hõlmamine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsiooni ja nõuetega on asjakohane üksnes suurte sularahatehingute puhul.

Käesoleva töö autori poolt pandimajapidajate seas läbiviidud küsitluse põhjal (küsimused ja vastused toodud välja Lisas 2) selgus, et kõige levinumaks kaubaks, mis kohalikke pandimajadesse tuuakse on kullaesemed ja mobiiltelefonid. Küsitlusele vastanud pandimajapidajad on harva kokku puutunud katsetega müüa varastatud kaupa – enamus 1-2 korda aastas, kuid üks esindaja vastas, et viimase 15 aasta jooksul ei olnud ühtegi sellist juhtumit ning 25 aasta jooksul olid üksikud juhtumid, kui sellist kaupa konfiskeeriti veel enne kui ta oleks müüki jõudnud. Kuus seitsmest vastanud pandimajade esindajast ütles, et nad ei ole oma praktikas kokku puutunud rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega tehingutega ning üks vastas, et ei oska hinnata.

RahaPTS subjektide olemise kohta pandimajapidajate poolt antud vastuste arv ja kvaliteet ei võimalda aga kahjuks üldistusi teha. Küsitlus oli edastatud kõigile pandimajateenuse tegevusluba omavatele ettevõtetele ehk 104 Eestis tegutsevatele pandimajale, kuid vastas ainult seitse nendest. Kui müüdavate kaupade, katsete müüa varastatud kaupa ja rahapesu tunnustega tehingute kohta antud vastuseid saab usaldusväärseteks pidada (põhjusel, et krediidasutuse ja RAB spetsialistid andsid samasugused vastused ning eelnevalt läbiviidud kirjanduse analüüs on andnud samad

¹⁶⁸ Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav Rahandusministeeriumis.

tulemused), siis näiteks pandimajapidajatele hetkel kehtivate rahapesu vastaste meetmete osas ei andud ükski esindaja täpset vastust.

Üllatavalt leidsid kõik küsitlusele vastanud pandimajade esindajad, et nende RahaPTS-is subjektideks sätestamine on põhjendatud ning kehtivate nõuete järgimine ei valmista neile mingeid raskusi. Üks pandimajapidaja tõi välja, et kliendibaasi pidamine aitab neil kehtivaid rahapesuvastaseid nõudeid kergemini täita. Võimaliku RahaPTS-ist tulenevatest nõuetest loobumise osas leidis üks vastaja, et pandimaja on „väike ettevõtte“ ning ta ei näe kuidas see potentsiaalselt võiks olla seotud rahapesu ja terrorismi rahastamisega. Autor leiab, et pandimajapidajatelt saadud vastuste madal kvaliteet võib olla seotud asjaoluga, et antud tegevusvaldkonda kuuluvad ettevõtted ei ole valdkondlike uuringutega harjunud ehk sisuliselt ei tundnud ära enda jaoks positiivset võimalust anda oma panust subjektide ringist väljumiseks. Vastuste analüüsimisel jäi autoril mulje, et püütud on anda „õigeid“ mitte ausaid vastuseid.

Kolmandas töö osas analüüsib autor ekspertintervjuude küsimustele krediitiasutuse, RAB ja Rahandusministeeriumi spetsialistide poolt antud vastuseid ning viib neid kokku enne tehtud dokumendianalüüsi tulemustega eesmärgiga välja selgitada, kui suur on pandimajade kasutamise oht rahapesu ja terrorismi rahastamiseks Eestis ning kas on põhjendatud laialdaste RahaPTS tõkestamise alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele. Järgmise, kolmanda osa viimases peatükis pakub autor välja võimalikud alternatiivid hetkel pandimajapidajatele kehtivatele regulatsioonidele.

3. Pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks olemise mõju

3.1. Pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks olemise vajaduse analüüs

Pandimajapidajad ei olnud üheski EL-i rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivis subjektidena sätestatud ega pole sätestatud ka viimases direktiivis 2015/849 (4AMLD). Samuti ei ole uute kohustatud isikute lisamine ette nähtud järgmise, viienda direktiiviga (edaspidi – 5AMLD).¹⁶⁹

Pandimajapidajate lisamine kohustatud isikute nimekirja on iga üksiku riigi enda valik. Sellise valiku on teinud üksnes seitse EL-i liikmesriiki, kus pandimajandus on reeglina ajalooliselt levinud teenuseks. Erandiks võib pidada Sloveeniat ja Soomet, kus pandimajad ei ole nii levinud kui teistes riikides, kus nad on ka kohustatud subjektideks. Samas on üks riik – Horvaatia – eelmise aasta jaanuarikuus pandimajapidajad subjektide nimekirjast välja arvanud. Leedus olid pandimajapidajad subjektide nimekirjas kuni 25. novembrini 2003 – enne kehtinud seaduses oli pandimajade tegevus võrdsustatud finantseerimisasutuste tegevusega. Ühelt poolt on EL-i liikmesriigid vabad otsustama kohustatud subjektide ringi laiendamise üle, teiselt poolt aga 4AMLD-es korduvalt rõhutatakse vajadust üle minna reeglipõhisest riskipõhisele lähenemisele rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete rakendamisele.

Käesoleva magistritöö kirjutamise jooksul läbiviidud tekstianalüüsi raames ei tuvastanud autor ühtegi pandimajapidajaid rahapesus või terrorismi rahastamises süüdimõistvat kohtuotsust nii Eestis kui ka teistes EL-i riikides. Tehtud analüüsi raames uuris autor Eesti ja EL-i riikide seaduste ja kohtuotsuste andmebaase, asjakohaseid kirjalikke intervjuusid, meediaväljaandeid, veebilehekülgi.

¹⁶⁹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis muudab direktiivi (EL) 2015/849 rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ja muudab direktiivi 2009/101/EÜ. COM/2016/0450 final - 2016/0208 (COD), 5. juuli 2016. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52016PC0450>

Horvaatia uues 1. jaanuaril 2018 jõustunud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses (Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 108/17, na snazi od 01.01.2018) ei ole pandimajapidajaid kohustatud isikute nimekirjas välja toodud.¹⁷⁰ Enne 1. jaanuarit 2018 kehtinud seaduses olid pandimajapidajad subjektidena sätestatud seaduse artikli 4 lõige 2 punktis 14.¹⁷¹ Põhjust, miks pandimajapidajad arvati subjektide nimekirjast välja ei ole ametlikult avaldatud, kuid see tõenäoliselt peitub kohalike rahapesu riskide iseloomustuses. Horvaatia ametivõimud leiavad, et riigis esineb kõige rohkem neid rahapesualaseid kuritegusid, mis on seotud kohaliku ebaseadusliku narkootiliste ainete müügi ja majanduskuritegudega, näiteks pettuse ja maksudest kõrvalehoidumisega. Rahapesu Horvaatias toimub peamiselt mitteresidentide kontode, võltsdokumentidena kasutatavate offshore-pankade võõrandamise ja välisvaluutakontode hoiuste kaudu; see on tihti olnud seotud ka kinnisvaraturul toimuvate pettustega ja luksusautode ostmisega. Puuduvad tõendid, et Horvaatias oleks kunagi aset leidnud kaubanduspõhine rahapesu (ingl k *trade-based money laundering*). Horvaatias ei ole ka märkimisväärsed „musta turgu“.¹⁷²

Leedus olid pandimajapidajad kohustatud subjektideks kuni 25. novembrini 2003. Vanas seaduses oli nende tegevus võrdsustatud finantseerimisasutuste tegevusega.¹⁷³ Sarnaselt Horvaatiaga ei ole pandimajade kohustatud isikute seast välja arvamise põhjusi ametlikult avaldatud. Tänapäeval selleks, et hakata Leedus pandimaja teenuseid osutama, peab juriidiline isik edastama Leedu Analüüsibüroole (*Lietuvos prabavimo rūmai*) kohalikult omavalitsusüksuselt (mille territooriumil pandimaja kavatseb tegutsema hakata) saadud nõusoleku pandimaja registreerimiseks. Kohalikule omavalitsusüksusele esitataval taotlusel peavad olema märgitud pandimaja soovitatavad lahtiolekuajad.¹⁷⁴ Pandimaja registreerimine ehk luba saamise menetlus on reguleeritud rahandusministri määrusega väärismetallide ja -kivide äri- ja majandustegevuse raames

¹⁷⁰ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 108/17 na snazi od 01.01.2018, art 9, p 2. Kättesaadav: <https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprjecavanju-pranja-novca-i-financiranja-terorizma>

¹⁷¹ Anti Money Laundering and Terrorist Financing Law 215-01/08-01/01, art 4, lg 2, p 14. Kättesaadav: http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/e-zakon-pranje-novca-fin-terorizma.pdf

¹⁷² Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2014). *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR.) Countries/Jurisdictions of Primary Concern – Croatia*. Kättesaadav: <https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/supplemental/227762.htm>

¹⁷³ Republic of Lithuania law on the prevention of money laundering, jõustunud 1. jaanuar 1998, kehtiv kuni 25. november 2003. art 2, p 5. Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=1cdm50ijhj&documentId=TAIS.46175&category=TAD>

¹⁷⁴ Enterprise Lithuania. *Pawn Brokers's activities. Consent for setting up of a pawnshop*. Kättesaadav: <http://leidimai.verslilietuva.lt/en/regulations/consent-for-setting-up-of-a-pawnshop/156396/>, 5. mai 2018.

käitlemisega tegelevate ettevõtjate tegevuse kohta.¹⁷⁵ Seega on Leedus pandimaja olemus lahutamatult seotud vääris kivide- ja metallide müügiga.

Lisaks tekstianalüüsile on autor läbiviinud ekspertintervjuusid pandimajapidajate esindajate, krediidasutuse ja RAB spetsialistidega (küsimused ja vastuste kokkuvõtted toodud Lisas 2). Kõik ekspertintervjuude raames küsitletud pandimajapidajad ei ole kunagi oma praktikas kokku puutunud rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlusega tehingutega. Samuti krediidasutuse esindaja kinnitas, et tema „praktikas ei ole olnud rahapesu juhtumeid, mis võiksid olla seotud pandimajade tegevusega.“¹⁷⁶ RAB spetsialist rääkis, et Eestis ei ole pandimajadega kaudselt või otseselt seotud rahapesu või terrorismi rahastamise juhtumeid teada.

Ekspertintervjuude raames palus käesoleva magistritöö autor spetsialistidel anda hinnangut olemasolevale RahaPTS-i subjektide nimekirjale. RAB eksperdi vastusest selgus, et kohustatud isikute nimekiri oli juba üks kord muudetud praktikast tulnud subjekti võimetusest seadusest tulenevaid kohustusi täita: „Nii olid Eestis algperioodil kohustatud isikuteks kõik ettevõtjad, kes tehingutes said või andsid välja ühes tehingus sularaha rohkem kui 100 000 krooni või ülekanderaha 200 000 krooni. Kuna praktikas selgus, et kohustus osutus liiga koormavaks, piirduti edaspidi ainult kauplejatega kaubandustegevuse seaduse (edaspidi - KaubTS) mõttes, kes saavad sularahas rohkem, kui 10 000 eurot ühes tehingus,“ – rääkis ta. Samuti tõi RAB ekspert välja, et 2008. aastal jõustunud RahaPTS-i redaktsioonis olid Eestis ainsana maailmas kohustatud isikute hulka lisatud alternatiivse maksevahendi teenuse osutajad. Seda peab ekspert kõige õnnestunumaks subjektide nimekirja muudatuseks. Põhiliseks olemasolevaks puuduseks nimetas RAB spetsialist aga 5AMLD ootel alternatiivse maksevahendi teenuse osutajate asendamist kitsama virtuaalvääringu mõistega ning alternatiivse maksevahendi teenuse osutajatele enne kehtinud piirangute kõrvaldamist. Analüüsides pandimajapidajate hõlmatavust kohustatud isikute nimekirjaga märkis ta, et „rahapesu ja terrorismi rahastamise risk Eesti pandimajades on kaduvväike kuna oluliselt kalleid esemeid pandimajadesse ei tooda. Nende säilitamine nimekirjas on seotud PPA palvega hoida neid nimekirjas koos neile pandud hoolsuskohustusega klindid tuvastada ja säilitada dokumentidest koopiad. See aitab oluliselt kohalikku politseid varguste

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2005 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. 1K-296 Dėl Lietuvos Respublikos finansų ministro 1999 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. 146 Dėl ūkio subjektų, užsiimančių komercine - ūkine veikla, susijusia su tauriaisiais metalais ir brangakmeniais, veiklos reglamentavimo pakeitimo (Žin., 2005, Nr. 119-4307). Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.263354>

¹⁷⁶ Eestis tegutseva krediidasutuse rahapesu tõkestamise ja finantsturbe osakonna juhataja. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 8. aprill 2018.

avastamisel kuna varastatud asjade läbi pandimajade realiseerimine on ikka veel piisavalt sagedane.¹⁷⁷ Sellest võib järeldada, et pandimajapidajate RahaPTS-i subjektideks olemise peamiseks põhjuseks on soov kohustada neid kontrollima vara päritolu ja tuvastada kliente.

Krediidiasutuse esindaja hinnangul on RahaPTS-is kohustatud subjektidena sätestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise vaatest suurema riskiga isikuid. Lisaks märkis ta, et „subjektide hulka võiks kaaluda lisada ühisrahastamisega (ingl k *crowdfunding*) tegelevad ettevõtted. Need on isikud, mis võivad käesoleval hetkel kaasata piiramatult teadmata päritolu investorite raha enda projektide läbiviimiseks.“¹⁷⁸

Rääkides riskidest ja võimalusest loobuda teatud pandimajapidajatele kehtivatest nõuetest, ütles RAB esindaja, et „põhiline risk pandimajades peitub varastatud esemete realiseerimises, rahapesu või terrorismi rahastamise risk on väike, kui pandimaja ei osuta lisaks laenuteenust.“¹⁷⁹ Siinkohal tuleb aga märkida, et spetsialist pidas silmas ilmselt „klassikalist laenuteenust“ ehk väike- ja kinnisvara tagatisel laenude pakkumist, kuna pandimajapidajate osutava teenuse näol on Eestis tegemist pigem nn kiiralaenude väljastamise teenusega, mille juures kasutatakse erinevat liiki vallasasju väljaantavate laenude tagatisteks. Krediidiasutuse ekspert leidis, et RahaPTS-ist pandimajapidajatele kehtivatest kohustustest „võiks loobuda näiteks riskiisu koostamisest ja ärisuhte seirest. Riskiisu nõudmine tundub antud äritegevust arvestades ebamõistlik ning ärisuhted on pandimajade puhul pigem erandlikud. Loobuda ei tohiks pandimajad vara päritolu tuvastamisest.“ Käesoleva magistritöö autor on nõus krediidiasutuse esindaja arvamusega, et „pandimajade tegevus soodustab tehinguid varaga, mis võivad olla saadud kuritegelikult teel ja kontroll nende tegevuste üle on kahtlemata vajalik.“

Läbiviidud intervjuude tulemusi kokku võttes tuleb märkida, et mõlemad eksperdid on tunnistanud, et kohalike pandimajapidajatega seotud rahapesu või terrorismi rahastamise juhtumeid ei ole esinenud, pandimajade tegevusega seotud rahapesu risk on väike ning peamiseks põhjuseks pandimajapidajate subjektide nimekirjas hoidmiseks on vajadus tuvastada pandimajja toodava vara päritolu ja teenuse kasutamist soovivate klientide isikusamasust. Autori arvamusel ei tohi aga ignoreerida muude RahaPTS-ist tulenevate nõuete ebamõistlikku koormavust ja

¹⁷⁷ RAB nõunik. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 18. aprill 2018.

¹⁷⁸ Eestis tegutseva krediidiasutuse rahapesu tõkestamise ja finantsturbe osakonna juhataja. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 8. aprill 2018.

¹⁷⁹ RAB nõunik. Autori intervjuu. Intervjueerija märkmed. 18. aprill 2018.

pandimajapidajate poolt nende täitmise vähetõenäosust soovides kohustada neid vara päritolu ja klientide isikuid kontrollima. Sisuliselt on sel korral tegemist seaduse rikkumisega. RAB eksperdi intervjuu küsimustele vastustest on selgunud, et varasemalt on vähemalt üks kord aset leidnud teatud subjektide nimekirja muutmise juhtum. Tegemist oli ühte subjektide kategooria kitsendamisega – kui enne olid kohustatud isikuteks kõik ettevõtjad, kes tehingutes said või andsid välja ühes tehingus sularaha rohkem kui 100 000 krooni või ülekanderaha 200 000 krooni, siis hiljem asendati need kauplejatega KaubTS mõttes. Kuigi autorile ei ole teada, kust kaudu on seadusandja teada saanud subjektide nõuete täitmisega mitte toime tulemisest, võib eeldada, et see ei saanud toimuda ilma ettevõtjate endi tagasisideta. Pandimajapidajad ei osale aga seadusloomes, samuti puudub neid ühendatav organisatsioon, kes nende huve kaitseks, ning ka käesoleva magistr töö raames läbiviidud uuringu jooksul selgus, et pandimajad ei ole koostöövalmid ja üldse ei tunne võimalust mõjutada neile seadusega pandud kohustuste sisu.

4AMLD preambuli punkti 22 abil on suunatud EL-i liikmesriikide tähelepanu asjaolule, et rahapesu ja terrorismi rahastamise risk ei ole kõikidel juhtudel sama ning sellest tulenevalt tuleks järgida terviklikku riskipõhist lähenemisviisi.¹⁸⁰ Riskipõhiselt tuleks läheneda nii riikidel muuhulgas ka kohustatud subjektide nimekirja ja subjektidele kehtivate nõuete sätestamisel kui omakorda ka kohalike rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud seaduste subjektidel kohustuste täitmisel. Peale riskipõhist lähenemist pandi neljanda direktiiviga ning sellest lähtuvalt ka uue RahaPTS-iga kohustatud subjektidele mitu kohustust. Järgnevalt annab autor ülevaadet 4AMLD-ga sätestatud kohustuste mõjust Eesti pandimajapidajate tegevusele ning analüüsib nende kohustuste täidetavust arvestades kohaliku pandimajateenuse iseloomuga.

¹⁸⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), preambul, p 22. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

3.2. Euroopa Liidu direktiivist 2015/849 tulenevate muudatuste mõju pandimajapidajate tegevusele

4AMLD seab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud tegevuse subjektidele rangemat kohustust:

1. läheneda rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste hoolsusmeetmete rakendamisele riskipõhiselt;
2. sätestada riskiisu;
3. tuvastada koduriigi riikliku taustaga isikuid (PEP).

Järgnevalt analüüsib autor nende kohustuste mõju pandimajapidajate tegevusele ja püüab hinnata nende täidetavusel tekkivaid raskusi.

4AMLD artikli 13 kohaselt hõlmavad kliendi suhtes rakendatavad hoolsusmeetmed järgmist:

- a) kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kontroll dokumendide, andmete või usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal;
- b) tegelikult kasu saava omaniku tuvastamine ning asjakohaste meetmete võtmine kõnealuse isiku isikusamasuse kontrollimiseks sellises ulatuses, et kohustatud isik on veendunud, et ta teab, kes on tegelikult kasu saav omanik, sealhulgas juriidiliste isikute, usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste ning sarnaste õiguslike üksuste puhul ka asjakohaste meetmete võtmine, et saada teavet kliendi omandi- ja kontrollstruktuuri kohta;
- c) teabe hindamine ja asjakohasel juhul kogumine ärisuhte eesmärgi ja olemuse kohta;
- d) pidev ärisuhte seire, sealhulgas ärisuhte raames tehtud tehingute kontroll tagamaks, et tehingud on kooskõlas kohustatud isiku teadmistega kliendist, tema tegevusest ja riskiprofiilist ning vajaduse korral ka vahendite allikast, samuti asjaomaste dokumentide, andmete või teabe pidev ajakohastamine.¹⁸¹

¹⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), art 13. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

Samuti peavad kohustatud isikud esimese lõigu punktides a ja b osutatud meetmete võtmisel kontrollima, et kõik kliendi nimel tegutseda soovivad isikud on selleks volitatud, ning tuvastama kõnealused isikud ja kontrollima nende isikusamasust.¹⁸²

Pandimaja kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kontroll kliendi poolt edastatud dokumentide põhjal ei peaks valmistuma pandimaja töötajatele raskusi, kuid „usaldusväärsest ja sõltumatust allikast“ võib tekitada küsimusi eeldades, et enamus pandimajade klientidest on füüsilised isikud. Selliseks usaldusväärseks isiku tausta kontrollimise riistaks võib olla näiteks kohtulahendite register.¹⁸³ Isikusamasuse ja esitatud dokumentide (passi, ID või elamisloakaardi, juhiloa) kontrollimiseks peaks aga pandimajal olema ligipääs rahvastikuregistrile ja PPA dokumentide kehtivuse päringule. Juhiloa kehtivuse päring on avalikult kättesaadav Maanteeameti lehel.¹⁸⁴ Juhul kui kliendiks on aga teine äriühing, siis oleks hea omama ligipääsu äri- ja inforegistrile. Mõlema puhul on tegemist tasulise teenusega,^{185,186} kuid seal sisaldavale infole ligipääs on väga vajalik eriti tegelike kasusaajate tuvastamiseks (seni kuni info tegelike kasusaajate kohta ei ole tasuta kättesaadav). Pidev ärisuhte seire on pandimajade puhul eriti problemaatiline, kuna reeglina ei kasutata nende teenust pidevalt nagu pankade puhul ning ühte korra teenust kasutanud (laenu saanud ja selle tagasi maksnud, panditud asja tagasi saanud) klientide puhul ei tundu pidev kliendiandmete kogumine ja uuendamine mõistlik olevat, vaatamata sellele, et ei ole välistatud, et endine klient pöördub kunagi pandimajja taaskord. Selliste ebaregulaarsete ja lühikest perioodi kestvate kliendisuhete puhul on teabe analüüsimine ja iga üksiku kliendiga seotud riskide hindamine ka oluliselt raskendatud.

Seega selleks, et läheneda rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste hoolsusmeetmete rakendamisele riskipõhiselt peab pandimajapidaja säilitama kliendiinfot (reeglina eeldab see kliendibaasi pidamist), jaotama kliente riskikategooriatesse ning omama ligipääsu erinevatele kliendi dokumente kontrollimist võimaldatavatele andmebaasidele. Väiksemate või äsja asutatud

¹⁸² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), art 13. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

¹⁸³ Riigi Teataja. *Kõik kohtumenetlused*. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html, 5. mai 2018.

¹⁸⁴ Maanteeamet. *Juhiloa kehtivus*. Kättesaadav: <https://eteenindus.mnt.ee/paringud/juhiloaKehtivus>, 5. mai 2018.

¹⁸⁵ E-äriregister. *Teenustasu määrad*. Kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee/leping.py/tasud>, 5. mai 2018.

¹⁸⁶ Inforegister. *Inforegister.ee hinnad ja paketid*. Kättesaadav: <https://ir.ee/lahendused/inforegister/paketid-ja-hinnad/>, 5. mai 2018.

pandimajade puhul võib see nõuda ettevõtte käibe suhtes üsna suurt rahakulu, rääkimata inim- ja ajaresurssi kulust.

Teise vaadeldava kohustuse täitmine - riskiisu sätestamine – võib püsivate äri- ja kliendisuhete puudumisel osutada mitte täidetavaks. RahaPTS § 10 lg 1 kohaselt tähendab riskiisu kohustatud isiku riskide taseme ja riskide tüüpide kogumit, mida ta on valmis oma tegevuse käigus võtma oma majandustegevuse ja strateegiliste eesmärkide elluviimise nimel ja mille kinnitab kohustatud isiku kõrgem juhtkond kirjalikus vormis.¹⁸⁷ Riskiisu kirjeldamisel peab kohustatud isik arvestama erinevate riske mõjutavate asjaoludega ja määratlema, millisel eesmärgil neid võtta soovitakse. Näiteks võib riskide võtmine olla õigustatud erinevate äriplaanide või kohustatud isiku strateegiliste eesmärkide saavutamiseks. Riskiisu määratlemisel võib kasutada ka nn „negatiivset“ kirjeldust, määratledes riskid, mida soovitakse kindlasti vältida.¹⁸⁸ Pandimajade puhul on peamiseks riskiks varastatud asja tagatiseks võtmine ja müüki panemine, kuid sellist riski ei saa ükski pandimaja enda riskiisu sätestamisel arvesse võtta, kuna varastatud asja vastu võtmise näol oleks tegemist otsese RahaPTS-i rikkumisega.

Riikliku taustaga isikutega tehtavate tehingute või ärisuhete puhul näevad liikmesriigid ette, et lisaks iga kliendi suhtes rakendatavatele hoolsusmeetmetele teevad kohustatud isikud järgmist:

- a) loovad asjakohased riskijuhtimissüsteemid, sealhulgas riskipõhised protseduurid, millega tehakse kindlaks, kas klient või kliendi tegelikult kasu saav omanik on riikliku taustaga isik;
- b) võtavad ärisuhetes riikliku taustaga isikutega järgmiseid meetmeid:
 - i) saavad kõrgemalt juhtkonnalt heakskiidu selliste isikutega ärisuhete loomiseks või jätkamiseks;
 - ii) võtavad asjakohaseid meetmeid, et teha kindlaks sellise vara ja selliste rahaliste vahendite allikad, mida selliste isikutega ärisuhetes või tehingute tegemisel kasutatakse;
 - iii) teostavad selliste ärisuhete pidevat tugevdatud seiret.¹⁸⁹

¹⁸⁷ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 10 lg 1

¹⁸⁸ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri. 2017. lk 30. Kättesaadav: http://koda.ee.klient.veebimajutus.ee/sites/default/files/content-type/content/2017-03/RahapTSeelnou_SK.pdf

¹⁸⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja

Pandimajades PEP tuvastamise kohustuse täitmisega võib kaasnedä kaks aspekti. Esimeseks on see, et pandimajapidajate poolt pakutavate teenuste kasutamine selliste isikute poolt on Eestis väga vähetöenäoline. Tavaliselt on PEP puhul tegemist kui mitte jõukate, siis piisavalt rahaliselt kindlustatud isikutega, kellel ei ole vajadust kiirraenude järele. Teiseks asjaoluks on see, et PEP tuvastamiseks peavad pandimajapidajad suutma kontrollida, kas tegemist on PEP-iga või mitte. Seda võib teha uurides kliendi isiku tausta erinevate otsingumootorite abil, kuid seal leitav info ei pruugi alati õige olla. Seega peab pandimaja lisaks küsima iga kliendi käest, kas tema on PEP ning juhul kui on, koguma infot ka temaga seotud isikute kohta, säilitama kogutud infot kliendibaasis määrates sellisele kliendile olemasolevatest kõrgema riskikategooria. Samuti ei tohi pandimajapidaja kohustatud subjektida unustada kohustusest tuvastama ka välismaa riikliku taustaga isikuid. RahaPTS-ist tuleneva riskide juhtimise süsteemi koostamise kohustuse raames peab kohustatud isik koostama juhendit, kuidas tulemuslikult kindlaks teha, kas tegemist on riikliku taustaga isikuga või kohaliku riikliku taustaga isikuga või isikuga, kelle suhtes rakendatakse rahvusvahelisi sanktsioone, või isikuga, kelle elu- või asukoht on suure riskiga kolmandas riigis või riigis.¹⁹⁰ Välismaa PEP ja sanktsioneeritud isikute tuvastamiseks kasutatakse erinevaid andmebaase, mis on samuti tasulised (näiteks WorldCompliance¹⁹¹, Dow Jones Online-Tool¹⁹² süsteemi).

4AMLD-st tulenevad kohustatud isikutele mitmed lisakohustused, mille korrektset täitmist on üsna keeruline tagada ka suuremate rahaliste võimaluste ja töötajaskondadega subjektidele. Omades töökogemust ühes suuremas Eesti krediidasutuses AML/KYC spetsialistina teab käesoleva töö autor, et rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaste hoolsusmeetmete rakendamisele riskipõhine lähenemine, riskiisu sätestamine ja PEP tuvastamine nõuab hästi struktureeritud kliendibaasi olemasolu ja selle regulaarseid IT-arendusi, AML/CTF/KYC riske hindama välja koolitatud töötajate palkamist, töötajatele ligipääsu erinevatele AML/CTF/KYC-alastele andmebaasidele tagamist ja palju muud. Väikeste tehingumahtude ja töötajate arvuga pandimajade jaoks on rahapesu ja terrorismi vastaste meetmete täitmine kindlasti väga koormav. Seejuures on kohalike pandimajapidajate puhul riskid, mille vältimiseks on rahapesuvastased nõuded viimase

komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst), art 20. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>.

¹⁹⁰ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 14 lg 1 p 5.

¹⁹¹ LexisNexis Risk Solutions. WorldCompliance™ Online Search Tool. Kättesaadav: <https://risk.lexisnexis.com/global/en/products/worldcompliance-online-search-tool-global>, 5. mai 2018.

¹⁹² Dow Jones. Anti-Money Laundering Compliance. Safeguard against financial crime. Kättesaadav: <https://www.dowjones.com/buying-center/anti-money-laundering-compliance/>

direktiivina täiendatud, üldiselt madalad ehk pandimajapidajatele kehtivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alased nõuded on tänapäeval esinevate riskide suhtes ebaproportsionaalsed.

3.3. Läbiviidud analüüsi tulemuste kokkuvõte ja ettepanekud seadusemuudatuseks

Riskipõhine lähenemine (ingl k *risk-based-approach*) on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete sätestamisel ja täitmisel olulisimaks põhimõtteks. Selle eesmärgiks on võimaldada standardeid ja hoolsusmeetmeid rakendada säästlikult ja efektiivselt, suunates ressursse sinna, kus neid on rohkem vaja ja vältides bürokraatiat seal, kus see ei ole sisuliselt põhjendatud. Hoolsusmeetmete loetelu on küll standardiseeritud, kuid nende rakendamise viisi ja ulatuse valik peab sõltuma riskidest ja olema lõpliku rakendaja vastutada.¹⁹³

Pandimajapidajad ei ole rahvusvaheliste regulatsioonide kohaselt kohustatud subjektideks – nad ei olnud kunagi EL-i rahapesuvastastes direktiivides kohustatud isikutena välja toodud, neid ei nimetata FATF-i soovitusel ning neid ei ole käsitletud ka MONEYVAL-i hindamisvoorudes.¹⁹⁴ Seitse EL-i liikmesriiki on aga lisanud pandimaju siseriiklikes õigusaktides toodud subjektide nimekirjadesse. Üheks nendest riikidest on Eesti, kus esimesed pandimajad avati Euroopa viimaste hulgas 19. sajandi lõpus ning 7. mai 2018 seisuga on 104 pandimajateenuse tegevusluba omavat aktiivset ettevõtet. Võrdluseks võib tuua ka pandimajapidajaid rahapesu tõkestamise alaste nõuete subjektidena sätestanud Itaaliat, kus esimesed pandimajapidajad hakkasid tegustema juba 11. sajandil ning kus tänapäeval tegutseb circa 28 000 pandimaja. Täpsemaid pandimajade kohustatud isikuteks lisamise põhjusi ei ole EL-i riikide kohta ametlikult avaldatud, kuid läbiviidud uuringu põhjal võib eeldada, et põhjusteks võib olla pandimajateenuste ajalooline populaarsus ja lai levik ning soov ennetada võimalikke väärtegusid (peamiselt varastatud asjade müüki).

Autor on uurimistöö käigus välja selgitanud, et Eestis hoitakse ja mõnel määral soovitakse ka edaspidi pandimajapidajaid RahaPTS-i subjektidena hoida eesmärgiga, et oleks võimalik tuvastada

¹⁹³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri. 2017. lk 30. Kättesaadav: http://koda.ee.klient.veebimajutus.ee/sites/default/files/content-type/content/2017-03/RahapTSeelnou_SK.pdf

¹⁹⁴ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri. 2017. lk 14. Kättesaadav: http://koda.ee.klient.veebimajutus.ee/sites/default/files/content-type/content/2017-03/RahapTSeelnou_SK.pdf

varavastaseid kuritegusid ehk väärtegusid, mitte rahapesu. See läheb aga vastuollu, RahaPTS-i eesmärgiga, milleks on § 1 kohaselt ettevõtluskeskkonna usaldusväärsus ja läbipaistvus suurendades tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks.¹⁹⁵ RahaPTS-i eesmärgiks ei ole varavastaste kuritegudega võitlemine.

Pandimajapidajate tegevusega kaasnevad rahapesu riskid on hinnatud madalaks nii 2015. aasta koostatud Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriikliku riskihinnangu raames kui ka RahaPTS-i 2017. aasta eelnõus. Samasugust hinnangut andsid pandimajateenuse rahapesu riskidele intervjueritud krediitiasutus ja RAB esindajad. Kogu RahaPTS-i subjektiks olemise perioodil ehk alates 2008. aastast kuni tänase päevani ei ole pandimajad ühtegi rahapesu teadet esitanud. Intervjuus osalenud pandimajade esindajate kogemusel ei olnud nende praktikas ühtegi rahapesu või terrorismi rahastamise tunnustega tehingute esinemise juhtumit olnud. Eestis ei ole pandimajapidajad koondatud ühisesse organisatsiooni või liitu, kes nende huvi kaitseks. Äriregistri andmetel on Eestis registreeritud Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (registrikood 80359672¹⁹⁶), kuid autorile teadaolevalt ei ole see aktiivselt tegutsevaks ettevõtteks (2015. ja 2016. aasta majandusaasta aruanded on esitamata¹⁹⁷, puudub ametlik lehekülg). Pandimajapidajaid ega nende ühendust (äriregistri andmetel on Eestis registreeritud Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (registrikood 80359672)) ei ole turuosaliste nõukojas esindatud. Autorile teadaolevalt (kontrollides läbi koja ametlikul veebilehel asuva otsingumootori¹⁹⁸) ei ole nii MTÜ Eesti Pandimajade Liit ega ükski eraldiseisev pandimajapidaja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja liikmeks. Seega on pandimajapidajad jäänud ilma otsese võimaluseta saada jooksvat informatsiooni rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valdkonnas toimuvast ning kaasa lüüa seadusloomes olles samal ajal RahaPTS-i subjektiks.

Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et tõenäosus, et kohalikke pandimajapidajaid kasutatakse rahapesuks või terrorismi rahastamiseks, on väike. Autori läbiviidud uurimistöö põhjal nähtub, et laialdaste RahaPTS alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ei ole Eestis põhjendatud. Pandimajapidajate osalus Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis on üsna

¹⁹⁵ RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 1 lg 1

¹⁹⁶ Äriregistri andmete väljatrükk. Ettevõtja: Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (80359672) Kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee>, 6. märts 2018.

¹⁹⁷ Samas.

¹⁹⁸ Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. *Liikmed*. Kättesaadav: <https://www.koda.ee/et/kaubanduskoja-liikmeskond>, 6. märts 2018.

piiratud ning nende hõlmatavus RahaPTS- kohustatud isikute nimekirjaga ei anna rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele Eestis mingit lisandväärtust. Hetkel on pandimajapidajate näol tegemist RahaPTS-i passiivsete subjektidega, kes on seadusest tulenevate nõuetega ülekoormatud ning kelle suhtes puudub täielik kindlus, et nad suudavad kõiki kohustusi efektiivselt täita ja õigeid hoolsusmeetmeid seadusjärgselt rakendada.

Pandimajapidajatele kehtivate nõuete efektiivsemaks muutmiseks peab seadusandja kõigepealt kaaluma pandimajapidajate RahaPTS-i kohustatud isikute ehk RahaPTS § 2 lõikes 1 sisalduvas nimekirjast eemaldamist. Seega väljuvad pandimajapidajad RAB järelevalve alast. Üheks võimaluseks allutada pandimajapidajaid seaduslikule kontrollile võib olla nende tegevuse reguleerimine Rahandusministri määrusega, mille nimetuseks pakub autor „Rahandusministri määrus pandimaja asutamise ja tegevuse kohta“. Selline määrus peab sisaldama ka pandimaja asutamist reguleerivaid sätteid ehk tegevusloa taotlemise kohustust ja pandimajateenuse tegevusloa saamiseks vajalike tegevuste loetelu. Tegevusloa andmise või sellest keeldumise kavandatavale pandimajale võiks sel juhul otsustada rahandusminister. Eeldades, et rahandusministri töökoormus ei võimalda sellise lisakohustuse võtmist, võib samuti kaaluda tegevusloa otsustamise menetluse usaldamist KOV üksustele (nagu on tehtud Leedus) – kas täielikku otsustamist või rahandusministri lõpliku kinnitusega.

Määrus peab kindlasti sisaldama pandimaja klientide isikusamasuse ja vara päritolu tuvastamise kohustust ennetama seadusevastaselt omastatud vara pandimaja müüdava kauba valikusse sattumist. Samuti on autori arvamuse kohaselt väga oluline sätestada määruks pandimaja ja pandimajapidaja mõisted. Pandimaja mõiste peab olema sätestatud selliselt, et välistada ennast pandimajana registreerinud ettevõtte poolt laenu- ja liisingunõustamise teenuste ja kinnisvara tagatisel laenude või liisingu pakkumist. See võiks olla sõnastatud järgmiselt: pandimaja on osühing, kes oma igapäevase majandustegevuse raames tegeleb väikelaenude pakkumisega vallasasjade tagatisel. Kasulik on kaaluda kinnisvara tagatisel laenude pakkumise keelava sätte lisamist.

Teise võimalusena reguleerida pandimajade tegevust võib kaaluda pandimajapidajate seaduse loomist, kuid arvestades antud sektori kuuluvate ettevõtete väikest arvu ja tehingumahte, arwab autor, et reguleerimine määruse abil on antud juhul efektiivsemaks ja säästlikumaks lahenduseks.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida pandimajapidajate Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes subjektiks olemise mõju rahapesu ja terrorismi tõkestamise eesmärgi saavutamiseks. Väite, et pandimajapidajad ei pea olema RahaPTS subjektiks, testimiseks on käesoleva töö autor kogu uurimistöö käigus otsinud vastuseid küsimustele, kui suur on pandimajade kasutamise oht rahapesu ja terrorismi rahastamiseks Eestis, kas on põhjendatud laialdaste RahaPTS alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ning kuidas saaks pandimajapidajatele kehtivaid nõudeid efektiivsemaks muuta.

Töö eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks peale teoreetilise raamistiku kindlaks tegemist tegi autor uurimistööd, mis sisuliselt koosnes kolmest suurest osast:

1. Eesti ja rahvusvahelise kirjanduse analüüs (pandimajanduse ajaloo Eestis ja EL-is kirjeldamiseks, EL-i riikides ja Eesti tegutsevate pandimajade ülevaate andmiseks);
2. 28 EL-i riigi rahapesu (ja terrorismi rahastamise) tõkestamise alaste õigusaktide analüüs;
3. ekspertintervjuude läbiviimine seitsme pandimaja esindajaga, krediitiasutuse rahapesu tõkestamise ja finantsturbe osakonna juhataja ja RAB nõunikuga.

EL-i direktiivide, FATF ja MONEYVAL ehk rahvusvaheliste nõuete järgi pandimajapidajad ei ole rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tegevuse subjektideks. Samuti ei ole uute kohustatud isikute lisamine ette nähtud EL-i järgmise, viienda rahapesu ja terrorismi tõkestamise direktiiviga (5AMLD). Enamuses EL-i riikides pandimajapidajad ei ole subjektideks. Seitse EL-i liikmesriiki (25% EL-i riikidest) on siiski lisanud pandimaju kohustatud isikutena siseriiklikesse rahapesu ja terrorismi rahastamisele suunatud õigusaktidesse. Üheks nendest riikidest on Eesti, kus esimesed pandimajad avati Euroopa viimaste hulgas 19. sajandi lõpus ning 7. mai 2018 seisuga on 104 pandimajateenuse tegevusluba omavat aktiivset ettevõtet. Täpsemaid pandimajade kohustatud isikuteks lisamise põhjusi ei ole EL-i riikide kohta ametlikult avaldatud, kuid läbiviidud uuringu põhjal võib eeldada, et põhjusteks võib olla pandimajateenuste ajalooline populaarsus ja lai levik ning soov ennetada võimalikke väärtegusid. Käesoleva magistritöö autor on uurimistöö käigus välja selgitanud, et Eestis hoitakse ja mõnel määral soovitakse ka edaspidi pandimajapidajaid RahaPTS subjektidena hoida eesmärgiga, et oleks võimalik tuvastada

varavastaseid kuritegusid ehk väärtegusid, mitte rahapesu, mis läheb vastuollu RahaPTS eesmärgiga.

Alljärgnevalt toob autor välja punktidenä käesoleva magistrütöö põhijäreldused. Järelduste nimekirjas on alapunktidenä toodud numbritena märgitud järeldustest tulenevad vastused püstitatud uurimisküsimustele (punktides a, b, c):

- 1) Käesoleva magistrütöö kirjutamise jooksul läbiviidud tekstianalüüsi raames ei tuvastanud autor ühtegi pandimajapidajaid rahapesus või terrorismi rahastamises süüdimõistvat kohtuotsust nii Eestis kui ka teistes EL-i riikides.
- 2) Pandimajapidajate tegevusega kaasnevad rahapesu riskid on hinnatud madalaks nii 2015. aasta koostatud Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise siseriikliku riskihinnangu raames kui ka RahaPTS 2017. aasta eelnõus. Samasugust hinnangut andsid pandimajateenuse rahapesu riskidele intervjueeritud krediidiasutus ja RAB esindajad. Kogu RahaPTS subjektiks olemise perioodil ehk alates 2008. aastast kuni tänase päevani ei ole pandimajad ühtegi rahapesu teadet esitanud. Intervjuus osalenud pandimajade esindajate kogemusel ei olnud nende praktikas ühtegi rahapesu või terrorismi rahastamise tunnustega tehingute esinemise juhtumit olnud.
 - a) Tõenäosus, et kohalikke pandimajapidajaid kasutatakse rahapesuks või terrorismi rahastamiseks, on väike.
 - b) Laialdaste RahaPTS tõkestamise alaste nõuete kohaldamine pandimajapidajatele ei ole Eestis põhjendatud.
- 3) Pandimajapidajate osalus Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis on üsna piiratud ning nende hõlmatavus RahaPTS kohustatud isikute nimekirjaga ei anna rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele Eestis mingit lisandväärtust. Hetkel on pandimajapidajate näol tegemist RahaPTS passiivsete subjektidega, kes on seadusest tulenevate nõuetega ülekoormatud ning kelle suhtes puudub täielik kindlus, et nad suudavad kõiki kohustusi efektiivselt täita ja õigeid hoolsusmeetmeid seadusjärgselt rakendada.
 - c) Pandimajapidajatele kehtivate nõuete efektiivsemaks muutmiseks peab seadusandja kõigepealt kaaluma pandimajapidajate RahaPTS kohustatud isikute ehk RahaPTS § 2 lõikes 1 sisaldavas nimekirjast eemaldamist.

Pandimajapidajad ei ole faktiliselt rahapesu ja terrorismi rahastamise süsteemi osalejateks ning ei aita kaasa rahapesu ja terrorismi tõkestamise eesmärgi saavutamiseks Eestis. Autor on läbiviidud uurimistöö käigus leidnud kinnituse püstitatud hüpoteesile, et pandimajapidajad ei pea olema

Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektiks. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusest Eestis tegutsevatele pandimajapidajatele tulenevad nõuded on ebaproportsionaalsed ja mitte põhjendatud ning pandimajad ei suuda järjest karmistuvaid hoolsusmeetmeid seadusjärgselt täita.

Käesoleva magistritöö järeldusi, ettepanekuid ja uurimistöö vahetulemusi võib Politsei- ja Piirivalveamet kasutada pandimajapidajate RahaPTS kohaldamisalast eemaldava seadusemuudatuse tegemise ettepaneku esitamisel Rahandusministeeriumile, kes peale ettepaneku analüüsimist saab edastada vastavad ettepanekud RahaPTS muutmiseks Riigikogu rahanduskomisjonile. Enne seadusemuudatuse ettepaneku Rahandusministeeriumile edastamist võib Politsei- ja Piirivalveamet vajaduse korral kasutades oma ametialaseid võimalusi uurida, mis põhjusel on iga üksik EL-i liikmesriik pandimajapidajaid kohustatud isikutena kohalikku seadusse lisanud või lisamata jätnud, saates ametlikke päringuid EL-i riikide rahapesu andmebüroodele. Samuti võib enne RahaPTS muutmise ettepaneku esitamist vajadusel koostada detailset statistikat kõikide kohalike pandimajapidajate tehingumahtude osas. Autor ei ole seda teinud, kuna sellise põhjaliku, finantsnäitajaid sisaldava ülevaate koostamiseks on vajalik hankida iga pandimaja mitme viimase aasta kohta esitatud majandusaruanded, mis on tasuline, ning see võis viia magistritööle ettenähtud mahtu ületamiseni andes seejuures töö eesmärgi saavutamisele vähest lisandväärtust.

SUMMARY

THE ROLE OF PAWNBROKERS IN ESTONIAN SYSTEM OF PREVENTION OF MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

Ksenia Kondraškin

The EU IV Anti-money Laundering Directive (EU) 2015/849 and thus, the new Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, which was initiated on 4 May 2017 and which entered into force on 27 November 2017, imposes a stricter commitment on the subjects of this Act to take a risk-based approach on the implementation of diligence measures against money laundering and terrorist financing, define the risk appetite and identify the politically exposed persons in the country. The biggest amendments to the requirements for the prevention of money laundering and terrorist financing valid to date are, for example, the obligation to establish a register of beneficial owners and increase financial penalties for violating the requirements for the prevention of money laundering and terrorist financing.

At the same time, pawnbrokers are, together with credit institutions, financial institutions and organisers of games of chance, subjects to the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, although they are not in the list of obligated parties in the EU IV Anti-money Laundering Directive no. 2015/849.

The increasing diligence measures require more and more resources from pawnbrokers to prevent money laundering and terrorist financing, which the pawnshops with smaller transactions and thus, smaller turnover, may not have, and which may in turn lead to either non-compliance with the law or the closure of many pawnshops. However, there are not any known money laundering cases related to pawnbrokers in Estonian judicial practice. Therefore, based on the above, it is necessary to assess whether the requirements arising from the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act may be disproportionate and unsubstantiated with regards to pawnbrokers, and may not effectively contribute to achieving the goal of preventing money laundering and terrorist financing.

The purpose of the author of this master's thesis was to analyze the impact of pawnbrokers being subject to the Estonian Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act in terms of achieving the goal of preventing money laundering and terrorist financing.

The author of the thesis formulated the hypothesis that pawnbrokers should not be subjects to the Estonian Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act. The author assumed that the requirements arising from the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act to pawnbrokers operating in Estonia were disproportionate and unsubstantiated, and that pawnshops could not comply with consistently increasing diligence measures. In order to prove the formulated hypothesis, the author of this research searches for answers to the following questions: how big is the risk of using pawnshops to finance money laundering and terrorist financing in Estonia, is the widespread application of the requirements arising from the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act to pawnbrokers justified and how can the requirements applicable to pawnbrokers be made more efficient.

The empirical analysis carried out in this master's thesis was based on a structured qualitative analysis. In order to find answers to the questions of this thesis, the author carried out a text analysis of scientific literature and legislation, and conducted open interviews with the advisor of the Estonian Financial Intelligence Unit, the head of the money laundering prevention and financial security department of an Estonian credit institution, and seven representatives of pawnshops. The invitation to the interview was also sent to the representative of the Ministry of Finance, who has not responded to the author's request.

In this thesis, the author has used national and international legislation and guidelines on the prevention of money laundering and terrorist financing, including the European Parliament and Council Directive on the prevention of money laundering and terrorist financing, the conventions of the European Council and the UN, the Estonian Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act and its explanatory memorandum, and both national and foreign legal books and articles. The author used mainly international literature and judicial practice to find answers to the research questions, and, in addition to that, the statements received during expert interviews.

In the theoretical part of this thesis, the author explains what the money laundering and terrorist financing are, what the classic stages of money laundering and the most common schemes for money laundering and terrorist financing are, and studies their change over time. The author also

wrote about the history of the formation of the Estonian anti-money laundering regulation and the impact of the European Union legislation on its amendment, and explained the involvement of various Estonian public institutions in the prevention of money laundering and terrorist financing. The author found out which laws regulate the activities of pawnbrokers in Estonia, and how much participation in the money laundering and anti-terrorist financing prevention system is expected from pawnbrokers in Estonia and the Member States of the European Union. In the last subchapter, the author analysed the activity of Estonian pawnshops, i.e. gave an overview of the local pawnshops market.

The risk-based approach is a key principle in setting and enforcing the money laundering and terrorist financing prevention measures. Its purpose is to allow standards and diligence measures to be implemented in a sustainable and efficient manner, directing resources where they are the most needed and avoiding bureaucracy where it is not substantiated. Although the list of diligence measures is standardised, the choice of the mode and scope of their implementation must be risk-based and carried out under the responsibility of the final implementer.

According to international regulations, pawnbrokers are not the obligated subjects – they have never been brought out as obligated parties in the EU anti-money laundering directives, they are not mentioned in the FATF recommendations, and they have not been addressed in the MONEYVAL evaluation rounds. However, seven Member States of the European Union have listed pawnshops in the list of subjects brought out in national legal acts. One of those countries is Estonia, who was one of the last European countries to open the first pawnshops at the end of the 19th century, and as of 7 May 2018, there are 104 active companies holding a pawnshop service license. As a comparison, another country where pawnbrokers are subject to the requirements of the prevention of money laundering is Italy, where the first pawnbrokers started operating already in the 11th century and where today, there are approximately 28,000 pawnshops operating. The more specific reasons for adding pawnshops in the list of obligated parties has not been officially published for EU countries, but on the basis of the survey conducted, it can be assumed that the reasons may include the historical popularity and widespread use of pawnshops services and the desire to prevent possible misdemeanours (mostly selling stolen things).

In the course of the research, the author has found out that in Estonia, pawnbrokers are kept and to some extent, recommended to be kept in the future as subjects to the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act with the purpose of identifying criminal offences against

property, i.e. misdemeanours, but not money laundering cases. This, however, contradicts the objective of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, which according to its Article 1 is to prevent the use of the financial system and the economic space of the Republic of Estonia for money laundering and terrorist financing by increasing the credibility and transparency of the business environment. The purpose of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act is not to fight criminal offences against property.

The money laundering risks associated with the activities of pawnbrokers are estimated to be low in the framework of the national risk assessment of the Estonian money laundering and terrorist financing prepared in 2015, as well as in the 2017 draft of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act. The same assessment with regards to the money laundering risks associated with the services of pawnbrokers was given by the interviewed representative of the credit institution and the FIU. During the entire period of being subject to the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, i.e. from 2008 to today, the pawnshops have not submitted any money laundering notices. In the experience of the representatives of pawnshops that participated in the interview, they haven't had any transactions with money laundering or terrorist financing characteristics. In Estonia, pawnbrokers do not have a mutual organisation or union to protect their interests. Thus, the pawnbrokers have been left without a direct opportunity to receive current information about the prevention of money laundering and terrorist financing, or to contribute to legislative drafting, while being subject to the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act.

Based on the above, the author concluded that the likelihood of local pawnbrokers being used for money laundering or terrorist financing is small. Based on the research carried out by the author, it appears that the widespread application of anti-money laundering rules to pawnbrokers is not substantiated in Estonia. The involvement of pawnbrokers in the Estonian money laundering and terrorist financing prevention system is quite limited and their inclusion in the list of obligated persons under the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act does not provide any added value to the prevention of money laundering and terrorist financing in Estonia. At the moment, pawnbrokers can be considered passive subjects to the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, who are overwhelmed by legal requirements imposed on them and regarding whom there is lack of assurance that they can effectively fulfil all their obligations and legally implement the enforceable diligence measures.

In order to make the requirements imposed on pawnbrokers more efficient, the legislator must first consider removing the pawnbrokers from the list of obligated persons under the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act, i.e. from the list specified in Article 2(1) of the Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act. This way, pawnbrokers will no more be under the supervision of the FIU. As one opportunity of making the pawnbrokers subjects to legal control, the author suggests regulating their activities by the regulation of the Minister of Finance, the name of which is suggested to be “Regulation of the Minister of Finance on the establishment and operation of a pawnshop”. Such a regulation must also include the provisions regulating the establishment of a pawnshop, i.e. the obligation to apply for an activity license and the list of activities necessary for obtaining a pawnshop activity license. In this case, the Minister of Finance may decide on granting or refusing to grant an activity license to the proposed pawnshop. Assuming that the workload of the Minister of Finance does not allow for such an additional commitment, it may also be considered to entrust the decision-making process on the local governments (as done in Lithuania) – whether it involves full decision-making or with the final approval of the Minister of Finance.

Kasutatud allikate loetelu

Teadusraamatud

1. Aruste V. (2008). *Rahapesu vältimine: uued nõuded*. Tallinn: Hansa Äriteenuste OÜ.
2. Buchanan, B. (2004). *Money laundering - a global obstacle. Research in International Business and Finance*. Vol. 18/1. Elsevier B.V.
3. Fontaine, L. (2008). *The Moral Economy. Poverty, Credit, and Trust in Early Modern Europe*. Cambridge University Press.
4. Hart, J.J., Luiten van Zanden, J. (1997). *A Financial History of the Netherlands*. Cambridge University Press.
5. Kairjak, M., Sootak, J. (2017). *Varavastased süüteod*. Tallinn: Kirjastus Juura.
6. Kiris, A., Kukrus, A., Nuuma, P., Oidermaa, E. (2012). *Õigusõpetus*. Tallinn: Külim.
7. Laffranque J. (2006). *Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles*. Tallinn: Kirjastus Juura.
8. Müller, L. (2008). *Tegevuspaik Zürich: pilguheit rahvusvahelise finantskuritegevuse varjatud maailma*. Tallinn: Juura.
9. Nerman, R., Kaplinski, K. (2012). *Tallinna kommunaalmajandus 1940-2011*. Tallinn: Tallinna Kommunaalamet.
10. Reuter, P., M. Truman. M. (2004). *Chasing Dirty Money*. USA: Peterson Institute for International Economics.
11. Seagrave, S. (2010). *Lords of the RIM*. 2nd ed. USA: Putnam.
12. Sootak J. (2007). *Sanktsiooniõigus: karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine*. Tallinn: Kirjastus Juura.

13. Sootak J., Pikamäe, P. (2004). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura.
14. Varul, P., Kull, I., Köve, V., Käerdi, M. (2007). *Võlaõigusseadus. II, 2.-7. osa (§§ 208-618): kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura.
15. Varul, P., Kull, I., Villu Köve, V., Käerdi, M., Puri, T. (2014). *Asjaõigusseadus II. 4.-9. osa (§-d 172-365). Kommertspandiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus: Juura.

Teadusartiklid

16. Bos, M., Carter, S., Skiba, P.M. (2013). The Pawn Industry and Its Customers: The United States and Europe. - *Vanderbilt Law and Economics Research Paper*.
17. Evestus S.-H. (2015). Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. Rahapesu mõiste Eesti karistusõiguses. - *Juridica*. Nr 5.
18. Feldmanis, L., Ploom, T. (2007). Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja millise põhjendusega? - *Juridica*, Nr 3.
19. Kairjak, M., (2015). Karistus- ja haldusõiguse piiride hägustumine Euroopa Liidu finantsturgude õiguse uues sanktsioonisüsteemis. - *Juridica*, Nr 5.
20. Kärson S., (2009). Õigused tagatise esemetena. - *Juridica*, Nr 5.
21. Levitt, G. (1986). Is 'Terrorism' Worth Defining? - *Ohio Northern University Law Review*, No 13.
22. Morris-Cotterill, N. (1999). *A brief history of money laundering*. The Anti Money Laundering Network group of companies.
23. Pierre-Laurent C., McDowell J., Mousset C., Schott P.A., Does Willebois E. v.d. (2009). *Preventing money laundering and terrorism financing: a practical guide for bank supervisors*. Washington DC, USA: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.

24. Rask, R. (2006). Terrorismi koht rahvusvahelises õiguses ja tema karistusõiguslik määratlus. – *Juridica*. Nr 6.
25. Sharman, J. C., Chaikin, D. (2009). Corruption and Anti-Money-Laundering Systems: Putting a Luxury Good to Work. – *Goverance*, Vol. 22, No. 1.
26. Siibak, K. (2015). Mõningad virtuaalrahaga seotud õiguslikud probleemid. – *Juridica*. Nr 5.
27. Susan Payne Carter, (2012). Payday loan and pawnshop usage: the impact of allowing payday loan rollovers - *Vanderbilt University*.
28. Szajngarten, R. A. (2015). Payday loans and globalization in the age of the Internet – policy recommendations. - *Journal of Money Laundering Control*, Vol. 18 Issue: 3.
29. Tibar, I. (2007). Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica*. Nr 8.
30. Ulst I. (2003). Rahapesu ja terrorismi finantseerimine: regulatiivsed aspektid ja finantssüsteemi kaitsmine. – *Juridica*, Nr. 7.
31. Weichert, T., Ernits, M., Eesmaa, U., Schultz, A. (2005). Isikuandmete töötlemine eraõiguslikes suhetes ja järelevalve selle üle finantsteenuste osutajate näitel. - *Juridica*, Nr 8.
32. Värk, R. (2005). Terrorismi definitsioon: kas tänane tegelikkus või kättesaamatu Püha Graal? - *Acta Societatis Martensis*, Nr 1.
33. Värk, R. (2010). Julgeolekunõukogu tõlgendused terrorismi olemusele. - *Juridica*, Nr 17 (2).

Eesti õigusaktid

34. AÕS. RT I, 25.01.2017, 5.
35. AÕRS. RT I 1993, 72, 1021, 31.12.2005.

36. Konventsioon kuritegude ja mõningate teiste tegude kohta õhusõiduki pardal. RT II 1993, 30, 104.
37. MTVS. RT I, 26.06.2017, 24.
38. RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 2
39. RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38.
40. RSanS. RT I, 17.11.2017, 39.
41. Vabariigi Valitsuse korraldus nr 285 „Valitsuskomisjoni moodustamine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist puudutavate küsimuste lahendamise koordineerimiseks“. RT III, 04.02.2014, 7. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/304022014007>

EL-i ja rahvusvahelised õigusaktid

42. Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, Genf, 16.november 1937 (ei ole jõustunud). - 19 League of Nations Official Journal, Nr 23.
43. Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering - Commission Declaration. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0097>
44. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ (EMPs kohaldatav tekst). Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

45. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta (EMPs kohaldatav tekst). Kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Est_2005_60_EC.pdf
46. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/847, 20. mai 2015, mis käsitleb rahaülekannetes edastatavat teavet ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1781/2006 (EMPs kohaldatav tekst). Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0847>
47. Euroopa Ühenduste Nõukogu Direktiiv rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta, 10. juuni 1991, (91/308/EMÜ). Kättesaadav: http://www.fi.ee/failid/Est_91_308_EEC.htm
48. ÜRO JN resolutsioonid 1160, 31. märts 1998; 1199, 23. september 1998, ja 1203, 24. oktoober 1998.

Teiste riikide õigusaktid

49. 2017. évi LIII. Törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról. Kättesaadav: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1700053.TV×hift=ffffff4&txref=00000001.TXT
50. Code monétaire et financier. Kättesaadav: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006072026&idArticle=LEGIARTI000020179037&dateTexte=&categorieLien=cid>
51. Criminal Justice (Money Laundering and Terrorist Financing) Act 2010. Kättesaadav: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/6/enacted/en/print#sec25>.
52. Decreto Legislativo 25 maggio 2017, n. 90. Kättesaadav: <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2017/06/19/17G00104/sg>
53. Finanzmarkt-Geldwäschegesetz (FM-GwG) no. 118/2016. Kättesaadav: <http://www.bmi.gv.at/cms/BK/meldestellen/geldwaesche/start.aspx>

54. Geldwäschegesetz (Art. 1 des Gesetzes vom 23.06.2017). Kättesaadav:
<https://dejure.org/gesetze/GwG/2.html>
55. Government Gazette of the Hellenic Republic Law 3691/2008, 5 August 2008, Prevention and suppression of money laundering and terrorist financing and other provisions.
Kättesaadav: http://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/law_3691_2008.pdf. Lisainfo
kättesaadav: <http://blog.cubeiq.gr/blog/index.php?id=vf17ad97>
56. Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Kättesaadav:
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2017630-om-atgarder-mot-penningtvatt-och_sfs-2017-630
57. Laki panttilainauslaitoksista 18.12.1992/1353. Kättesaadav:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921353>
58. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. Kättesaadav:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170444>. Lisainfo kättesaadav:
<http://www.castren.fi/blogandnews/news-2016/finnish-anti-money-laundering-act-reformed-new-obligations-tightened-supervision/>
59. Law on the prevention of money laundering and terrorist financing, 19 June 1997 No VIII-275, (as last amended on 29 June 2017 No XIII-568). Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/26a9f270fb6511e796a2c6c63add27e9?jfwid=-fa58hwiao>
60. Lege pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.
Kättesaadav:
<http://www.onpcsb.ro/pdf/LEGE%20FINALA%203%20mai%202017%20%20cu%20diacritice%20.pdf>
61. Leid o combate ao branqueamento de capitais do financiamento ao terrorismo n. o 83/2017, de 18/08. Kättesaadav:
http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=991&tabela=leis&so_miolo
62. Ley 10/2010, de 28 de abril, de prevención del blanqueo de capitales y de la financiación del terrorismo. Kättesaadav: <http://www.cpbc.tesoro.es/sites/default/files/boe-a-2010-6737-consolidado.pdf>

63. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2005 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. 1K-296 Dėl Lietuvos Respublikos finansų ministro 1999 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. 146 Dėl ūkio subjektų, užsiimančių komercine - ūkine veikla, susijusia su tauriaisiais metalais ir brangakmeniais, veiklos reglamentavimo pakeitimo (Žin., 2005, Nr. 119-4307).
Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.263354>
64. Loi relative à la prévention du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme et à la limitation de l'utilisation des espèces, 18. septembre 2017, C – 2017/13368.
Kättesaadav: http://www.ctif-cfi.be/website/images/FR/law_be/loi18092017.pdf
65. Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask og finansiering af terrorisme (hvidvaskloven). Kättesaadav:
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191822#id2626ab3e-ae80-4708-a392-ebc9d998a3b7>
66. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums.
Kättesaadav: <https://likumi.lv/doc.php?id=178987>
67. Official Journal of the Grand Duchy of Luxembourg, Digest of legislation A – No. 193, 3 November 2010. Kättesaadav:
http://www.cssf.lu/fileadmin/files/Lois_reglements/Legislation/Lois/L_271010_AML_TF.pdf
68. Prevention and Suppression of Money Laundering Laws 2007 to 2013. Kättesaadav:
https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/Prevention_and_Suppression_of_Money_Laundering_Activities_Laws_of_2007_to_2013.pdf
69. Prevention of money laundering act, cap. 373. Kättesaadav:
<http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8842&l=1>
70. Republic of Lithuania law on the prevention of money laundering, jōustunud 1. januar 1998, kehtiv kuni 25. november 2003. art 2, p5. Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=1cdm50ijhj&documentId=TAIS.46175&category=TAD>

71. Zákon č. 297/2008 Z. z. Zákon o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, (jõustunud 01.01.2018). Kättesaadav: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-297>
72. Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (»ZPPDFT-1«), Kättesaadav: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7132>
73. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 108/17 na snazi od 01.01.2018. Kättesaadav: http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/e-zakon-pranje-novca-fin-terorizma.pdf
74. Zakon ze dne 5. června 2008 o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Kättesaadav: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-5-cervna-2008-o-nekterych-opatrenich-proti-legalizaci-vynosu-z-trestne-cinnosti-a-financovani-terorismu-16664.html>
75. The Money Laundering, Terrorist Financing and Transfer of Funds Regulations 2017 (SI 2017 No. 692). Kättesaadav: http://www.legislation.gov.uk/uksi/2017/692/pdfs/uksi_20170692_en.pdf
76. USA PATRIOT Act (H.R. 3162) 24.10. 2001. Kättesaadav: <https://epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html>
77. Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, Dz.U.2017.0.1049 t.j., (jõustus 28.02.2018). Kättesaadav: <https://www.lexlege.pl/ustawa-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-oraz-finansowaniu-terroryzmu/>
78. Wet van 15 juli 2008, houdende samenvoeging van de Wet identificatie bij dienstverlening en de Wet melding ongebruikelijke transacties (Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme). Kättesaadav: https://www.fiu-nederland.nl/sites/www.fiu-nederland.nl/files/documenten/wettekst_wwft.pdf.
Kättesaadav inglise keeles: <https://www.fiu-nederland.nl/en/legislation/general-legislation/wwft>
79. Закон за мерките срещу изпирането на пари. Kättesaadav: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134420482>

Õigusakti eelnõud

80. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis muudab direktiivi (EL) 2015/849 rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ja muudab direktiivi 2009/101/EÜ. COM/2016/0450 final - 2016/0208 (COD), 5. juuli 2016. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52016PC0450>
81. Vabariigi Valitsuse poolt 4. mail 2017.a algatatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu nr 2-6/17-01245. Kättesaadav: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20seaduse%20eel%C3%B5u%20\(459%20SE%20I\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fb03e20e-caf7-463d-9b60-ddf6021742b2/Rahapesu%20ja%20terrorismi%20rahastamise%20t%C3%B5kestamise%20seaduse%20eel%C3%B5u%20(459%20SE%20I))

Eesti kohtulahendid

82. TlnRgKo 3-14-50581.
83. RKHKo 3-3-1-75-15.

Muud allikad

84. ACAMS. *About ACAMS*. Kättesaadav: <https://www.acams.org/about-acams/>, 4. märts 2018.
85. Äripäeva toimetus. MONEYVAL hoiatab Aserbaidžaaani ülekannete eest. – *Äripäev*, 12. detsember 2008. Kättesaadav: https://www.aripaev.ee/uudised/2008/12/12/MONEYVAL_hoiatab_Aserbaid%C5%BEaani_ulekannete_eest
86. Äriregistri andmete väljatrükk. Ettevõtja: Mittetulundusühing Eesti Pandimajade Liit (80359672) Kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee>, 6. märts 2018.

87. BNS. (2013). Kuprose rahapesu uurimine: kits kärneriks. – *Postimees*, 13. märts 2013.
Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/1168292/kuprose-rahapesu-uurimine-kits-karneriks>.
88. Bossche Encyclopedie. *Lombarden*. Kättesaadav: <http://www.bossche-encyclopedie.nl/straten/lombardje.htm>, 31. märts 2018.
89. Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs (2014). *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR) Countries/Jurisdictions of Primary Concern – Croatia*. Kättesaadav:
<https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/supplemental/227762.htm>
90. Council of Europe. *At a glance*. Kättesaadav:
<https://www.coe.int/en/web/moneyval/home>, 25. veebruar 2018.
91. Council of Europe. *At a glance*. Kättesaadav:
<https://www.coe.int/en/web/moneyval/home>, 25. veebruar 2018.
92. Dow Jones. Anti-Money Laundering Compliance. Safeguard against financial crime.
Kättesaadav: <https://www.dowjones.com/buying-center/anti-money-laundering-compliance/>
93. E-äriregister. *Teenustasu määrad*. Kättesaadav: <https://ariregister.rik.ee/leping.py/tasud>,
5. mai 2018.
94. EBA. *Eesmärgid ja ülesanded*. Kättesaadav:
https://www.eba.europa.eu/languages/home_et, 3. märts 2018.
95. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. *Liikmed*. Kättesaadav:
<https://www.koda.ee/et/kaubanduskoja-liikmeskond>, 6. märts 2018.
96. Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang. MOODUL 7: DNFBPde sektori haavatavus rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidele, 2015. Kättesaadav
Rahandusministeeriumis.
97. Eesti Vabariigi Prokuratuur. *Rahvusvaheline koostöö*. Kättesaadav:
<http://www.prokuratuur.ee/et/huvitavat-prokuratuurist/rahvusvaheline-koostoo>

98. EL institutsioonid käsitlenud Komisjoni tegevusplaani. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/aml-factsheet_en.pdf
99. Enterprise Lithuania. *Pawn Brokers's activities. Consent for setting up of a pawnshop.* Kättesaadav: <http://leidimai.versli Lietuva.lt/en/regulations/consent-for-setting-up-of-a-pawnshop/156396/>, 5. mai 2018.
100. Esse, F.-E. (2012). Euroopa suurim pank sai rahapesu eest hiigeltrahvi. – *Äripäev*, 11. detsember 2012. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/uudised/2012/12/11/euroopa-suurim-pank-sai-rahapesu-eest-hiigeltrahvi>
101. Euroopa Parlament. Euroopa Liidu teabelehed. *Euroopa Liidu õiguse allikad ja kohaldamisala.* Kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.2.1.html, 9. märts 2018.
102. Europol. (2017). *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2017.* USA: Shutterstock. Kättesaadav: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2017-eu-terrorism-report-142-failed-foiled-and-completed-attacks-1002-arrests-and-142-victims-died>
103. FATF. *Countries.* Kättesaadav: <http://www.fatf-gafi.org/countries/#FATF>, 3. märts 2018.
104. Financial Intelligence Unit – The Netherlands. *Reporting groups - Pawn shops.* Kättesaadav: <https://www.fiu-nederland.nl/en/meldergroep/282>, 31. märts 2018.
105. Finantsinspektsioon. *Rahapesu tõkestamine. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis.* Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2959>, 5. märts 2018.
106. Finantsinspektsioon. *Regulatsioonid. Rahapesu tõkestamine. Rahapesu tõkestamise alased õigusaktid.* Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2970>, 8. märts 2018.
107. Finantsinspektsioon. *Üleeuroopaline järelevalve. Euroopa Pangandusjärelevalve.* Kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=13244>, 3. märts 2018.

108. Finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kuritarvitamise tõkestamine. Direktiivi 2015/849 kokkuvõte. Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/LSU/?uri=CELEX:32015L0849>, 9. märts 2018.
109. Fotiadi, I. (2011). *Pawnshops flourish in crisis*. Kättesaadav: <http://www.ekathimerini.com/136696/article/ekathimerini/life/pawnshops-flourish-in-crisis>, 25. märts 2018.
110. Garside, J. (2016). Bahamas files leaks expose politicians' offshore links. - *The Guardian*, 21 September. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/business/2016/sep/21/leaked-bahamas-files-expose-politicians-offshore-links>, 17. veebruar 2018.
111. Gavin, J. (2012). *In hard times, "I buy gold" is Italy's boom business*. Kättesaadav: <https://www.reuters.com/article/us-italy-pawnbrokers/in-hard-times-i-buy-gold-is-italys-boom-business-idUSBRE87J05P20120820>, 24. märts 2018.
112. Helsingin pantti. *Historia*. Kättesaadav: <http://www.pantti.fi/panttilainaamo/yritys/historia/>, 8. aprill 2018.
113. ICA. *All certificates and diplomas*. Kättesaadav: <https://www.int-comp.org/qualifications/all-certificates-and-diplomas/>, 4. märts 2018.
114. Inforegister. *Inforegister.ee hinnad ja paketid*. Kättesaadav: <https://ir.ee/lahendused/inforegister/paketid-ja-hinnad/>, 5. mai 2018.
115. Istat. *Bilancio demografico anno 2016 (dati provvisori)* – Itaalia elanike arv seisuga 1. jaanuar 2017 (hinnanguline). Kättesaadav: <http://demo.istat.it/bilmens2016gen/index.html>, 24. märts 2018.
116. Kalmistute register „Haudi“. Kultuuriloolised hauad. Aleksander Tšumikov. Kättesaadav: https://www.kalmistud.ee/g313/haudi?action=hauaplats&filter_hauaplats_kalmistu=27&filter_hauaplats_hauaplats=105198

117. Kitsantonis, N. (2012). *In Greece's Sour Economy, Some Shops Are Thriving*.
Kättesaadav: <https://www.nytimes.com/2012/01/03/world/europe/as-greece-struggles-pawnbrokers-prosper.html>, 25. märts 2018.
118. Kompas. Your route to business worldwide. *Podjetja - Posojilnice in zastavljalnice – Slovenija*. Kättesaadav: <https://si.kompas.com/a/posojilnice-in-zastavljalnice/82160/>, 7. aprill 2018.
119. Kook, K. (2017). WannaCry lunavaraga saadud krüptoraha läks liikvele. – *Geenius*, 5. august 2017. Kättesaadav: <https://geenius.ee/uudis/wannacry-lunavaraga-saadud-krüptoraha-laks-liikvele/>
120. Korsika, M. (2011). *V zastavljalnici zlato, rolex in celo hummer*. Kättesaadav: <http://old.slovenskenovice.si/novice/slovenija/v-zastavljalnici-zlato-rolex-celo-hummer>, 1. aprill 2018.
121. LexisNexis Risk Solutions. WorldCompliance™ Online Search Tool. Kättesaadav: <https://risk.lexisnexis.com/global/en/products/worldcompliance-online-search-tool-global>, 5. mai 2018.
122. Maanteeamet. *Juhiloa kehtivus*. Kättesaadav: <https://eteenindus.mnt.ee/paringud/juhiloaKehtivus>, 5. mai 2018.
123. Majandustegevuse register. Tegevusload. Kättesaadav: https://mtr.mkm.ee/taotluse_tulemus?page=1, 19. märts 2018.
124. Mihaylov, I. (2017). *Bulgaria's Sofia Commerce-Pawn Brokerage sets up unit in Macedonia*. Kättesaadav: <https://seenews.com/news/bulgarias-sofia-commerce-pawn-brokerage-sets-up-unit-in-macedonia-589301>, 16. märts 2018.
125. Miko, K. (2017). *Zastavljalnice v Sloveniji. Rolex za počitnice*. Kättesaadav: <https://www.onaplus.si/rolex-za-pocitnice>, 1. aprill 2018.
126. Mtv.fi. (2014). *Panttilainaamossa voi käydä omalta kotisohvalta*. Kättesaadav: https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/panttilainaamossa-voi-kayda-omalta-kotisohvalta/3458808#gs.NymBw_4, 8. aprill 2018.

127. Niitra, S. (2009). Euroopa Nõukogu kiidab rahapesu tõkestamist Eestis. – *Postimees*, 21. detsember 2009. Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/203582/euroopa-noukogu-kiidab-rahapesu-tokestamist-eesis>
128. Nõmmela, M. (2017). Eesti Pank: krüptoraha on Ponzi skeem. – *Ärioleht*, 13. detsember 2017. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/eesi-pank-kruptoraha-on-ponzi-skeem?id=80474914>
129. Novinite.com – Sofia News Agency. (2010). *Bulgaria Pawn Shop Scam Uncovered in Stara Zagora*. Kättesaadav: <http://www.novinite.com/articles/112283/Bulgaria+Pawn+Shop+Scam+Uncovered+in+Stara+Zagora>, 23. märts 2018.
130. Oja, T. (2017). Bitcoin tegi marulise börsidebüüdi. – *Postimees*, 11. detsember 2017. Kättesaadav: <https://majandus24.postimees.ee/4340261/bitcoin-tegi-marulise-borsidebuudi>
131. Pandjeshuis overzicht. *Pandjeshuizen in Nederland ne Belgie*. Kättesaadav: <http://www.pandjeshuisoverzicht.nl/>, 31. märts 2018.
132. Pawnshops Nederland. *Pawnshops per provincie*. Kättesaadav: <http://www.pawnshops.nl/pawnshops-nederland/pawnshops-per-provincie>, 25. märts 2018.
133. Pegg, D. (2016). Panama Papers: Europol links 3,500 names to suspected criminals. - *The Guardian*, 1 December. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/news/2016/dec/01/panama-papers-europol-links-3500-names-to-suspected-criminals>, 17. veebruar 2018.
134. Pikaro, M. (2016) Pestud raha ei ole puhas raha. – *Äripäev*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/sisuturundus/2016/11/10/pestud-raha-ei-ole-puhas-raha>, 9. oktoober 2017.
135. RAB (2006). *Aastaraamat. Ülevaade rahapesu tõkestamisest Eestis 1999 -2005*. RAB: Tallinn.

136. RAB. Protseduurireeglid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohustuse täitmiseks. Näidis pandimajapidajatele.
137. Rahandusministeerium. *Turuosaliste nõukoda*. Kättesaadav: <http://195.80.113.140/75138/>, 5. märts 2018.
138. Rahapesu andmebüroo aastaraamatud: 2008 - 2016. Kättesaadavad: <https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/publikatsioonid/>
139. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri. 2017. Kättesaadav: http://koda.ee.klient.veebimajutus.ee/sites/default/files/content-type/content/2017-03/RahapTSeelnou_SK.pdf
140. Rapporteur Group on Legal Co-operation. (2002). *Request by the Principality of Monaco to be evaluated by the Select Committee of Experts on the evaluation of anti-money laundering measures (PC-R-EV)*. Kättesaadav: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e24b3
141. Riigi Teataja. *Kõik kohtumenetlused*. Kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html, 5. mai 2018.
142. RMP Eesti OÜ. (2017). Riigikogu kiitis heaks maksuhaldurite rahvusvahelise koostöö suurendamise. - *Raamatupidamis- ja maksuinfo portaal*. Kättesaadav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/riigikogu-kiitis-heaks-maksuhaldurite-rahvusvahelise-koostoo-suurendamise-2017-03-15>, 8. märts 2018.
143. Sibold, G. (2017). Eesti riik arestis esimesed kuritegelikul teel saadud Bitcoinid. – *Geenius*, 13. detsember 2017. Kättesaadav: <https://geenius.ee/uudis/eesti-riik-arestis-esimesed-kuritegelikul-teel-saadud-bitcoinid/>
144. The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (2011). Government Printing Office, USA. Kättesaadav: <http://avalon.law.yale.edu/sept11/911Report.pdf>

145. The National Pawnbrokers Association of the UK. The History Of Pawnbroking.
Kättesaadav: <https://www.thenpa.com/About-Pawnbroking/The-History-Of-Pawnbroking.aspx>
146. The Wolfsberg Group. *Global Banks: Global Standards*. Kättesaadav: <https://www.wolfsberg-principles.com/about/mission>, 4. märts 2018.
147. Tibar, I. (2007). Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. (Magistritöö). Tartu Ülikooli Õigusteaduskond, Tartu.
148. Trex, E. (2011). They Buy Gold: A Brief History of Pawn Shops. – Mental Floss.
Kättesaadav: <http://mentalfloss.com/article/26891/they-buy-gold-brief-history-pawn-shops>
149. Väikenurm, M. (2017). Danske panga seifidest kukub kolinal luukeresid. - *Äripäev*, 3. november. Kättesaadav: <https://www.aripaev.ee/uudised/2017/11/03/danske-panga-seifidest-kukub-kolinal-luukeresid>, 17. veebruar 2018.
150. Välisministeerium. (2017). *Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika*.
Kättesaadav: <http://vm.ee/et/euroopa-liidu-uhine-valis-ja-julgeolekupoliitika>, 25. veebruar 2018.
151. Vrisko.gr. *Pawnshops Greece*. Kättesaadav: <https://www.vrisko.gr/en/dir/pawnshops/>, 24. märts 2018.
152. Vukovic, A. (2006). *Zastavljalnice pri nas izginjajo*. Kättesaadav: <https://www.finance.si/159470?cctest>, 1. aprill 2018.
153. Zastavljalnica Litija. *Kratka predstavitev Zastavljalnice Litija*. Kättesaadav: <http://www.zastavljalnica-litija.si/o-podjetju/>, 1. aprill 2018.
154. Българска Асоциация на Заложните Къщи. Kättesaadav: <http://bazk.info>, 20. märts 2018.
155. София Комерс - Заложни къщи. *Услуги*. Kättesaadav: <http://vtora-upotreba.org/uslugi.html>, 20. märts 2018.

LISAD

Lisa 1. Pandimajapidajate rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsioonide subjektiks olemine Euroopa Liidu liikmesriikides

Euroopa Liidu riik	Pandimajapidajad ON kohaliku rahapesu (ja terrorismi rahastamise) tõkestamise seaduse SUBJEKTID	Pandimajapidajad EI OLE kohaliku rahapesu (ja terrorismi rahastamise) tõkestamise seaduse SUBJEKTID	Märkused
1. Austria		X ¹⁹⁹	
2. Belgia		X ²⁰⁰	
3. Bulgaaria	X ²⁰¹		
4. Eesti	X ²⁰²		
5. Hispaania		X ²⁰³	
6. Horvaatia		X ²⁰⁴	Pandimajapidajad olid subjektide nimekirjas kuni 08.01.2018. ²⁰⁵
7. Iirimaa		X ²⁰⁶	
8. Itaalia	X ²⁰⁷		
9. Kreeka	X ²⁰⁸		

¹⁹⁹ Finanzmarkt-Geldwäschegesetz (FM-GwG) no. 118/2016, section 1, art 1, p 2. Kättesaadav: <http://www.bmi.gv.at/cms/BK/meldestellen/geldwaesche/start.aspx>

²⁰⁰ Loi relative à la prévention du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme et à la limitation de l'utilisation des espèces, 18. septembre 2017, C – 2017/13368, art 5 § 1. Kättesaadav: http://www.ctif-cfi.be/website/images/FR/law_be/loi18092017.pdf

²⁰¹ Закон за мерките срещу изпирането на пари, чл. 3. (1), „9. (предишна т. 8 - ДВ, бр. 1 от 2001 г.) лица, които предоставят паричен заем срещу залагане на вещи“. Kättesaadav: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134420482>

²⁰² RahaPTS. RT I, 17.11.2017, 38, § 2. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117112017038>

²⁰³ Ley 10/2010, de 28 de abril, de prevención del blanqueo de capitales y de la financiación del terrorismo art 2. Kättesaadav: <http://www.cpbcc.tesoro.es/sites/default/files/boe-a-2010-6737-consolidado.pdf>

²⁰⁴ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 108/17 na snazi od 01.01.2018, art 9, p 2. Kättesaadav: <https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprjecavanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma>

²⁰⁵ Anti Money Laundering and Terrorist Financing Law 215-01/08-01/01, art 4, lg 2, p 14. Kättesaadav: http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/e-zakon-pranje-novca-fin-terorizma.pdf

²⁰⁶ Criminal Justice (Money Laundering and Terrorist Financing) Act 2010, part 1. chapter 1, p 25. Kättesaadav: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/6/enacted/en/print#sec25>.

²⁰⁷ Decreto Legislativo 25 maggio 2017, n. 90, art 3 „Soggetti obbligati“. Kättesaadav: <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2017/06/19/17G00104/sg>

²⁰⁸ Government Gazette of the Hellenic Republic Law 3691/2008, 5 August 2008, Prevention and suppression of money laundering and terrorist financing and other provisions, art 5, p 1. Kättesaadav: http://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/law_3691_2008.pdf. Lisainfo kättesaadav: <http://blog.cubeiq.gr/blog/index.php?id=vf17ad97>.

10. Küpros		X ²⁰⁹	
11. Leedu		X ²¹⁰	Pandimajapidajad olid subjektide nimekirjas kuni 25.11.2003. Vanas seaduses oli nende tegevus võrdsustatud finantseerimisasutuste tegevusega. ²¹¹
12. Luksemburg		X ²¹²	
13. Läti		X ²¹³	
14. Madalmaad	X ²¹⁴		
15. Malta		X ²¹⁵	Kohustatud isikute loetelu võib olla muudetud ministri määrusega.
16. Poola		X ²¹⁶	
17. Portugal		X ²¹⁷	
18. Prantsusmaa		X ²¹⁸	
19. Rootsi		X ²¹⁹	

²⁰⁹ Prevention and Suppression of Money Laundering Laws 2007 to 2013, part I, p 2; part VIII p 58 .Kättesaadav: https://www.centralbank.cy/images/media/pdf/Prevention_and_Suppression_of_Money_Laundering_Activities_Laws_of_2007_to_2013.pdf.

²¹⁰ Law on the prevention of money laundering and terrorist financing, 19 June 1997 No VIII-275, (as last amended on 29 June 2017 No XIII-568), art 2. Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/26a9f270fb6511e796a2c6c63add27e9?jfwid=-fa58hwiao>

²¹¹ 79. Republic of Lithuania law on the prevention of money laundering, jõustunud 1. jaanuar 1998, kehtiv kuni 25. november 2003. art 2, p5. Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=1cdm50ijhj&documentId=TAIS.46175&category=TAD>

²¹² Official Journal of the Grand Duchy of Luxembourg, Digest of legislation A – No. 193, 3 November 2010, Kättesaadav: http://www.cssf.lu/fileadmin/files/Lois_reglements/Legislation/Lois/L_271010_AML_TF.pdf.

²¹³ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums, art 3, lg 1. Kättesaadav: <https://likumi.lv/doc.php?id=178987>

²¹⁴ Wwft- Hoofdstuk 1. Inleidende bepalingen, Artikel 1, p 1. 26°. pandhuis als bedoeld in artikel 131, onderdeel a, van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek. Kättesaadav: https://www.fiu-nederland.nl/sites/www.fiu-nederland.nl/files/documenten/wettekst_wwft.pdf. Kättesaadav lisainfo inglise keeles: <https://www.fiu-nederland.nl/en/legislation/general-legislation/wwft>.

²¹⁵ Prevention of money laundering act , cap. 373, p. 12, 12 a Kättesaadav: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8842&l=1>

²¹⁶ Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, Dz.U.2017.0.1049 t.j., (jõustus 28.02.2018), art 2, p 1“instytucji obowiązanej”. Kättesaadav: <https://www.lexlege.pl/ustawa-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-oraz-finansowaniu-terroryzmu/>.

²¹⁷ Leid o combate ao branqueamento de capitais do financiamento ao terrorismo n. o 83/2017, de 18/08, SECÇÃO II Âmbito de aplicação, Artigo 3.º“Entidades financeiras.” Kättesaadav: http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=991&tabela=leis&so_miolo

²¹⁸ Code monétaire et financier , Article L561-2 ”Personnes assujetties aux obligations de lutte contre le blanchiment des capitaux et le financement du terrorisme”. Kättesaadav: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006072026&idArticle=LEGIARTIO00020179037&dateTexte=&categorieLien=cid>

²¹⁹ Lag (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 1 kap, §2. Kättesaadav: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2017630-om-atgarder-mot-penningtvatt-och-sfs-2017-630>.

20. Rumeenia		X ²²⁰	
21. Saksamaa		X ²²¹	
22. Slovakkia		X ²²²	
23. Sloveenia	X ²²³		
24. Soome	X ²²⁴		Pandimajapidajate suhtes kehtib ka eraldi pandimajapidajate seadus (1353/1992), millele viidatakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses.
25. Taani		X ²²⁵	
26. Tšehhi Vabariik		X ²²⁶	
27. Ungari		X ²²⁷	
28. Ühendkuningriik		X ²²⁸	

²²⁰ Lege pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, Capitolul II, „ENTITĂȚI RAPORTOARE“, art 5. Kättesaadav:

<http://www.onpcsb.ro/pdf/LEGE%20FINALA%203%20mai%202017%20%20cu%20diacritice%20.pdf>

²²¹ Geldwäschegesetz (Art. 1 des Gesetzes vom 23.06.2017), Abschnitt 1, § 2, lg 1. Kättesaadav: <https://dejure.org/gesetze/GwG/2.html>

²²² Zákon č. 297/2008 Z. z. Zákon o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, (jõustunud 01.01.2018), § 5. Kättesaadav: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-297>

²²³ Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (»ZPPDFT-1«), art 4, p 1 -19 “zastavljalnice”. Kättesaadav: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7132>.

²²⁴ Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, § 2, p 17 ”panttilainauslaitoksista annetussa laissa (1353/1992) tarkoitettuun panttilainauslaitokseen”. Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170444>. Lisainfo kättesaadav: <http://www.castren.fi/blogandnews/news-2016/finnish-anti-money-laundering-act-reformed-new-obligations-tightened-supervision/>.

²²⁵ Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvask og finansiering af terrorisme (hvidvaskloven), Kapitel 1 § 1. Kättesaadav: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191822#id2626ab3e-ae80-4708-a392-ebc9d998a3b7>.

²²⁶ Zakon ze dne 5. června 2008 o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, § 2. Kättesaadav: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-5-cervna-2008-o-nekterych-opatrenich-proti-legalizaci-vynosu-z-trestne-cinnosti-a-financovani-terorismu-16664.html>.

²²⁷ 2017. évi LIII. Törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról, art 1, § 1. Kättesaadav: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1700053.TV×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT.

²²⁸ The Money Laundering, Terrorist Financing and Transfer of Funds Regulations 2017 (SI 2017 No. 692), part II, chapter 1, p 8. Kättesaadav: http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2017/692/pdfs/ukxi_20170692_en.pdf.

Lisa 2. Ekspertintervjuude küsimused ja vastused

Intervjuu pandimajapidajate esindajatega

Mis on kõige levimun kaup, mis Teie pandimajja tuuakse?

7 vastust

Tavakaup ja väärismetallid
Kuldehted
Kuld, mitmesugune tehnika (arvutid, telefonid jne.)
Kuld
Mobiiltelefonid
Telefonid
Kuld, midagi muud vastu ei võta, ei ole võimalik realiseerida kui siia jääb.

Kui tihti olete oma tegevuse jooksul kokku puutunud katsetega müüa Teile varastatud kaupa?

7 vastust

on mõned ette tulnud, kuid meil on hea koostöö nii politseiga kui ka info levimisega. Oleme palju kordi kauba kliendilt ära võtnud ja politsei kätte andnud.
2 korda aastas
Ammu ei ole näinud ja võtnud varastatud kaupa, Meil on teine konseptsioon ja strateegia. See on liiga suur risk. Ja me kohe näeme kui inimene toob mingi vale kaup. Tema käitub valesti, kardab oma dokumendi edastada jne.
Oleme kokku puutunud. Kuid alati anname varastatud esemed politseile välja, kui nad on meie esindustesse toodud.
Paarkorda aastas
Asstas üks- kaks korda
25 aasta jooksul on olnud üksikud juhtumid kui on toodud ja ka siis enne konfiskeeritakse kui müüki jõuab, viimase 15 aasta jooksul ei ole ühtegi juhust olnud, vargad on targaks saanud, vahele jäävad kui meile toovad ju.

Milliseid meetmeid võetakse tänapäeval pandimajas rahapesu tõkestamiseks?

7 vastust

püüame koostööd teha, et info liiguks.
1.pandimaja töötaja tuvastab kliendi,kontrollib esitatud dokumentide ning andmete õigust ning fikseerib tehingus osaleva isiku kohta kirjalikult isikuandmed 2.teeb isikuttõendava dokumendi isikuandmete ja fotoga leheküljest koopia. 3.selgitab välja tehingu eesmärgi ja ärisuhte olemuse.
Väga ranged reeglid inimeste kontrollimiseks.
Üle 5000€ sularaha tehinguid ei teosta.
Me ei osta kahtlase ajalooga esemeid või kui on alust arvata, et ese võib olla varastatud
Samad nõuded mida nõutakse rahapesu büroo poolt
Kõik seaduses ettenähtud meetmed.

Kuidas Te hindate pandimajapidajale RahaPTS-ist tulenevate (rahapesu tõkestamise) nõuete täitmisega tekkivat koormust? Kas seadusest tulenevate hoolsusmeetmete järgimine pakub Teile raskusi? Kui jah, siis milliseid?

7 vastust

Ei paku (2)
ei paku raskuseid
ei ole mingeid koormusi
See ei ole raske, kui teed seda iga päev, Meil on oma kliendibaas süsteemis, sest dokumentide täitmine ei ole liiga raske.
Ei paku raskusi. Kõik arusaadav ja jälgime.
See muutus on väike ja nii ongi õige, midagi ei tekita raskusi.

Kui palju Te olete oma praktikas kokku puutunud rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlusega tehingutega?

7 vastust

ei oska öelda, kas oleme kokku puutunud.
mitte kordagi
Ei ole kunagi.
Ei ole kokku puutunud.
Ei ole
Siiamaani ei ole
Ei ole olnud juhust, pigem olen ise petta saanud.

Teie hinnangul, millistest RahaPTS nõuetest oleks võimalik pandimajapidajate osas loobuda ja millistest mitte? Palun põhjendage.

6 vastust

ei oska kommenteerida kõike, aga kõik pandimajad peaksid rangelt kontrollima kliendi dokumente ja nende kehtivust.
kõik nõuded on vajalikud, pole vaja neist loobuda.
Pandimaja see on väike ettevõtte. Ja mina ei näe seost terrorismiga või rahapesuga. Aga see on hea, et seadus olemas, see annab võimalus oma tööd hästi teha ja välistada riskid.
Ei pea millesti loobuma.
Ei ole mõelnud sellele
Milleks? Kõik see on ju vajalik.

Kas Teie hinnangul on arvestades Eesti pandimajateenuse olemust RahaPTS-i pandimajapidajate kohustatud subjektina sätestamine põhjendatud? Palun põhjendage oma arvamust.

4 vastust

on ikka, Kõik peab olema seadusega kooskõlas.

Täiesti põhjendatud. Kindlasti on konkurentide seas olemas võimalus, et seda äri nii läbipaistvalt ei aeta.

Kui on nii määratud siis tuleb neid täita.

Selle küsimuse peale ei oska küll midagi tarka öelda.

Intervjuu krediidasutuse esindajaga

- Kuidas Te hindate RahaPTS-is toodud subjektide nimekirja? Kas Teie kui ekspert leiate, et tulenevalt rahapesu ja terrorismi rahastamise ohust võiks kohustatud isikute ringi kuuluda veel tegevusvaldkondi või on teatud tegevusvaldkonnad subjektide nimekirjas ebamõistlikud. Palun põhjendage.

RahaPTS sätestab kohustatud subjektidena neid isikuid, kes on rahapesu ja terrorismi rahastamise vaatest suurema riskiga. Subjektide nimekiri on ajas muutuv, sest tehnika arenguga tuuakse turule mitmeid tooteid ja teenuseid, mis võivad olla avatud kuritegeliku raha finantsüsteemi paigutamisel.

Subjektide hulka võiks kaaluda lisada ühisrahastamisega (ingl crowdfunding) tegelevad ettevõtted. Need on isikud, mis võivad käesoleval hetkel kaasata piiramatult teadmata päritolu investorite raha enda projektide läbiviimiseks.

- Kui palju teile teadaolevalt on esinenud Eestis või mõnes välisriigis juhtumeid, kus rahapesu või terrorismi rahastamise alase kuriteoga oli kaudselt või otseselt seotud mõni pandimaja?

Pandimajad on olnud viimastel aastatel (2015-2016) järelevalve huviorbiidis, sest nende tegevuses on palju RahaPTS rikkumisi (n ei tuvastatud vara päritolu jms). 2016 väljastas muu hulgas RAB 12 tegevusluba pandimajadele, mis tähendab, et huvi antud ettevõtete vastu on endiselt olemas.

Panga kontaktisikuna võin kinnitada, et kokkupuude pandimajade mis tahes küsimustega on olnud minimaalne. Julgen väita, et antud äritegevus ei ole rahvusvahelise iseloomuga, tehingu väärtused ei ole suured ja paljud tehingud tehakse sularahas. Sellest tuleneval ei pruugi pandimaja tehingud jääda silma panga poolt sisseostetud monitooringu süsteemides.

- Kas olete oma igapäevatöös krediidasutuses rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega tegeledes pandimajapidajatest klientide osas täheldanud kõrgendatud rahapesu- või terrorismi rahastamise kahtlusega tegevust?

Igal pangal on oma poliitika ja riskiisu, milles sätestatakse kui palju ja milliste isikutega ärisuhteid luuakse. Me oleme leidnud, et loome ärisuhteid üksnes nendega, kelle äritegevusest saame aru ja kelle rahapesu ja terrorismi rahastamise risk ei ole kõrge. Oleme koostanud tegevusloastatud tegevusaladel tegutsevatele isikutele detailse küsimustiku, mille käigus saame hinnata kaasneda võivaid riske. Kui leiame kõiki asjaolusid hinnates, et riskid on madalad ja kooskõlas poliitika ning riskiisuga, siis võime kaaluda luua ärisuhte. Minu praktikas ei ole olnud rahapesu juhtumeid, mis võiksid olla seotud pandimajade tegevusega.

- Teie hinnangul, millistest RahaPTS nõuetest oleks võimalik pandimajapidajate osas loobuda ja millistest mitte? Palun põhjendage.

Loobuda võiks näiteks riskiisu koostamisest ja ärisuhte seirest. Riskiisu nõudmine tundub antud äritegevust arvestades ebamõistlik ning ärisuhted on pandimajade puhul pigem erandlikud. Loobuda ei tohiks pandimajad vara päritolu tuvastamisest.

- Kas Teie hinnangul on arvestades Eesti pandimajateenuse olemust RahaPTS-i pandimajapidajate kohustatud subjektina sätestamine põhjendatud? Palun põhjendage.

Pandimajade tegevus soodustab tehinguid varaga, mis võivad olla saadud kuritegelikult teel ja kontroll nende tegevuste üle on kahtlemata vajalik.

Intervjuu RAB esindajaga

- Kuidas Te hindate RahaPTS-is toodud subjektide nimekirja? Kas Teie kui ekspert leiate, et tulenevalt rahapesu ja terrorismi rahastamise ohust võiks kohustatud isikute ringi kuuluda veel tegevusvaldkondi või on teatud tegevusvaldkonnad subjektide nimekirjas ebamõistlikud? Palun põhjendage.

RahaPTS kohustatud subjektide tänane nimekiri on välja kujunenud kooskõlas seaduse enda arenguga. Üldiselt võetakse aluseks rahvusvahelised standardid, mis lähtuvad FAFT soovistest (käesolev 2012 aasta versioon on samuti evolutsiooni tulemus) ja leiavad täpsustuse EL liikmesriikide jaoks EL direktiivides. Kehtiv direktiiv aastast 2015 on neljas selline. Liikmesriigid võivad riskipõhiselt subjektide ringi laiendada või täpsustada. Nii olid Eestis algperioodil kohustatud isikuteks kõik ettevõtjad, kes tehingutes said või andsid välja ühes tehingus sularaha rohkem kui 100 000 krooni või ülekanderaha 200 000 krooni. Kuna praktikas selgus, et kohustus osutus liiga koormavaks, piirduiti edaspidi ainult kauplejatega kaubandustegevuse seaduse mõttes, kes saavad sularahas rohkem, kui 10 000 eurot ühes tehingus. 2008 aastal jõustunud seaduseversioonis lisati Eestis ainsana maailmas kohustatud isikute hulka alternatiivse maksevahendi teenuse osutajad ning sätestati neile piirangud, et lõpetada Eesti finantssüsteemi kasutamist „phishingu“ rahade pesemiseks. See oli üks õnnestunumaid samme riigi finantssüsteemi kaitsel ja lõpetas tolleaegse rahvusvahelise surve Eestile. Viimases seaduse versioonis asendati see viienda direktiiviga kavandatava virtuaalvääringu mõistega ja kõrvaldati kehtinud piirangud, kuigi alternatiivse maksevahendi mõiste kattis ka virtuaalvääringu mõiste. See on käesolevas seaduses üks põhilisi puudusi kohustatud subjektide ringi määramisel.

Teine vaieldav küsimus on pandimajade säilitamine kohustatud subjektide hulgas. Rahapesu ja terrorismi rahastamise risk Eesti pandimajades on kaduvväike kuna oluliselt kalleid esemeid pandimajadesse ei tooda. Nende säilitamine nimekirjas on seotud PPA palvega hoida neid nimekirjas koos neile pandud hoolsuskohustusega klindid tuvastada ja säilitada dokumentidest koopiad. See aitab oluliselt kohalikku

politseid varguste avastamisel kuna varastatud asjade läbi pandimajade realiseerimine on ikka veel piisavalt sagedane.

- Millistele kuritegudele on pandimajapidajate poolt osutav teenus Teie hinnangul enam avatud ja millisel moel võiks seda teenust kasutada rahapesuks või terrorismi rahastamiseks?

Põhiline risk pandimajades peitub varastatud esemete realiseerimises, rahapesu või terrorismi rahastamise risk on väike, kui pandimaja ei osuta lisaks laenuteenust.

- Kui palju teile teadaolevalt on esinenud Eestis või mõnes välisriigis juhtumeid, kus rahapesu või terrorismi rahastamise alase kuriteoga oli kaudselt või otseselt seotud mõni pandimaja?

Eestis selliseid juhtumeid ei ole teada. Välisriikide sellekohast praktikat ei ole uurinud.

- Teie hinnangul, millistest RahaPTS nõuetest oleks võimalik ka pandimajapidajate osas loobuda ja millistest mitte? Palun põhjendage.

Mina isiklikult jätkaks pandimajad seaduse kohustatud subjektideks nii, nagu nad täna on. Vargused on ikka veel moes, eriti narkomaanide hulgas ja varguste avastamisel ning varastatu leidmisel on pandimajade hoolsuskohustused abiks. Ei ole välistatud ka tulevased arengud, mis võivad leida kastust ka rahapesus või terrorismi rahastamisel.

- Kas Teie hinnangul on arvestades Eesti pandimajateenuse olemust RahaPTS-i pandimajapidajate kohustatud subjektina sätestamine põhjendatud? Palun põhjendage oma arvamust.

Tulevasi arenguid on täna raske ette näha kuid mina jätkaks nii nagu on.